

tum esse debet: neq; ullum salute maius esse bonum, existimandum: ut etiam victorijs, quæ contigerint, rectè uti queas. Non vides quanta sit Lacedæmoniorum de regum incolumitate sollicitudo? adeò ut clarissimi quique ciues eos tueri soleant: quibus turpius est à capite regis pericula non depulisse, quàm clypeum abiecisse. Neq; illa etiam ignoras, quæ Xerxi Græcos opprimere seruitutis conato, & Cyro Persicum regnum sibi vendicare aggresso, acciderunt. Alter enim tantis prælijs victus, tot cladibus affectus, ut nullum simile exemplum quisquam norit; tamen quia vitam conseruauit, non ipse modo regnum recuperauit, sed idem filius suis reliquit; & Asiam ita firmavit, ut nihilo minus sit, quam prius formidanda. Cyrus autem, victis omnibus regi exercitibus, cum summâ rerum potitus esset: temeritate suâ non seipsum duntaxat tanto imperio priuauit, sed & milites suos in extremum discrimen adduxit. Innumeros commemorare possem, qui, quum maximorum exercituum duces essent, quia ipsi immaturè perierunt, unâ secum innumeros in exitium traxerunt. Sic satis verbosè Græculus ille senex. At Laconicè Panegyrista Constantino Cōstantii filio: Cladem suam, quamuis multi pereant, vulgus ignorat. compendium est de vincendorum hostium, duces sustulisse. Nec ineptè Quintilianus Declam. CCCXVII: Quantum Resp. detrimenti, quantum lacrimarum, quantum luctus amisso duce haberet, & fractis militum animis, & inclinâtâ in posterum spe? Quid ni? Legimus apud Silium lib. x. versu. 309:

Postquam spes Italum mentesq; in Consule lapsa,
Ceu truncus capitis; seuis exercitus armis
Sternitur, & victrix toto furit Africa campo.

Comparatio elegans, sed & vera. Vnde apud Polyænū libro III: Ἰφικράτης τῶν σωτάζων τὸ στρατόπεδον εἰκαζε τῷ σώματι. θώρακα ἐκάλει τῶν φάλαγγα· χεῖρας τὰς ψιλὰς· πόδας, τῶν ἵππων· κεφαλὰς τῶν στρατηγόν. τὰ μὲν δὲ ἄλλα, ὅταν ἴππῳ λείπῃ, χωλὸν, καὶ πηρὸν τὸ στρατόπεδον. ὅταν δὲ ὁ στρατηγὸς ἀπόληται, τὸ πᾶν ἄχρηστον εἴχεται: Iphicrates ordinationem exercituum humano corpori assimilabat. Pectus phalangem appellabat, manus levis armatura milites, pedes equitatum, caput ducem. Reliquorum aliquod si desit, claudum & mancum exercitum esse: sin deficiat dux, totum inutilem discedere. Nihil dicere præter verum, patet ex istis Curtij libr. IV: Interim ad Mazæum superati regis fama peruenerat. itaq; quamquam validior erat, fortunâ tamen partium territus, perculsis languidius instabat. Parmenio ignorabat quidem causam suâ sponte pugna remissâ, sed occasione vincendi strenuè est usus &c. De Cossio quoque Livius, lib. IV: Caput q; abscissum victor spiculo gerens, terrore cassis regis hostes fundit. Itaq; equitum quoq; fusa acies, quæ una fecerat anceps certamen. De Romanis à Tarentino impugnatis idem lib. XXVI: Ita in medio circumuenta Romana navis capitur. hinc ceteris terror iniectus, ut præ-

toriam nauem captam vidēre, fugientesq; passim, alia in alto merse, alia in ter-
ram remis abrepta mox prada fuere. Sed & casu Flaminio scribit idem Pa-
tauinus lib. XXII: Spoliare cupientem triarij obiectis clypeis arcuere. Magna
partis fuga inde primum capit: & iam nec lacus, nec montes obstabant pauo-
ri. per omnia arcta praeuptaq; veluti caeci euadunt; armaq; & viri super a-
lium alij praecipitantur. pars magna, ubi &c. Transcriptionem quoque me-
retur lemma Epitomae libri LXXV: L. Porcius Consul rebus prosperè gestis, fu-
sisq; aliquoties Marsis, dum castra eorum expugnat, cecidit. ea res hostibus
victoriam eius praelij dedit. Inde, tanquam si axioma esset, pronuntiat idem
Liuius de morte Genuitij trib. pleb. lib. II: Tandem qui obuersati vestibulo
tribuni fuerant, nuntiant domi mortuum esse inventum. quod ubi in totam cō-
cionem pertulit rumor; sicut acies funditur duce occiso, ita dilapsi passim alij a-
lio. Iure igitur Anguem heic imitetur exercitus noster, ὅστις γὰρ ἂν περὶ
εἰσέπει καὶ πλεγαῖς ὁ ὄφις σιωέχηται, τὴν ἑαυτοῦ φυλάττει κεφαλὴν ἀβλαβῆ: Et-
enim quibuscumq; aduersis casibus ac plagis serpens prematur, incolume atque
illafum caput seruat: Isidorus Pelusiota libro I. Epist. CXXXVI. Qui idem
tamen etiam æmulabitur venatores margaritarum Indicarum ducem su-
um sequentium; quorum mentio Aeliani lib. XV. de Animal. cap. VIII:
Ἀγώνισμα δὲ ἄρα ποιούμεται συλλαβῆν αὐτὸν οἱ κελυμβηταὶ εἰ ὕψους. τέττα γὰρ
ἡρημέναι, καὶ τὴν ἀγέλλω αἰρῶσι πάντων, ἐρήμιω, ὡς ἂν εἴποι τις, καὶ ἀπερσάτω τον
ἔσαν. ἀτρεμεῖ γὰρ καὶ οὐκ ἐπὶ πρὸς πιν οἷα δὴ πρὸς πόμνη τὸν νόμω ἀφηρομένη κα-
τὰ πινὰ τὸ χέλιον ἐχθραν. ἔως δὲ διαφθῆναι καὶ μάλα γε ζῶντος ἐξελίτῃ, καὶ περὶ γαίῃ, καὶ
ζῶντος τὸ ὑπὸ ἡέρον: Summa contentione urinatores idēo certant ad capiendum
gregis ducem, quod eo capto, cunctum gregem rectione orbatum, non loco se mo-
uentem, assequuntur: quā diu quidem rex fugiendo elabi potest, sapienter eas
regit, & conseruat &c. Quippe cū in ductore militum adhuc longius se
extendat ea vis; ac mors eius vel mendacio ficta vel falsò credita, exerci-
tum vnā penē exanimet. Notabilis casus Pyrrhi quī arma sua regia alteri
induerat, apud Plutarchum in vita eius: Καὶ γὰρ ἡ Δράμειψις τῶν ὁπλῶν ἐν
καρπῷ πρὸς ζωτηρίαν αὐτῆς γέγονεν, ἢ τῇ βασιλέως ὀλίγον ἐδέησεν ἀνατρέψαι τὰ
πράγματα καὶ διαρθεῖναι τὴν νίκην. πολλῶν γὰρ ἐπιειμένων τῇ Μεγακλέους, ὁπρῶ-
τῳ πατάξας καὶ καταβαλὼν αὐτὸν ὄνομα Δεξόος, ἀφαρπάξας τὸ κράνῳ καὶ
τὴν χλαμύδα, τῷ Λαβδίνῳ προσέπαυσεν, ἀναδεικνύων ἅμα καὶ βῶν ἀνηρηκέναι
τὸν Πύρρον. καὶ οὕτως τὰς τάξεις τῶν λαφύρων πρὸς φερομένων καὶ ἀναδει-
κνυμένων, τοῖς τε Ῥωμαίοις χαρὰ μετ' ἀλαλαγμοῦ, καὶ τοῖς Ἕλλησιν ὀδυμῖα καὶ κα-
τάπληξις. ἄλλοις δὲ μαθὼν ὁ Πύρρον τὸ γινόμενον παρήλαινε γυμνῶ τῷ περὶ ὤπῳ,
τὴν τε δεξιὰν ὀρέγων τοῖς μαχομένοις καὶ τῇ Φωνῇ σημάτων ἑαυτὸν: Et enim armorum
commutatio in tempore fuit quidem regi salutaris, verum res eius penē ener-
tit, & conuulsit victoriam. Siquidem quum ptererent multi Megaclem, qui prin-
ceps eum

ceps eum perculsit & prostravit mortuum, Dexter nomine, casside detractâ & chlamyde advolat ad Albinum, ostendens simul ea & vociferans interfecisse se Pyrrhum. Dum ita per ordines transferuntur & ostentantur ea spolia; exultantes Romani tollunt clamorem; Græcos perplexitas & consternatio occupat, quo- usque cognitare Pyrrhus nudo capite obequitat aciem, dextram porrigens pra- liantibus, & qui esset, voce significans. Nec immemorabile istud de Scipione Liuii libro xxv: Pugnanti hortantiq; imperatori & offerenti se ubi plurimus labor erat, latus dexterum lanceâ traicitur: cuneuq; is hostium, qui in confer- tos circa ducem impetum fecerat, ut ex animem labentemq; ex equo Scipionem vidit, alacres gaudio cum clamore per totam aciem nuntiantes discurrunt, im- peratorem Rom. cecidisse. Hæc peruagata passim vox, ut & hostes haud dubiè pro victoribus, & Romani pro victis essent, fecit. Fuga confestim ex acie duce amisso, fieri cæpta est. Quæ cum ita sint, nemini ambiguum est, vtilissimū esse quod instillat Duci Onofander cap. xxiii. nempe si norit aduersa- riorum ducem curare in parte diuersâ, clarè vociferare, sic ut uterque exercitus exaudiat, Τεθυκεν ὁ τῶν πολεμίων στρατηγός: Occubuit hostium Impe- rator. cuius rationes ibidem vide. Nam non defuisse qui id etiam fece- rint, docemur ex Frontini Stratagematis lib. ii. cap. iv: Val. Leuinus ad- uersus Pyrrhum, occiso quodam gregali, tenens gladium cruentum, exercitui utriq; persuasit Pyrrhum interemptum. Quāobrem hostes destitutos se ducis mor- te credentes, consternati à mendacio, se pauidi in castra receperunt. Eodem pe- nè effectū Iugurtha apud Sallustium: Dein Numida cognito Bocchi aduen- tu, clam cum paucis ad pedites convertit. Ibi Latine (nam apud Numantiam loqui didicerat) exclamat, nostros frustra pugnare; paulo ante Marium suâ manu interfectum, simul gladium sanguine oblitum ostendere, quem in pugna satis impigrè occiso pedite nostro cruentauerat. Quod ubi milites accepere, magis a- trocitate rei, quàm fide nunciij terrentur: simulq; barbari animos tollere & in percussos Romanos acrius incedere. Iamq; paulatim à fugâ aberant, cum &c. Per- niciosior hæc opinio Parthis, de quibus sic Tacitus lib. vi. Annal: Inter quæ Pharasmanes Orodesq; dum strenuis adsunt, aut dubitantibus subveniunt, conspicui, eoq; gnari, clamore, telis, equis concurrunt. Instantius Pharasmanes, nam vulnus per galeam adegit, nec iterare valuit, prælatus equo. & fortissimis satellitum protegentibus saucium. Fama tamen occisi falsò credita, exterruit Par- thos, victoriq; cōcissere. Acq; exitiosa castris Scleri, cuius memi it tomo iii Zonara: Καὶ πρῶτον ἐφθη παύσας τὸν Φωκά. ὁ σκληρὸς, ὡς μὲν ἐνταῦθα λέγεται, χο- ρυῶν κατὰ τῆς κεφαλῆς ὡς δὲ ἔπειτα, ξίφος ἐπαγετέον αὐτῷ, τοῦ δὲ κλιθέντος πρὸς τὸ ἄπειρον μέρος, καὶ τῶν πλεονέκτων ἐκκλίναντος ἐφθασε τὸ τῷ ξίφει ἀκρεῖν τὸ ὅς ἐκτεμεῖν τὸ ἵππον τῷ Φωκά. ὁ δὲ γὰρ Φωκάς αὐτὸν πλεονέκτως τὸν σκληρὸν χορυῶν καὶ τῆς κεφαλῆς, καὶ ὁ πλεονέκτως σκορδινιάσας τῷ ἵππῳ τραχήλῳ ἐπέπιπεν, ὃν εἰ περὶ αὐτὸν

αὐτὸν κακῶς ἔχοντα θρασυμένους, καὶ τῷ ἐκ τῆς πληγῆς αἵματι πεφυρμένον πει-
 σάντες σωέον, καὶ ἀπῆλθον εἰς πηλὴν ἀνακτινόμενοι πελειοψυχουῦντα τὸν ἄνδρα
 τῷ ὕδατι, καὶ τὸ καταρρέουσιν ἔσχατα ἀπορρύψαντες, καὶ ἔπειτα ἐκείνον ἀπο-
 βιάσαντες, ἐποίησαν τὰ εἰρημένα. ἐν τῷ δὲ ὅτι ἔπειτα ὁ ἴππος ὁ ἔσχατος τὸν κατέχοντα,
 ἐκφυγὼν, καὶ ἀποσκιστῆρας ὀπιβάτης χωρὶς, ἐκρόανεν ἀνὰ τὸ στρατόπεδον αἵμα-
 τι τὴν χαίτην ἀβροχῶν, ὃν ἰδόντα τὰ ἔσχατα στρατεύματα (ὀπίσθῃ γὰρ ἦν ὁ
 ἴππος, κεκλημένῳ ἀγῶνι) καὶ οἰσθέντα πρὸς τὸν αὐτὸν ἡγεμόνα, ἀκρατῶς
 ὠρμήκεσαν πρὸς Φυλῶ. κατανοήσας δὲ τὸ γινόμενον ὁ Φωκῆς, ἐπέσει τῆς φάλα-
 σι, τὰς οἰκείας ὤφρα θάρσυνάς, καὶ πολλοὶ μὲν ἀνῆλθον ἀπὸ τῶν ἀντιπολεμῶν, πολλοὶ δὲ
 καὶ ἐλίσκοντο, πλείους δὲ ὑπὸ ἀλλήλων ἐκτείνοντο συμπάτμενοι: *Sclerus prior,*
ut quidam tradunt, clauam in Phocæ caput impegit: ut alij, ensẽ in eum li-
brauit, qui cum iectum declinasset, extremo ense aurem equi eius refecit. At
Phocas contra Scleri capiti clauam ita illisit, ut obortâ vertigine in equi collum
prolapsum & cruentatum satellites eriperent, ac destitutum viribus equo depo-
situm, sanguine absterfo ad fontem recrearent. Interea eius equus, dum illi hac
cura occupantur, elapsus eius manibus à quo tenebatur, sine sessore in castris in-
bâ sanguine manante exultans, effecit ut Scleri exercitus eo agnito (insignis e-
nim erat, nomine Aegyptius) ducem cecidisse putans, effusè fugeret. Quâ oc-
casionẽ Phocas arreptâ, suosq; cohortatus fugientes persequitur, multos cedit, mul-
tos capit: plures etiam à se inuicẽ conculcati, perierunt. Sic ille; quibus subne-
ctenda isthæc Dionysij de Romulo, relato quidem ob vulnus intra mœ-
nia, sed statim redeunte ad suos, libro secundo Antiquitatum: Καὶ ἔπειτα Ῥω-
μύλης (ῥᾶον γὰρ ἦδη ἐκ τῆς τραύματος) ἐκβουλήσας ὡς εἶχε τάχως, ἐγένετο ἀντί-
στροφὴ ἢ ἄγων τύχη, καὶ πολλὴν ἔχουσαν τὴν μεταβολὴν. οἱ μὲν γὰρ φέ-
ροντες, ὡς τὸν ἡγεμόνα ἐκ τῆς ἀποσδοκῆτος εἶδον, ἀναλαβόντες ἑαυτοὺς ἐκ τῆς
πρὸς τὸν δόξαν, εἰς τὴν κατὰ τὴν, καὶ οὐκ ἐπὶ ἀνεβάλλοντο μὴ ὁμοίως τοῖς ἐχθροῖς
χωρεῖν. οἱ δὲ τέως κατέρχοντες αὐτοὺς, καὶ μηδεμίαν οἰόμενοι μηχανὴν εἶναι τὴν
μὴ κατὰ κράτος τὴν πόλιν αὐτῶν ἀλῶναι, ἐπέδθη τὸ αἰφνιδίον καὶ τὸ ὀφθαλμικὸν ἐ-
θεάσαντο τῆς μεταβολῆς, περὶ ζωτικῆς αὐτῶν ἐσκόπου: Cumque Romu-
lus, qui se iam recollegerat ex vulnere, ad opem suis ferendam celeritate quan-
tâ poterat maximâ ex urbe aduolaret; confestim mutata est fortuna partium.
qui enim modò fugiebant, ut ducem suum ex insperato viderunt, receptis è recē-
ti metu animis, ordinibusque instauratis, sine morâ manus cum instantibus
conseruerunt: & qui fugientes intra mœnia compellebant, nec ullum obstare ma-
chinamentum putabant quò minus urbe vi potirentur, ad iam repentīnam &
inopinatam mutationem ipsi de sua salute circumspicere cœperunt. Quin solo
vulnere Ducis labi animis militem, etiam abundè confirmet vnica hi-
storia Liuii. Libro enim III visitur: Vulnere accepto agrè à circumstantibus
creptus, & suorum animos turbauit, & ferociiores hostes fecit. Lib. XXI: Ut ve-
 ro An-

rō Annibal ipse, dum murum incautius subit, aduersum femur tragulā graui-
 ter ictus cecidit; tanta circa fuga ac trepidatio fuit, ut non multum abesset,
 quin opera ac vineæ defererentur. Eodem adhuc: Equestre praelium interim
 commissum: in quo, quia Annibal saucius pugna excessit, pauore hostibus inie-
 cto, defensum egregiè praesidium est. Lib. XXIV: Ibi signis collatis pugnatum
 per quatuor ferme horas; egregièq; vincentibus Romanis signum receptui datum
 est; quod Cn. Scipionis femur tragula confixum erat: pauorq; circa eum ceperat
 milites, ne mortiferum esset vulnus. Lib. XXVI: Et suppressit impetum Roma-
 norum vulnus Imperatoris Appij Claudij; cui suos ante prima signa adhortan-
 ti, sub lauo humero summum pectus gasa ictum est. Lib. XXVII: Non tamen
 omisere pugnam Fregellani, donec integri Consules hortando, ipsiq; ex parte pu-
 gnandorem sustinebant. Sed postquam vulneratos ambos Coss. Marcellum et-
 iam transfixum lancea prolabantem ex equo moribundum videre; tum & ipsi
 &c. Post aliquam multa: Annibal magnum terrorem hostibus morte Con-
 sulis unius, vulnere alterius iniectum esse ratus; ne cui deesset occasione &c.
 Lib. XXX: Sed donec stetit ante signa Mago, gradum sensim referentes ordines
 tenorem pugna seruabant. posteaquam femore transfixo cadentem, auferriq; ex
 praelio propè videre, ex templo in fugam omnes conuersi &c. Sed ne unius testi-
 monij auctoritate stare videamur; subueniemus ipsi voce Taciti, libro V.
 Histor: Ac fortè Ciuilis lapsu equi prostratus: creditā per utrumq; exercitum
 famā, vulneratum aut interfectum; immanè quantum suis pauoris, & hostibus
 alacritatis indidit. Aduocabitur item Xenophon lib. VII. Ἑλληνικῶν: Οἱ δὲ
 Λακεδαιμόνιοι μάλα ἀθύμως εἶχον, πετρωμένον μὲν ὁρῶντες τὴν Ἀρχίδαμον, ἀκε-
 ρότες δὲ τὰ ὀνόματα τῶν τεθνηκότων, ἀνδρῶν τε ἀγαθῶν καὶ ὀχέδον τῶν Ἰππιδαν-
 σέων: E contra Lacedemonii perquam deiectis erant animis, qui vulneratū
 Archidamum cernerent, & interfectorum audissent nomina, virorum forti-
 um ac prope clarissimorum. Circumspectè. nam etiam cuiuslibet praefecti
 praeterea egregii mors exercitui noxia. Liuius lib. II. de L. Fabio: Sensit v-
 traq; acies unius viri casum; cedebatq; inde Romanus. Dixi quod volui, simul-
 atq; appēdiculę vicē praestiterit D. Chrysost. Homil. III. ad Thessal. I. ca. III:
 Οὐ γὰρ ἔτι τῶν οἰκείων πειρασμοῖς, ὡς ἔτι τῶν διδασκάλων θορυβουῶται:
 ἔστι γὰρ ἔτι τῶν οἰκείων θορυβῶν πειρασμῶν σφαπώτης, ὡς ὅταν τὸν σφατη-
 γὰ ἰδῇ βεβλημένον: Non tam discipuli suis quàm magistrorum conturbantur
 tentationibus: neque enim miles adeo conturbatur suis tentationibus, ut quan-
 dum viderit sauciatum Ducem. Obsignabit autem haec omnia chara-
 cter Iosephi, qui, narrato penè occisum Dauidē ab Acnone, subiicit lib.
 VII c. X. Antiq: Ἦνεγκε δὲ Ἰππὶ τῷ παρ' ὀλίγον κινδυνεύσας τὸν βασιλέα χαλεπῶς τὸ
 πλῆθος. καὶ οἱ ἡγεμόνες ὥρκωσαν αὐτὸν μηκέτι μάχην ἀπαντῆσαι (ὡς αὐτοῖς, μὴ
 εἰ ἀνδρείαν καὶ περὶ θυμίαν παθῶν τι τῶν δεινῶν, σερήσῃ τὸν λαὸν τῶν εἰς αὐτὸν ἀ-

γαθῶν, ὅσα τε ἤδη παρέχθηκε, καὶ ὅσων ἐπὶ μετέξοσι πολλῶν βιώσαντων ἔχοντων:
*Quo Regis periculo grauiter commotus est exercitus, & duces iureiurando eum deuinxerunt, ne in posterum cum alijs interesset praelio, ne, si propter fortitudinem & audaciam humanam aliquid ei contingeret, populus eam felicitate, quam ex ipsius administratione percipiebat, orbaretur. Hinc nihil antiquius prudentioribus, quam Ducis occisi corpus occultare. De Petilio Cos. Livius lib. XLI: Ipse dum incautus ante signa obuersatur, missili traictus cecidit. Nec hostes ducem occisum senserunt; & suorum pauci qui viderant, haud negliger; ut qui in eo victoriam verti scirent, corpus occultauere. Nec aliter capienda eiusdem auctoris lib. III: iam in vestibulum pertruxerant templi, cum P. Valerius inter primores pugnam ciens interficitur. P. Volumnius Consularis vidit cadentem. is dato negotio suis, ut corpus obtegerent, ipse in locum vicemque Consulis prouolat: pra aridore impetuq, tanta rei sensus non peruenit ad militem. prius vicit quam se pugnare sine duce sentiret. Quae postrema minimè oscitanter praeterenda. vix enim inueniemus vicisse sine duce militem nisi iram & indignatione ita recenti, ut sensum mali sui minimè aut sentiret aut perpenderet. Polybius lib. II: Εἰς δὲ τὴν τῶν ἡμερῶν συνέβη γὰρ μὲν τὸν ὑπερὶ τὴν ὁρμῆς ἀγωνιζόμενον, ἐν χειρῶν νόμῳ περὶ τῆς τοῦ βίου, πλὴν δὲ κεφαλῆς αὐτὸς πρὸς τοὺς βασιλεῖς ἐπαναχθῆναι τῶν κελτῶν. τὰς δὲ τῶν Ῥωμαίων ἱππεῖς κινδυνώσαντας ἐρρωμένως, τέλει δὲ ὑπὸ τῆς τοῦ τόπου, καὶ τῶν ὑπερῶν πίων: Hoc in loco C. Atilius Consul temerè & audacter dimicans occiditur, caput eius ad Gallorum reges delatum. Romanorum equites haud ob eam rem cecidere animis, sed longè atrocius praelio incumbentes tandem non solum collem tutati sunt, verum etiam Gallorum equitatum omnem fuderunt. Liuius libro IX: In Imperatorem Samnitium, insignem inter suos cientem pugnam magister equitum Romanus infesta cuspide ita permisit equum, ut uno ictu exanimem equo precipitaret; nec ut sit, ad ducis casum perculsa magis quam irritata est multitudo omnis. Curtius de Alexandro, qui saltu in urbem hostium plenam se demiserat, lib. IX: Inter hac ad Macedones, regem cecidisse, fama perlata est. Terruisset alios, quod illos incitauit. namq, periculi omnes immemores, dolabris perfregere murum &c. Haec tamen victoria adeò rarò accidit, ut non iam hominibus, sed Numini ipsi adscriberetur. Liuius lib. X. de P. Decio: Haec exsecratus in se, hostesq, quae confertissimam cernebat Gallorum aciem, concitat equum; inferensq, se ipse, infestis telis interfectus est. Vix humana inde opis videri pugna potuit. Romani duce amisso; quae res terrori alias esse solet; sistere fugam, ac nouam de integro velle instaurare pugnam. Hinc & nata fabula de Codro: Erant inter Athenienses & Dorienses simultatum veteres offensa: quas vindicaturi bello Dorienses, de eventu praelij oracula consuluerunt. Responsum, superiores fore si regem Atheniensium occidissent &c. Con-
 sulatur*

fulatur Iustinus lib. II: nam satis visus sum probasse quod volui; ei certè iu-
ueni, cui aliquid salit *laeva in parte mamilla.*

*Ij sunt quos proximo anno, unam legionem furto
noctis aggressos, clamore debellastis.*

In vita Agricola.

LECTIone Plinij lib. IX. cap. LXII: Polypum in tantum locusta pauet, ut si iux-
ta viderit, omnino moriatur: rediit in memoriam Epigramma Crina-
goræ lib. I. Anthol. cap. 5.

Αἶαντ' ὅτε τὸν τύμβον ἀπαρθετοιο ὠδραῖας

Φρύξ, ἐπέων κακῆς ἤρχεν ἐπεσβολίης.

Αἶας δ' ὅτε ἐπὶ μίμνεν, ὃ δ' ἀνιγέγωνεν ἐνερθε.

Μίμνεν δ' ὅτε ἐτλη ζωὸς ἀποφθιμενον.

Aiacis apud tumulum intrepidi adstans

Phryx, verbis mala incipiebat conuitia.

Ajax verò non amplius sustinuit; sed reclamauit ab inferis.

Expectare autem non sustinuit viuus mortuum.

Quod ipsum si cui fortè habendum putide vanitatis; eandem notam nō
huic solū adfiget, sed pluribus auctorib. classicis: quorū aliquot subno-
tabo fidei causā. De Homero sanè testatur Dio Chrysost. Or. II. de regno:
ὅτε Ἀχιλλεύς φηγεῖται μόνον πρὶν ὀφθῆναι, τριπλὴν ἐποίησε τῶν Τρώων, καὶ
δωδεκά ἀνδράσιν αἶπιος ὤηρξεν ὀλέθρου περὶ τοῖς αὐτῶν ἅρμασι καὶ ὅπλοις:
*Et Achilles vocem duntaxat emittens, priusquam conspiceretur, in fugam
vertit Troianos. & viris duodecim causam mortis praeiit, circa ipsorum cur-
rus & arma.* Verum est: pluribusque versibus reperias Iliados Σ. Expres-
sit & simile quid grauitas Romana. Paulus certè tanti facit Annibalem,
ut quærat apud Silium, libro Punic. IX. versu 50:

Nonne vides, cum vicinis auditur in aruis,

Quàm subitus linquat pallentia corpora sanguis?

Quamq. fluant arma ante tubas?

Quare non tam causæ suæ seruiunt Imperatores quàm veritati, cum
persuadent militi suo exarmandos aduersarios solo clamore. Boudicca de Ro-
manis, apud Tacitum lib. XIV. Annal: *Ne strepitum quidem & clamorē
tot millium, nedum impetus & manus perlaturus.* Seuerus de Syris apud
Herodianum lib. II: Δοκίμιον δ' ἔσχαπτῶν, κάματ', ἀλλ' ἔτι φή' ἤπερ ἐκ-
εῖνοι ἐγκράπιλῶτες τε καὶ ἐναυξηθέντες, ἔδ' ἀντὶ βοῆς ὑμῶν ἀνάχονται, ἔτι γε τὴν μάχης:
*Etenim labore miles probatur, non mollitudine: quā illi exsaturati atq. innu-
triti, ne vocem quidem nostram, neāum pugnam, poterunt sustinere.* Sapius

autem

autem clamore isto fugatos milites; cētum locis prodidit Liuius: è quibus modò occurrunt, Lib. i: *Fusi primo impetu & clamore hostes.* Lib. viii: *Cum hostes ab superioris etiam certaminis memoriâ pavidos, clamore atq; impetu primo fudisset, mœnia &c.* Lib. x: *Nec sustinuisent primum clamorem atq; impetū Romanorum, per aliquot iam annos vinci assueti, ni potentior alius metus &c.* Lib. xxv: *Itaque haud magna vis certaminis fuit primus clamor atq; impetus rem decreuit.* Lib. xxvi: *Ergo effecisse, ut feroces & inquieti inter socios, ignaui & imbelles inter hostes essent: nec impetum modo Pænorum, sed ne clamorem quidem sustinere possent.* Lib. xxxiv: *Vix clamorem eorum, nedum impetum Sueſſetani tulerunt.* Lib. xxxviii: *Galli ne primum quidem impetū & clamorē Romanorū tulerunt.* Nihil igitur quā ipsam rem refert apud Tacitū Agricola, cū ait de Britannis: *Ii sunt quos proximo anno clamore debellasti.* Maximum enim momentū in consonis illis vocibus, coniectemur ex his Xenophontis, vbi Græcos suos alloquitur Cyrus lib. i. Ἀναβας: Τὸ μὲν πλῆθος πολὺ, καὶ πολλῇ κραυγῇ θπίασιν, ἂν δὲ ταῦτα ἀνάχρηθε, τ' ἄλλα καὶ ἀρχυώεσθαι μοι δοκῶ, &c. *Hostium multitudo ingens est, & ingenti cum clamore adversarios inuadunt. quæ si pertuleritis, ceterorum vos ipsos pudebit sat scio.* Item existis Livij lib. xxix: *Cælius, ut abstinet numero; ita ad immensum multitudinis speciem auget. volucres ad terram delapsas clamore militum ait &c.* Quod ipsum sæpe fieri, tradidit præter alios etiam Plutarchus; additis item causis in vitâ Flaminij: Τὸ δὲ πολλάκις λεγόμενον εἰς ὑπερβολὴν τῆς φωνῆς καὶ μέγεθος ὥφθη τότε. κόρακες γὰρ πεπετομένοι κατὰ τύχην, ἔπεσον εἰς τὸ στάδιον. αἰτία δὲ, ἡ τοῦ αἵρος ῥῆξις. ὅταν γὰρ ἡ φωνὴ πολλὴ καὶ μερᾶλη φέρηται, διασπώμενται αὐτῆς οὐκ ἀντερείδῃ τοῖς πετομένοις, ἀλλ' ὀλίγημα ποιεῖ, καθάπερ κενεμβάτῃσιν· εἰ μὴ νῆ Δία, πληγῇ πινι μάλλον, ὥς ὑπὸ βέλους διελαυνόμενα, πίπτει καὶ ἀποθνήσκει. δυνάται δὲ καὶ πεδιόνησις εἶναι τοῦ αἵρος, οἷον ἐλιγμὸν ἐν πελάγῃ, καὶ πάλιν ῥύμιον τοῦ οὐλοῦ δια μέγεθος λαμβάνοντος: *Quod autem de exuperante & grandi voce commemoratur, tunc fuit conspectum: corvi enim fortè supervolitantes delapsi sunt in stadium. In causa est divisura aëris: quum enim multa & elata vox mittitur, diuulsus ab ea non sustinet volucres, sed lapsus efficit, sicut evenit per loca vacua euntibus. Nisi sanè ictu potius, velut telo traiecta decidunt & emoriuntur. Potest etiam turbo esse in aëre, quasi vorticem in pelago rursusq; impetum fluctuatione & violentia accidente.* Sic ille: ad quæ respicit idem in Pompeio: Εἰς τὴν λέγεσθαι δὲ χερσάναντα τὸν δῆμον, τηλικῶτον ἀνακραγεῖν, ὥς ὑπερπετομένον κόρακα τῆς ἀγορᾶς τυφλωθῆναι καὶ καταπεσεῖν εἰς τὸν ὄχλον. ὅθεν οὐ δοκεῖ ῥῆξις αἵρος καὶ διασπασμῶ, κλόνον πάλιν λαμβάνοντος, ἐνολιθαίνον τὰ πίπτοντα τ' ὄρνεων, ἀλλὰ τυπόμενα τῇ πληγῇ τῆς φωνῆς, ὅταν ἐν τῷ αἵρῳ σάλον καὶ κύμα ποιήσῃ πολλὴ καὶ ἰσχυρὰ φερομένη: *Ibi offensum populum adeò ferunt succlamasse, ut supervo-*

litans

litans foro coruus caligine captus atq; in turbam sit delapsus. Vnde non probò aëris scissurâ & diuisione multum agitati labascere aues quæ decidunt, sed vocis percussas ictu, quæ effusè & violenter missa motum fluctusq; excitauerit in aëre. Planè ita perturbasse animos etiam bene animatorum, vt inviti quasi attonarentur, colligere est ex eo quod scribit Iosephus, libro III. Α'λωσ: cap. XVIII: Ἰώσηπτος δὲ σωεῖς τῶν Ἰππίνουσαν Ἰππὶ μὲν τοῦ μένοντος τείχους, σὺν τοῖς κεκμηκόσιν, ἴσησι τὰς γηραιάς, ὡς μηδὲν ταύτῃ βλαβησομένους. κατὰ δὲ τὰ παρερρώγῳτα τῶν τείχους, τὰς δισυατωτάτας, καὶ περὶ πάντων, ἀνὰ ἐξ ἀνδράς, μεθ' ὧν καὶ αὐτὸς εἰς τὸ περικινδυνεύειν ἐκλήρωσεν. ἐκελεύετε περὶ μὲν τὸν ἀλαλαγμὸν τῶν ταγμάτων Ἰππιφράζειν τὰς ἀκροάς, ὡς μὴ καταπληγῆεν: Iosephus autem hoc consilio cognito, per murum quidem integrum labore fatigatos itemq; senes disposuit, quasi ladi non possent: in parte verò collapsa validum & potentissimum quemq; senosq; ante omnes viros, in quibus, & ipse fuit, ad pericula subeunda sortitus est: hisq; præcepit, vt agminum ululatibus ne metu quaterentur, aures obstruerent. Ab hac experienciâ factum putem, vt omnes ferè nationes auspicarentur pugnam à clamore: tanto quidem magis, quia non eò solum terrerent hostes, sed & suorum animos excitarent. Cæsar id notat lib. III: Civil: Neg, frustra antiquitus institutum est, vt signa undiq; concinerent, clamoremq; vniuersi tollerent; quibus rebus & hostes terreri, & suos incitari existimauerunt. quam vtramque causam inuenias item libro I. cap. XX. Noctium Gellij Atticarum. Arte autem quadam expressum à minus barbaris, vt æqualis esset, nec interruptus; innuit Liuius lib. XXX: Ad hoc dictu parua, sed magni eadem in re gerendâ momenti res, congruens clamor à Romanis, eoque maior & terribilior. dissona illis, vt gentium multarum discrepantibus linguis, voces. Variè etiam iuuari augerique solitum, discimus ab historiis. De Romano memorat Polybius lib. I. Τότε δὲ καὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων στρατόπεδον καὶ τὰ παρ' αὐτοῖς ἔτη συνεψόφουν τοῖς ὅπλοις καὶ συναλαλάζαντες ὥρμησαν Ἰππὶ τὰς πολεμίας: Romani quoque more patrio armorum strepitum edentes & clamantes, in cōfertissimos hostes acerrimè concurrunt. Idem lib. XV: Οἱ μὲν Ῥωμαῖοι καὶ τὰ πάτρια συναλαλάζαντες καὶ συνεψόφουντες τοῖς ξίφεσι τὰς θυρέας, προσέβαλον τοῖς ὑπεναντιοῖς: Romani more patrio simul vociferantes & gladijs ad scuta illis strepitum edentes confligunt cum hostibus. De Macedonibus extat Arriani libro I. Ἀναβάσεως: Οἱ δὲ καὶ ἐπιλαλάζαντες ἐκέλευσε τὰς Μακεδόνας καὶ τοῖς δόρασι δεπῆσαι περὶ τὰς ἀσπίδας: οἱ δὲ Ταυλάντιοι ἐπὶ μᾶλλον ἐκπαινεμένοι περὶ τῆς βοῆς, ὡς περὶ τὴν πόλιν ἐπανήγαγον ἀπερὶ τὸ στρατόν: Tum Alexander clamores edi, hastisq; scuti quati iubet. quo clamore vehementius percussi Taulantii exercitum celeriter urbem versus mouere. Meminitque de Parthis in Crasso Plutarchus: ὡς δὲ ἐγγυὲς ἔχον-

ρ, καὶ Σημεῖον ἦρθη τῷ τῷ τοῦ στρατηγοῦ, πρῶτον μὲν Ἰππικῶν Φθογῆς βαρεῖ-
 ας καὶ βρόμου Φρικώδους τὸ πᾶν. Πάρθου γὰρ οὐ κέραιον, ἐστὶ σάλπιγγιν ἐπο-
 τρώσαν ἑαυτὸς εἰς μάχην, ἀλλὰ ῥόπτρα βυρσπαγῇ καὶ κίλα πείτειναιτες
 ἡχείοις χαλκοῖς, ἅμα πολλαχόθεν ἰπιδεπῆσι. τὰ δὲ φθέγγει βύθιον τι καὶ δῖον,
 ὠρυγῇ θηριώδει καὶ τραχύτητι βροντῆς μεμιγμένον. ὅπως συνεωρακότες ὅτι τῶν
 αἰδοητέων ἀκρότη, παρακτικώτατον ἐστὶ τῆς ψυχῆς, καὶ τὰ περὶ ταύτῃ πύξη τέ-
 χη κινεῖ, καὶ μάλιστα ἐξίστησι τὴν ἀνείροισιν. ἐκ πεπληγμένων δὲ τῶν ῥωμίων ἀφ' ὧν
 τὸν ἦχον, ἐξάφνης τὰ προκαλύμματα τῶν ὀπλῶν καταβαλόντες ὥφθησαν αὐτοῖς πε-
 φλογοειδῆς, κρένεται καὶ θώραξι τῆς Μαργιανῆς ἱδὴρ σίλβοντες ὅζου καὶ πείλαμπες:
*Vbi appropinquauerunt, & signum pugnae sublatum à duce est, primum gravi
 sonitu atq; fremitu terribili complerunt campum. Neq; enim cornibus aut
 tubis classicum canunt, sed clavas ex corio concavas aramentis intentas resonā-
 tibus pulsant undiq;. Ha fuscum clangorem & durum edunt velut ululatu be-
 luino & tonitruī asperitate mistum. Ac rectè adverterunt ab auditus sensu
 animum turbari maximè, eiusq; ocysimè cieri affectus, ac potissimum de statu
 mentem deijci. Eo strepitu expauescentibus Romanis repente abijciunt armorū
 integumenta. Tum illi rutilare visi galeis loriciq; ex Margiano ferro factis
 coruscante & refulgente. Operam suam hęc etiam sæpe eos contulisse qui
 non pugnarent, suspicari est ex Frontini libro II: cap. IV: M. Marcellus
 cum vereretur ne paucitatem eius militum clamor detegeret, simul lixas calo-
 nesq; & omnis generis sequelas conclamare iussit: atq; ita hostem magni exer-
 citus specie exterruit. Præcipuè cum tradat quoque libro XL Livius: Ad-
 versus incompósitos ita venientes clamore pariter omnium qui in castris erant,
 calorum quoque & lixarum sublato, simul omnibus portis Romani eruperunt.
 Recenseatque Dio Cassius lib. XXVI: Πρῶτον μὲν οἱ σάλπιγγες πάντας ἅμα τὸ
 πολεμικὸν ἀπὸ συνθήματος ἐβόησαν. ἐπὶ δὲ οἱ τε στρατιῶται καὶ ὁ λοιπὸς ὄχλος
 πᾶς ἐπηλάλαξε. καὶ οἱ μὲν τὰ δόρυ τε πρὸς τοὺς ἀπέναντι, οἱ δὲ καὶ λίθους πρὸς
 τὰ χαλκᾶ σκῆλη προσπέκρουσαν: Primo omnium ex composito omnes tibici-
 nes simul classicum cecinere: post & milites & cetera turba clamorem bellicum
 sustulerunt: tum alij hastis scuta, alij saxis ærea vasa percusserunt. Ceriè eade
 causâ requisitam à milite vocem vastam, arguit Plutarchus in Cat. maiori-
 re; inter cuius Apophthegmata & hoc: Στρατιώται δὲ μὴ δειδῶται, τοὺς μὲν
 χεῖρας ἐν τῷ βαδίσει, τοὺς δὲ πόδας ἐν τῷ μάχεσθαι κινουῦν, μείζον δὲ ῥέγχον-
 ται ἢ ἀλαλάζοντες: Nolle militem se, qui inter eundem manus, in pugna-
 do moveret pedes: qui sterteret aliis quàm in prælio fremeret. Quibus quid
 propriè velit, expressit idem in Coriolano: Καὶ γὰρ ἡ (ὥστε ἡξίου τὸν στρα-
 τῶν ὁ Κάτων) & χεῖρ καὶ πᾶσι μόνον, ἀλλὰ καὶ τῶν φωνῆς καὶ ὅπως περὶ
 τοῦ φοβεροῦ ἐντυχῆν πολεμῶ, καὶ δυνάμει: Erat enim qualem esse Cato
 voluit militem, non manu tantum & gladio, verum & vocis contentione &*

obitu

obtusum vultus terribilis aspicienti hosti atq; intolerabilis. Porro, sæpe auctum clamorem, vel loco, vel tempore, proditum passim scriptoribus. Loci meminit Curtius lib. III: Iam in conspectu, sed extra teli iactum utraque acies erat, cum priores Persæ inconditum & trucem sustulere clamorem. Redditur & à Macedonibus maior, exercitus impar numero, sed iugis montium vastisq; saltibus percussus, quippe semper circumiecta nemora petraq; quantamcumque accepere vocem, multiplicato sono referunt. Necessariò. Inde Trogus apud Iustinum lib. XXIV: Media saxi rupes in formam theatri recessit. Quãobrem & hominum clamor, & si quando accedit tubarum sonus, personantibus & respondentibus inter se rupibus, multiplex audiri, ampliorq; quam editur resonare solet. Quæres maiorem maiestatis terrorem ignaris rei, & admirationem, stupentibus plerumq; affert. Arrianus lib. VII. Α'ναβ. Α'λεξ: Αἱ δὲ ὄχθαι ὑψηλότεραι τῶν νεῶν πολλαχῇ ἔσται, ἐς σενόν τε πλὴν βελὼ ξυβάγεται, καὶ τῇ ξυβαγωγῇ αὐτῇ ἐπὶ μέγα ἠυξημένῳ ἐς ἀλλήλας ἀντίπεμπον· καὶ πρὸς καὶ νάποι ἐκατέρωθεν τοῦ ποταμοῦ τῇ τ' ἐρημίᾳ καὶ τῇ ἀντιπέμψει τοῦ κτύπου, καὶ αὐτὰ ξυπελάμβανον: Ripæ etiam ipsæ nauibus multo altiores, clamorem in arctum redigentes multo vehementiorem illum sua compressione reddebant, & nemora utrinque ripis circumiecta sonitum illum nemorum excipientia multo auctiorem suâ percussione efficiebant. Polyæn. li. I: Ἦν γὰρ Διονύσιον ἐν κοίλῃ νάπῃ, ἡ γὰρ αὖ οἱ σκοπὸι μυρία χεῖρα πολεμίων ἐπέκλιναν στρατοπέδον, ἔδρσεν ὁ Διόνυσος· ἔ μιν ὁ γὰρ Πᾶν· ἀλλὰ ἐσήμανε νύκτωρ Διονυσιακῇ στρατῷ ἀλαλάσαι μέγιστον. οἱ μὲν ἡλάλαξαν· αὐτήχησαν δὲ αἱ πέτραι, καὶ τὸ κοῖλον τῆς νάπης ἦχον πολλῷ μείζον· Διωμέως τοῖς πολεμίοις ἐνεποίησεν. οἱ μὲν δὴ φόβῳ πληγύτες ἔφθον: Cum Baccho in concavo saltu nunciassent speculatores, infinitas hostium copias in ulteriores parte castrametari; metus Bacchum incescit, non item vero Pana: sed noctu Bacchico exercitui signum dedit, ut maximum & inconditum clamorem tolleret. His verò clamantibus, petra sonum exceptum referebant, & cauitas saltus longè maiorum copiarum fremitum hostibus reddebat. Quare metu perterriti se in fugam contecerunt. Cōsulatur lib. IV. Lucretius, libro XXXVI. cap. XV. Plinius, aliique, quibus pertractatæ res naturales. Quorū causæ haud alienus Liuius lib. XXI: Equi maximè infestum agmen faciebant, qui & clamoribus dissonis, quos nemora etiam percussæque valles augebant, territi trepidabant. Nec aliud sibi volūt ista Taciti lib. I. Annal: Nox per diversa iniquies, cum barbari festis epulis, lato cantu aut truci sonore subiecta vallium ac resultantis saltus complerent. Idem sonant Iosephi hæc libro 5. ἀλώσ. cap XII: Συναίχεται δὲ ἢ τε περὶ αἶα, καὶ τὰ περὶ ὄρη, βαρυτέραν ποιοῦντα πλὴν ὀρμῆς: Resonabat autem & trans fluvium regio, & montes circumpositi grauiorem sonitum reddebant. Sed & addi ei aliquid à tempore; noctis scilicet solitudine ostendit Plutarchus in Arato: Καὶ τὸ τῆς νυκτὸς ἐχῶδες τὸν

ἀλαλαγμὸν ἀπὸ πολλαπλασιόνων ἢ ἑξήκτων ἐποίει δοκεῖν φέρεσθαι, τέλει δὲ συνε-
 ρείσαντες ἐξωθούσι τὰς πολεμίους: *Hinc resonans noctis fragor ululatum à mul-*
to pluribus quàm essent, representabat fieri. Neq; abnuit Cassius lib. XXXVI:
 Καὶ ῥῶν τῶν ἡχῶν τὰ ὄρη ἐγκοίλα ὄντα καὶ ὑπεδέξατο καὶ αὐταπιδῶκε φει-
 κωδέστατον. ὥστε τὰς βαρβάρους ἐξαπινάως ἐν τε τῇ νυκτὶ καὶ ἐν τῇ ἡμερίᾳ αὐτὰς
 αἰκίσαντας θεινῶς ἐκπῶλαγλῦσαι, ὡς καὶ θαιμονίῳ πινὶ πᾶσι πεπιπλωκέτας:
Montes circumcaui acceptum sonitum quàm maxime terribilem reddiderunt:
quem ut barbari nocturnum in desertis locis acceperere, vehementer animo de-
iecti sunt; se diuinitus immissum in malum incidisse rati. Ceterum habuit hoc
 & clamor, ut indicaret eventum pugnae. Itaq; maturo iudicio Tacitus de
 morib. Germ: *Sunt illis haec quoq; carmina, quorum relatu, quem Barditum*
vocant, accendunt animos, futuraq; pugna fortunam ipso cantu augurantur.
terrent enim, trepidantve, prout sonuit acies. Nec tam vocis ille quàm virtu-
 tis concentus videtur. affectatur praecipue asperitas soni, & fractum murmur
 obiectis ad os scutis, quò plenior & grauior vox repercussu intumescat. Signi-
 ficanter quoque Livius lib. IV: *Clamor indicium primum fuit quo res incli-*
natura esset, excitatio crebriorq; ab hoste sublatu; ab Romanis dissonus, impar,
segnis, saepe iteratus, incerto clamore prodidit pauorem animorum. Et vno ver-
 bo Diod Siculus de proelio Lacedaemoniorum cum Thebanis ad Mantineam
 lib. XV: Biblioth: Ὡς ἡδὴ πλεσίον ὑπῆρχον ἀλλήλων, αἱ μὲν ῥάλπιγες τὸ πολε-
 μικὸν ἐσήμαινον, αἱ δὲ διωάμεις ἡλάλαξαν, καὶ τῶ μεγέθει τῆς βοῆς τῶ νίκῃ ἐσή-
 μαινον: *Vbi propè inuicem conuenissent, tuba clausicū canere, exercitus vocife-*
rari; magnitudine clamoris victoriā significare. Examinatè Plutar. in Pyrrho:
 Ὁ δὲ Πύρρος εἰσιὼν μετ' ἀλαλαγμοῦ καὶ βοῆς πρὸς τὴν Κυλάραβιν, ὡς οἱ Γα-
 λάται τοῖς περὶ αὐτὸν ἀντήλαξαν, οὐκ ἴσταντο ὅτι δὲ θάρραλέον εἶκασε, ταραττομένων
 δὲ εἶναι τῶν Φωνῶν καὶ πονουώτων: *Pyrrhus autem cum ululatu & fremitu ad*
Cylarabin ingressus, ubi Galli globo suo clamorem reddiderunt; non fidentium
& alacrium, sed trepidantium & laborantium coniecit eum esse. Nec minus
 iudiciosè idem in Crasso: Τοιαῦτα λέγων καὶ πρὸς θάρσυναν ὁ Κράσος, οὐ
 πολλὰς ἐώρα: περὶ μὲν ὑπακούοντας, ἀλλὰ καὶ συναλαλάσαι κελεύσας, ἡλεγξε
 τὰς στρατῶν τῶν κατήφθαι, ὡς ἀδενῆ καὶ ὀλίγῃ καὶ ἀνώμαλον κραυγὴν ἐποιήσαντο.
 ἢ δὲ πρὸς τῶν βαρβάρων, λαμπρὰ καὶ θρασεία κατέειχε: *Dum hisce dictis eos ex-*
citat Crassus, raros animaduertit commoueri. Sed & quum tollere imperasset
 eis clamorem, animum deiectum exercitus comperit, ubi languidum & tenuè
 & inaequalem edidere: à barbaris verò clarus resonabat atq; animorum plenus.
 Eodem iudicio Tacitus lib. IV: Hist: *Vt virorum cantu, feminarum ulula-*
tu sonuit acies; nequaquam par à legionibus cohortibusq;, redditur clamor.
 Plena igitur prudentiae verba Ducis celebrati Polyæno lib. III. Stratag:
 Ἐφ' ἐκείνης στρατιῶτας εἶχε πλείους τῶν πολέμιων, καὶ οἱ μάντις καλὰ τὰ ἱερά περὶ-
 λεγον

λεγον, ἀλλ' ὅτε ἔκρινε τῷ ἑταίρῳ. ὡς δὲ τῷ ἑταίρῳ ἡ μέλῃσι τοῖς πολε-
 μίος ἐχέον· τὰ ἐν τῇ Διανόια μὲν ἱερὰ ὅτε ἐπέτρεψαν, ἔφη, σωάνψαι μάχην.
 πολλοὶ γὰρ ὄντες οἱ στρατιῶται, ὅτε περὶ βαλλεῖται ὁμοῦ δῖμαται ἦσαν, ὅτε παυνίσται.
 ἰούκα ἢ παρήγγαλα: κλῖναι τ' δόρυ, πλείων ἐξηκέον ψόφῳ τ' ὁδόνων ἢ τ' ὅπλων.
Iphicrates quamquam plures milites haberet quàm hostes, & vates omnia fan-
sta & egregia promitterent, tamen non statuit praelium committere. Quæ cun-
ctatio cum præter opinionem hostibus accidisset: Sacra, inquit, in meâ mente
non permiserunt pugnam committere. Nam cum multi essent milites, neque
impetum facere simul poterant, neq; clamorem tollere: sed cum hastam in-
clinare iuberem, maior dentium quàm armorum fremitus exaudiebatur. Sic
ille. cui non malè adiiciam hæc Panthiæ è lib. II. Achilles Tatii: Εὐκείνῳ
δὲ πεφοβημένῳ. μηδὲ ἀνακραγεῖν Διὰ τὸν φόβον δῖμαμένη. Φόβῳ γὰρ γλώττης
ἐστὶ δῖσμός: Perterrita enim iacebam; ut neq; vocem præ timore mittere possem.
linguæ enim vinculum timor est. Quod superest, vsus huius clamoris nō
tantum ante pugnam; sed etiam in ipsâ. Liuius lib. II: Deinde ut in obti-
nentes locum vires ferebant, audent ultrò vires inferre, & clamore renovati
commovent aciem. Idem lib. IX: Stantes & expositos ad iētus, cum iam satis
nihil tegeret; quosdam etiam pedem referentes fluctuantesq; & instabilem a-
ciem: redintegrato clamore strictis gladijs hastati & principes inuadunt. Cur-
tius lib. IV: Et Macedones, siue alacritate siue tadio expectationis, more pu-
gnantium edidere clamorem; Theon Sophista in Exemplis: Οἱ δὲ ἐνέκειντο
συνῶ βοῇ, ὡς ἠφίεσαν. χαίροντές τε τῇ τροπῇ, καὶ ἅμα ἐκείνους περὶ πλεονέκτους:
Tum instare cum clamore victores, quem emittebant, cum gaudio, illos à se in-
fugam conuersos fuisse, tum terroris etiam maioris incutiendi causa. Imò to-
ta etiam pugna clamatum ab eis, qui interesse non poterant, cur fere mi-
hi persuadeam, inducor locis auctorum sequentibus Clarè quidem Cur-
tius lib. VI: Angustia locorum quò hæserat pagna non patiebatur totis congre-
di viribus. expectabant plures quàm inierant praelium; & qui extra teli iactū
erant, clamore invicem suos accendebant. Nec alii ab his de quibus Val Flacci
versus lib. VI. Argon: ——— defertur in oras

Forte ubi serus Iber, Essedoniaq; phalanges

Marte carent, solusq; iuuant clamoribus agmen.

De talibus etiam sub Pompeii personâ Lucanus lib. VII. Pharsal:

——— paucas victoria dextras

Exigit: at plures tantum clamore cateruæ

Bella gerent.

Horum è numero isti apud Senecam lib. de Tranq. an. cap. III: *Quid si*
militare nolis, nisi Imperator aut tribunus? etiamsi alij primam frontem tene-
bunt, te fors inter triarios posuit. inde voce, adhortatione, exemplo, animo mi-

lita. Præcisus quoque manibus ille in pralio invenit quod partibus conferat, qui stat tantum & clamore iuvat. Ita ille: non ita absone. nam & ecce Xenoph. lib. IV Α'ναβασ: Ε'νθα δὴ οἱ μὲν ὀπισθοφύλακες ἐξαναστάντες, ἅτε ὑγιαίνοντες, ἔδραμον εἰς τὰς πολεμίας. οἱ δὲ κάμνοντες ἀνακραγόντες οἷον ἐδυώαντο μέγιστον, τὰς ἀπιδάς πρὸς τὰ δόρατα ἐκρυσσαν. οἱ δὲ πολέμιοι δρῖσαιτες, ἤκων ἑαυτὰς κατὰ τῆς χιόνος εἰς τὴν νάπλιν, καὶ ὁδοὺς ἔδαμον ἐφθέγγαντο: Ibi tum extremi agminis milites surgunt, qui valetudine adhuc erant integræ; & cursu feruntur in hostes: & quotquot erant ex defatigatione debiles, sublato clamore, quàm possent maximo, clypeos ad hastas pulsant. Hostes metu perciti, per nivem in hanc ipsam conuallem se dimittunt, nec ullius deinde usquam vox audita est. Dixi quod volui, ubi accesserit demum capiti coronis ab Cassiodoro lib. 1: Var Ep. XIII: Si equorum cursus hominum clamoribus incitatur; & sonantium manibus agitur, ut à mutis animalibus velocitas appetatur: quantum inde homines stimulari inde posse credimus, quos ad laudem audiatem natos singulariter invenimus? Mirum in modum: maximè si proficiscatur ab ore eius quem vel veremur vel diligimus. Ambrosiam redolent ista Heliodori Aethiop. lib. v: Ὡς γὰρ δόπορ' οὖν πρὸς τὸ ἐνεργὸν συμμαχίαν ἡ Χαρίκλεια, λόγον ἰπτικέρον τῷ Θεαγμένει διετύχθισεν, ἀνδρίζον φίλτατε, ἐμβοήσοις. ἐνταῦθα ἤδη μακρῷ τὸ Πέλωρον ὑπερείχεν ὁ Θεαγμῆς, ὥσπερ ἰχθυὶ αὐτῷ καὶ θάρσος τῆς Φωνῆς Δρακονεύσης, καὶ ὅτι τῆς μάχης πλείεσι τὸ ἐπιθλον μινυύσης: Postquam enim ad inopiam auxiliij reipsa ferendi redacta Chariclia, sermonem auxiliarem Theageni eiacula est; Strenuus esto charissime, exclamans. tum iam longe Pelorum superabat Theagenes, tamquam robur & audaciam illi voce subministrante ac suppeditante, & quod pugna præmium superesset indicante.

Viderent modò adversos & adspicerentur; id satis ad victoriam. Lib. III. Annal.

Irabar aliquando obijcere repentè diviti Lucianum in Timone: ἐπὶ τῷ πῶδ' ἡ πεφρικώς, καὶ εἰ παρὼν ἄλλος μασιζεῖ τις, ὅς θιον ἐφιστὰς τὸ ἔς, καὶ τὸν μυλῶνα, ὥσπερ τὸ ἀνάκτορον πεσοκνωῶν: qui compedes etiam dum horrescit, & si quis prateriens loro increpet, arrectis stet auribus; quique pistrinum perinde ut templum adoret. At recordatus Scytharum quos è bello redeuntē servi sui ferro excepere, de quibus sic libro IV. Herodotus: Γινόμειν δὲ μάχης πολλάκις, καὶ ὁ δυνάμενων ἔδεν πλεόν ἔχειν τῶν Σκυθῶν τῇ μάχῃ. εἰς αὐτῶν ἔλεξε ταῦδε, οἷα πιεῦμεν, ἄνδρες Σκύθαι, δόλοισι τοῖσι ἡμετέροισι μαχόμενοι; αὐτοὶ τε ἐλάσσονες κτεινόμενοι γινόμεσθα, καὶ ἐκείνους κτείνοντες ἐλασσόνων πολλοὶ πὸν ἀρξομεν. νυνὶ ὦν μοι δοκεῖ αἰχμῆς μὲν καὶ τόξου μετεῖναι,

μετῆναι, λαβόντα δὲ ἕκαστον τοῦ ἵππου τὴν μάστιγα, ἵεναι ἄσπον αὐτῶν. μέχρι μὲν γὰρ ὥρεον ἡμέας ὅπλα ἔχοντας, οἱ δὲ ἐνόμιζον ὁμοῖοί τε καὶ ἐξ ὁμοίων ἡμῖν εἶναι. ἐπεὶ δὲ ἰδόντες μάστιγας ἀντὶ ὀπλῶν ἔχοντας, μαθόντες ὥς εἰσι ἡμέτεροι δοῦλοι, καὶ συγ-
γνόντες ἑρ, οὐκ ὑπομενέουσι. ταῦτα ἀκούσαντες οἱ Σκύθαι, ἐποίησαν Ἰπιπελέα. οἱ δὲ
ἐκπαραχύπτες Ἰπὶ τῷ γνωμένῳ, τῆς μάχης τε ἐπελάθοντο, καὶ ἔφθγγον: *Sape com-
missâ pugná, quum nihil tamen Scythæ proficerent, quidā ex eis inquit, Quid-
nam rei facimus viri Scythæ, cum nostris ipsorum seruis dimicantes? qui & cū
interficimur, ipsi pauciores efficimur: & illos interficiendo, paucioribus dein-
ceps imperabimus. Mihi videtur hastis arcubusq; omisissis, sumenda flagella qui-
bus equos verberamus, & ad illos propius eundum. Nam quoad vident nos
arma habentes, arbitrantur se similes nobis, atq; à similibus esse: ubi nos pro ar-
mis verbera tenentes viderint, tunc se nostros seruos esse intelligentes, atq; id
agnoscentes, non perstabunt. Hoc Scythæ cum audissent, ita sibi faciendum pu-
tauerunt. Quâ ex re perculsi illi, pugnae immemores fugam capefferunt. Hæc,
inquam recordatus, facile sensi, esse eam vim conscientiae, eam timoris;
ut aliis minùs credendis præstare fidem deinceps paratus sim. Sanè nisi
ad hæc respexerimus, plusquàm putida fuerint Epigrammata duo Lucil-
lii lib. ii. cap. xii. Antholog. Primum habet:*

Ἄνδρα καὶ διὰ φίλῳ πῶδ' αὐτὸν ὁ στρατιώτης
Ἄυλῳ, ἀπορφύζας μήλινα λαμάτια.
Φρίσσει καὶ τὸ μάτι τὸ ἴδιον ξίφει. ὡς δὲ ποτ' εἶπης,
Ἐρχοντ' ἐξαπίης ὑπὲρ ἐκτέταται.

Οὐδενὶ δὲ ἔσ' Πολέμωνι προσέρχεται, ἔσ' Στρατοκλείδῃ,
Ἀλλὰ φίλῳ χρεῖται πάντοτε Λυσιμάχῳ.

Carbonem & laurum reformidat miles,

Aulus, circumstringens croceam vestem.

Horret verò frustra proprium ensē. sin verò aliquando dicas,

Veniunt; statim sublimis prostratus est.

Nullum ad Polemonem accedit vel Stratoclidem,

Sed amico vititur ubique Lysimacho.

Alterius vultus est:

Γραπὴν ἐν τοίχῳ καλπύρνῳ ὁ στρατιώτης
Ὡς ἐθ' εἶναι, ἰδὼν τὴν Ἰπὶ ναυσὶ μάχῃ,

Ἀσφικτὸν καὶ χλωρὸν ὁ θούριος ἐξεπαύσθη,

Ζωρεῖτε, κρείζας, Τρῶες ἀρήϊφοι.

Καὶ μὴ τέτρωται κατ' ἐμὰντα, καὶ μόλις ἔγνω

Ζῶν. —

Pictam in pariete Calpurnius miles

Vt mos est, videns in nanibus pugnam,

Morti

*Morti vicinus, & pallidus prostratus est:
 Viuum me capite, clamans Troiani Martis amici:
 Et anne vulneratus esset quasiuit, & agrè cognouit
 Se viuere. —*

Verùm tantum abest, vt inepta sint, lepida sunt: nec refugit æmulari
 Musa Romana Claudiani, quæ simile quid haud verita est ad fingere Im-
 peratoris voci, libro de bello Gild. v. 330:

— nunc ire profectò,
*Nunc vellem, notosq; senex ostendere vultus.
 Nonne meam fugiet Maurus cum viderit umbram?*

Quæ ne adhuc dicta videantur lasciua poëtarum licentiâ: ecce pedestris
 styli Plinium, Panegyri. Traiano: *Nec tibi opima defuerint, si quis regum
 venire in manus audeat: nec modo telorum tuorum, sed etiam oculorum mi-
 narumq; coniectum toto campo totoq; exercitu opposito perhorrescat.* Quapro-
 pter intra decori limites mansere; & Ouidius lib. x. metam. v. 65:

*Non aliter stupuit geminâ nece coniugis Orpheus,
 Quàm tria qui timidus medio portante catenas
 Colla canis vidit; quem non pavor ante reliquit,
 Quàm natura prior, saxo per corpus oborto.*

Et Seneca Herc. OEtæo v. 1022:

*Mortem metu consumpsit, & paruum sui
 Pæna reliquit.*

Item alibi:

— quota pars vulnere concidit.
*Pro fato valuit vultus iniquior:
 Et vicisse sat est Herculeis minis.*

Denique & Claudianus lib. ii. in Eutropium v. 453:

*Ecce levis frondes à tergo concutit aura.
 Credit tela Leo: valuit pro vulnere terror,
 Impleuitq; vicem iaculi, vitamq; nocentem
 Integer, & solâ formidine saucius efflat;*

Nedum vt peccarit Statius; vbi attribuit Amphiarao aurigam Phæbum,
 lib. vii. Thebaid. v. 740:

*Tum verò ardenti non vlla obistere tentant
 Signa; ruunt sola terrore, & vulnera citra
 Mors trepidis ignava venit.*

Imò nihil minus quàm poetam agit Homerus, apud quem Iliados xvi.
 gloriatur Achilles:

— Τρώων δ' ἑ πόλις Ἰπὶ πᾶσι βέβηκε

Θάρσυνε. ὃ γὰρ ἐμῆς κέρυθρος λείσασσι μέτωπον
 Ἐΐψυδι λαμπομένης. τάχα κεν φέροντες, ἐναύλης
 Πλήθειαν νεκύων, εἰ μοι κρείων Ἀγαμέμνων
 Ἡΐπια εἰδείη. νῦν δὲ στρατὸν ἀμφιμάχοντα:

—Troianorum autem civitas contra tota venit

Audax. non enim mea galea vident frontem
 Prope splendentis: mox fugientes fossas campestras
 Impleset cadaueribus suis, si mihi rex Agamemnon
 Lenis fuisset. nunc autem castra oppugnant.

Quin idipsum feliciter imitatur Val. Flaccus lib. vi. Argon. v. 517:

Absyrtus clypei radijs curruq; coruscus
 Solis avi; cuius umbrantem cominus hastam
 Cernere, nec galeam gentes potuere minantem:
 Sed trepida redeunt, & verso vulnera tergo
 Accipiunt, magnisq; fugam clamoribus augent.

Nec abstinere ab huiusmodi simulacro alii Græci, alii Latini: à quarū
 vberima alioqui segete falcem meam nūc abstineo: cui animus magis,
 metere aliquot eiusdem planē opinionis spicas ex solutæ orationis scri-
 ptorum arvis. Alexander quidem Magnus Curtii libro III: *positam vi-*
etoriam in eo esse arbitrabatur, si tantum ante signa stare potuisset. Sed & de
 se Iulianus apud Ammianum libro XXI: *Spondeo si ventum fuerit comi-*
nus, ita pauore torpescent, ut nec oculorum vestrorum vibrata lucis ardorem,
nec barritus sonum perferant primum. Valde quoque rotundo insignitur
 elogio Camillus Liuii libro VI: *Nec vis tantum militum movebat excita-*
ta presentia ducis; sed quod Volscorum animis nihil terribilius erat quā ipsius
Camilli fortē oblatis species: ita quocūq; se intulisset, victoriā secū haud dubiā tra-
hebat. Perspicueq; Euagrius lib. v. Eccl. H stor. c. XI. de Tiberio: *Ὅν καὶ κατὰ*
τὰ βαρῶν πρὸς ὧν ἐπιπρυφει, πολλὰ ἀγέρας πλῆθος στρατῶος ἐμικρὸν ἐάλω, τῶν
στρατιωτῶν μηδὲ τῶν θεῶν τῶν βαρβάρων ὑπενεγκέντων: Hunc Iustinus, ingenti
 collecto exercitu, ad congregiendum cum Abaris iam pridem miserat. qui qui-
 dem, militibus adspēctum barbarorum haud ferentibus, parum aberat quin
 captus fuisset. Quæ ipsa fidem adstruunt Calauij verbis apud Liuium
 lib. XXIII: *Vultum ipsius Annibalis, quem armati exercitus tremunt, quem*
horret populus Romanus, tu sustinebis? Mendaciiq; suspicionem auferunt
 illis Liuii lib. XXX: *Iam signa legionum appropinquabant. tum vero Mase-*
sylī, non modo primum impetum, sed ne conspectum quidem signorum atq; ar-
morum tulerunt &c. Persuadentque credamus confessioni Gallorum de
 Germanis: *Sapenumero sese cum his congressos, ne vultum quidem atq; acie*
sculorum dicebant ferre potuisse: Iul. Cæsar lib. I. bell. Gall: *Quid ni? cūm*

haud dubitet prodere de Numantinis lib. II. cap. XVIII. Florus: *Hostiliū quoque Mancinum assiduis cadibus ita subegerunt, ut ne oculos quidem aut vocem Numantini viri quisquā sustineret.* dicatq; Antonius lib. II. I. Hist. Taciti: *Frustra minis ac verbis provocatos Vitellianos, si manus eorū oculosq; nō tolerant.* Talibus his nititur cōfidentia militis Romani qui sub Siliō tendebat in Gallos Tacit. lib. III. Annal: *Mox Augustodunum petit propere agmine, certantibus inter se signiferis; fremente etiam gregario milite, ne suetam requiem, ne spatia noctium opperiretur: viderent modo adversos & aspicerentur; id satis ad victoriam.* Et verò his talibus sæpe alludere Patres Græci Latiniq;: è quibus ne gustuli quidem causā vnum aliquē modò producam. tantū dicam videri huc alluisse Iulium Cæs. ideoq; Pontico triumpho inter pompæ fercula tribus his verbis delineasse victoriā celerem: *Veni, vidi vici.* Ut ut est: obtestabor lectorem, ne rideat isthæc Plutarchi Apophth: *καὶ προσιόντες αὐτῷ πολλοὶ τῶν στρατιωτῶν ἔλεγον, ὅτι βασιλεὺς θάρρει καὶ μὴ φοβᾷ τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, αὐτὸν γὰρ ἡμῶν τὸν χεῖρον ἔχει ὑπομένει.* Multi tum ad Alexandrum accesserunt milites, bono esse animo iubentes, neq; multitudine hostium terreri; qui ne ad axillarum quidem ipsorum fectorem essent substituri. Sanè si odoratui tam facile iniici potest terror; cur idem non magis accidat visui? cū omnes agnoscant, veluti è veritatis puteo haustum esse Taciti illud de morib. Germ: *Primi in omnibus pralijs oculi vincuntur.* Cui confirmando facit exemplum quod præcessit: *Ceterum Arii super vires truces, insita feritati arti ac tempori lenocinantur, nigra scuta, tineta corpora, atras ad praelia noctes legunt; ipsaq; formidine atq; umbrâ feralis exercitus terrorem inferunt: nullo hostium sustinente nouum ac velut infernum aspectum.* Et tali rei operam item dedisse Fidenates, recensuit Florus lib. V. cap. XII: *Fidena, quia pares non erant ferro, ad terrorem movendum facibus armata, & discoloribus, serpentum in modum vittis, furiali more processerant &c.* Nec alio ferè vultu Britanni apud Tacitum libro Annal. XIV: *Stabat pro littore diuersa acies, densa armis virisq;, intercurstantibus feminis. in modum Furiarum, veste ferali, crinibus deiectis, faces præferebant. Druidæq; circum, preces diras sublati ad calum manibus fundentes, novitate aspectus perculere militem; ut quasi haerentibus mēbris, immobile corpus vulneribus præberent.* Simile prorsus de Phaliscis & Tarquinienis inuenias Frontini libro altero Stratag. cap. IV. Eodemque tetendit Iphicrates, testante Polyæno lib. III: *ὁ δὲ ἱππεὺς ἔχων ὀλίγους ἔδωκεν αὐτοῖς καηομένας λαμπάδας καὶ προσλαύνειν ἐκέλευσε τοῖς ἐναντίοις. οἱ δὲ ἱπποὶ τῶν ὀδυνῶν τῆς φλογὸς πῦρ ὅψιν ἀσυνήτη μὴ φέροντε, ἀνασπείσαντες ἔφθον.* Ille cū paucos equites haberet, dedit eis ardentes faces, & in hostes invadere iussit. Odrysurum equi, insolitum aspectum ignis non ferentes, in fu-

gam age-

gam agebantur. Nota etiam est historia Gedeonis è voluminibus sacris repetita Iosepho lib. v. Antiq. cap. viii. Planè oculis perturbandis arma ferè in summum data splendorem, nec data sine memorabili effectū, magna testatur cohors aucto: ū memorialiū, quorum decuriā saltē fidei causā repræsentarē, nisi etiā pbari posset uno alteroq; bono teste. Et quidē de Volscis scribit Liu. lib. ii: *Volsci cū se velut stupentib. metu intulissent Romanis, postquā impressionem sensere ex aduerso factā, & ante oculos micare gladios; haud secus quā si in insidiis cecidissent, turbati vertunt terga &c.* De Cimbris à Mario fuis inquit Florus lib. iii. cap. iii: *Tum acie conuersā in Orientem, ut, quod ex captiuis mox cognitum est, ex splendore galearum ac percussu, quasi ardere cælum videretur &c.* Deq; aliis Germanis Tacitus lib. i. Annal: *Hosti facile excidium sonus tubarum, fulgor armorū, quantò inopina, tanto maiora effunduntur.* Veritati igitur rerum operam dabat Horatius, cū arbitraretur de Polliōe lib. ii. Oda i:

*Iam nunc minaci murmure cornuum
Perstringis aures; iam litui strepunt;
Iam fulgor armorum, fugaceis
Terret equos, equitumq; vultus.*

Neque præter experientiam bellicam Plautinus miles:

*Curate ut splendor meo sit clypeo clarior
Quā solis radij esse olim, cū sudum est, solent;
Vt, ubi usus veniat, contra consertā manu
Oculorum præstinguat aciem in acie hostibus.*

Nam disertè Gregoras libro ix. de bello Bulgarorum & Triballorum: *Τῇ πέμπτῃ δὲ ἅμα ἡλίῳ ἰπποφάνεται καὶ ὁ Κερίλης Σερβίας, χεῖρα βαρείαν ἐπαγόμενῳ καὶ ὅπλα τῇ λαμπρότητι τὰς τῶν ὀρώντων ἀποκρύπτοντα ὄψεις. &c.* Quinto die unā cum Solis ortu Seruie Grales se ostendit, cum magnis copijs, quæ splendore armorū intuitiū oculos perstringebāt. Hinc & Nicetas lib. i. Isaaci Angeli: *Ὁ δὲ ἡλιὸς τοῖς θώραξιν ἐμπέπων, καὶ τοῖς τῶν στρατιωτῶν προσβάλλων θώραξιν νεοσμήκτοις ἔσι καὶ λείοις, ἐποίησε ἀπὸ πάλῃ εὐδοχίας τῶν κατακαμπύων, καὶ ἐπ' αὐτοὺς τῶν ἀκτίνων σελαγιγμάτων ἐκπύρρυνσιματα: At solis radij qui in thoraces & arma militum recens polita & lauia incidebant, refracti, ignis instar relucebāt.* Ponit & Mago inter laudes militis Romani lib. xi. Punicorum Silij:

*—latè fulgentibus armis
Accendunt ultrò lucem surgentis Eoi.*

quod ipsum emblema certatim operibus suis inseruere poëtæ, Græci ac Latini. Imò cū ei rei vim tantā inesse cernerent, ut inuidiosum arbitrentur adscribere ipsis armis; ut Numini acceptum tulere. Hinc Calaber lib. xi. v. 407. de Aeneâ:

— οὐνεκ ἄρ' αὐτῶς

Θάρσ' ἀπ' ἡρέσιον Θεὸς ὤπασεν, οὐδὲ πῃ αὐτῶν
 ἔδενεν οἱ κατὰ δῆριν ἐναντίον ὅσπερ βαλέαται.
 Οὐνεκα σὶ μάρμαρ' ἐπὶ βελάρσις μελέεσσιν
 Τάχιστα θεσπεσίησιν εἰδόμενα στροπῆσιν.

— nam huic

*Summam Deus fiduciam suppeditarat; ita ut nemo hostium
 Ipsi in certamine oculos obuertere auderet.
 Quandoquidem ipsi rutilabant robusta in membris
 Arma, non aliter quam fulgura divinitus accensa.*

Ex his videmus quo consilio inculcauerit Onosander cap. xxviii.

Μεμελημένον δὲ ἔστω τὸν στρατηγὸν λαμπρὸν ἐκτάττειν τὸ σπᾶτάμα τοῖς ὀπλοῖσι
 ῥαδίᾳ δὲ ἢ φροντίδι αὐτῇ, τῶν καλέσων τὰ ξίφη, δῆριν, καὶ τὰς κέρυθας, καὶ τὰς
 δώρυκας, ῥιμῆσαι. Δεινότεροι γὰρ οἱ ὀπλιῶντες φαίνονται λόχοι τοῖς τ' ὀπλῶν αἰ-
 δύμασιν. καὶ πολλὰ τὰ δι' ὀφθαλμοῦ δειγμάτων προσεμπίπτοντα τῇ ψυχῇ, παρὰ τῇ
 τ' ἀντιπόλεμον: Videat etiam Imperator, ut exercitus armis splendentibus in-
 structus fulgeat. quod facili negotio fiet, si gladiatorum mucrones probè acuan-
 tur, & galea loricaque frequenter abstergeantur. Milites enim quasi micanti-
 bus armorum scintillis terribiliores apparent: multaque per oculos species in a-
 nimos delapsæ, perterrere aduersarios solent. Quàmque sua constet ratio
 Cassiodoro, dicenti lib. vii. Variarum Epist. xviii: Arma benè construe-
 re, est salutem velle omnium custodire. quia prima facie ipsis terretur inimi-
 cus, & incipit animo cedere, si se cognoscit similia non habere. Plura poterā,
 plura forte etiam debebam; sed non libet in re tam obviā. Colophonis
 tantum loco subnectam Plinii isthæc de Leonibus libro viii. cap. xvi:
 Principatu Claudii casus rationem docuit; pudendam penè talis fere nomine:
 pastoris Gatuli sagæ contraingruentis impetum obiecto. quod spectaculum in a-
 renam protinus translatum est, vix credibili modo torpescente tantâ illâ feri-
 tate, quamvis levi iniectū operto capite; ita ut deuinciatur non repugnans: vi-
 delicet omnis vis constat in oculis. quominus mirum sit, à Lysimacho Ale-
 xandri iussu simul incluso strangulatum Leonem. Sic ille; etiam proculdu-
 bio in solatium eorum, quibus est formido intueri hostes suos aduersos.

*Supereffe qui fugam animis, qui vulnera tergo
 ferant.* Lib. v. Histor.

HAVD cuivis apparet mucro verborum, quo impetuntur Troiani;
 nunc à Turno, nunc à Romulo Virgilij: hoc vocante, *Bis victam
 gentem illo Bis captos Phryges*. eo quippe est acumine ut omnia penetret; ad-
 imatq; adeò Trojanis istis aures, oculos, vocem, manus. Cunctis. n. per-
 fusum

suasum, si vnâ alterâque pugnâ aliquem superassent, superasse eundem omnibus. Ratio potissima in famâ, in timore; cuius vtriusque vim sparsim passim prioribus dissertatiunculis, tegitque vnicâ periodo Plutarchus περὶ Ἀθηναίων: Θεβαῖοι τὸ πρῶτον ὠσόμενοι Λακεδαιμονίης ἀντιήτης εἶναι δοκῶντας ἄδελφίαν ὑπερονήτηθησαν ὑπὸ αὐτῶν μάχῃ: Thebanicum primum Lacedaemonios antè invictos creditos pepulissent, nullo unquam deinde praelio ab eis victi sunt. Et efficaciter Nazarius Panegyri Constantino: *Per tota admodum mania magna vis hominum: sed apud Brixiam plerique iam fracti. Ut in corpore cum aliqua pars agra est, valetudo omnis contaminari solet: sic illius multitudinis portio malo affecta, totum exercitum timoris contagio dissiparat.* Ac deiici animos hominum praelio adverso; si quis ambigat; confirmabitur sine orationis Phormionæ lib. II. Thucyd: Ἀναμιμνήσκω δὲ αὖ ὑμᾶς ὅτι νενικήκατε αὐτῶν τὰς πολλὰς, ἡσχημένων δὲ ἀνδρῶν ὅτε ἐφέλκον αἱ γνώμαι πρὸς τὰς αὐτὰς κινδύνους ὅμοιαι εἶναι: Illud etiam iterum vobis in memoriam reuoco; permultos eorum à vobis superatos fuisse. virorum verò qui victi fuerunt, animi eadem pericula pari audaciâ subire non solent. Vnde cautio ducis apud Curtium lib. IV: Itaq; *Maŕces quanquam infelici praelio suorum animos territos esse cognoverat; tamen &c.* Verùm præter terrorem, suberat & causa iustior, expressa Xenophonti libro IV. Cyropæd: Οἱ πινες δὲ ἄπλοοι ἡμῶν ὄντες ἔχουσιν ὑπομένειν, πῶς νῦν γὰρ ἂν ὑπομείνοιεν, ἐπεὶ ἡττώμεθα, καὶ πολλὰ κακὰ ὑφ' ἡμῶν πεπόνθασι; ὧν δὲ οἱ βέλτεροι ἀπολώλασι, πῶς οἱ φαιλότεροι ἐκείνων μάχεσθαι ἂν ἡμῖν ἐθέλοιν; Qui nos item minimè sustinuerunt, quibus necdum experti nos essent; quo pacto nunc sustinebunt, quum & victi sunt, & multis à nobis incommodis adfecti? Quorum fortissimi quique ceciderunt, quomodo vilissimi pugnare nobiscum velint? Nam perire acie fortissima quæque, satis ostendit Euentus: memoriæque mandavit Euripides:

Φιλεῖ γὰρ πόλεμον, ὃ πάντ' εὐτυχεῖν.

Εὐδῶν δὲ χαίρει πτώμασιν νεανίων:

Κακὸς δὲ μισεῖ.

Solet ferè bellum non per omnia feliciter succedere,

Sed fortium gaudet casu iuuenum;

Odit autem timidos.

Nec minus efficaciter in Philoctete Sophocles:

—— πόλεμον ὃ δὲν αἰδρ' ἐκῶν

Αἶρει πονηρὸν, ἀλλὰ τὰς χεῖρας αἰεῖ:

—— bellum neminem nisi casu

Malum interficit, sed optimum quemque semper.

Ex quibus apparet verborum vis quâ animat suos Cerealis apud Tacitum lib. V Histor: *Ultione magis quàm praelio opus esse. pauciores nuper cum*

pluribus certasse : attamen fusos Germanos , quod roboris fuerit superesse, qui fugam animis &c. Item quò tendat Arminii clamor apud eundem Cornelium lib. 1. Annal: *En Varus, & eodem iterum fato victa legiones.* Eodem spectat istud Syllæ Sallust. Iugurth : *Ille feroci animo negat se toties fuisse Numidam, pertimescere.* Nec abeunt illa Mamerci , libro IV : Liuii. *Tunc trepidam ciuitatem ad concionem advocatam increpuit; quod animos ex levibus fortuna momentis suspensos gererent, ut parvâ iacturâ acceptâ, quæ ipsa non virtute hostium, nec ignaviâ Romani exercitus, sed discordia Imperatorum accepta sit, Veientem hostem sexies victum pertimescant &c.* Eiusdem seminis verba lib. XXV : *Enimvero indignum ratus Marcellus se, qui Annibalem subnixum victoria Cannensi ab Nolâ repulisset; his terrâ mariq; victis ab se hostibus cedere; arma properè capere milites & efferri signa iubet.* Admodum significanter apud Trogum lib. XI. Alexander Magn: *Macedonas monebat, ne multitudine hostium, ne corporis magnitudine, vel coloris novitate moverentur: tantum meminisse iubet cum iisdem se tertio pugnare, nec meliores factos putarent fugâ; cum in aciem secum tam tristem memoriam cedium suarum, & tantum sanguinis duobus præliis fusi ferrêt: & quemadmodum Dario maiorem turbam hominum esse, sic virorum sibi.* Ab his pendent isthæc Suetonii lib. XIV. Annal. Tac: *Cessuros statim, ubi ferarum virtutemq; vincentium toties fusi agnouissent.* Etia Liuiana lib. XXXIV: *Maximum ex omnibus auxilijs numerum Suesbetana iuventutis habebat; eos ad murum oppugnandum subire iubet. Quorum ubi signa Lacetani cognoverunt, memores, quam sæpe in agro eorum impune persultassent, quoties ipsos signis collatis fudissent, fugassentq; patefactâ repente portâ universi in eos crumpunt. Vix clamorem eorum, nedum impetum Suesbetani tulere &c.* Hinc Aristides Orat. Siculâ: *Μὴ γὰρ οἷομαι Συρράκους μὲν ἐπελθόντων γυλίπων δυοῖν τριήρων ἀναθρόῃσαι, τὰς δὲ ἡμετέρας στρατιώτας, ὅστω εἰκὸς περὶ πάντων ὑμῶν δυνάμιν, μὴ πολὺ μείζους τὰς γνώμας ἔσεσθαι οἷς ἅμα τῇ τῶν εἰκείων ὀψεί, καὶ τῷ συνιδέναι τὸ πλεῖστον ὧν ἐφ' αὐτῶν κατάρθωσαν, μεγάλη πρὸς ἑθυμίαν ὑπάρξει ῥεπή:* *Nolite enim putare, cum Syracusii duabus Gylippi triremibus appulsis animi receperint, nostros milites missâ, quæ sufficiat, manu non multo animosiores fore, quibus præter suorum conspectum, victoriarum quoq; plurimarum conscientia magnum ad animi securitatem momentum adferet.* Nihil itaque mirum occurrere Liuii lib. II: *Veientes vinci ab Romano milite assueti, fusi fugatiq; sunt. Tarquiniensis novus hostis, non stetit solum, sed etiam ab sua parte Romanum pepulit.* Iterum fine eiusdem libri: *Antium paucos circumsessum dies, nullâ oppugnantium novâ vi, sed quod iam inde ab infelici pugnâ castrisq; amissis, ceciderant animi.* Nempe tales sic fere frangebantur, ut vix auderent subire alterius prælii fortunâ. Vnde illa Liuij lib. XXIII:

Ingens

Ingens eo die res, & nescio an maxima illo bello gesta sit. nō vinci. n. ab Annibale vincentibus difficilius fuit, quā postea vincere. Idē de Fabio lib. xxii: Neg, uniuerso periculo summa rerū cōmittebatur; & parua momēta leuiū certaminū ex tuto cœptorū, finitimorū receptu, adsuefaciebant territum pristinis cladibus militem, minus iā tandē aut virtutis, aut fortunæ pœnitere suæ. Sic & Cæsar lib. iiii. de bel. civ: Exercitui quidē omni tantus incessit ex incommodo dolor, tantūq, studiū infamie sarcienda, ut nemo aut tribuni, aut Centurionis imperiū desideraret, & sibi quisq, etiam pœnæ loco grauiores imponeret labores, simulque omnes arderent cupiditate pugnandi: cum superioris etiam ordinis nonnulli oratione permoti manendum eo loco, & rem prælio committendam existimarent. Contra ea Cæsar, neg, satis militibus perterritis confidebat, spatiumq, interponendum ad recreandos animos putabat &c. Imò quod mireris, adfirmat Vegetius libro. iiii. cap. x: Facilius autem est ad virtutem novos instruere, quā revocare perterritos. Ex quibus iam minimè tenebrofi sensus videri queant versus Reguli apud Horatium lib. iiii. Oda v:

*Auro repensus, scilicet acrior
Miles redibit? flagitio additis
Damnum. neg, amissos colores
Lana refert medicata fuco:
Nec vera virtus, cū semel excidit
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata densis
Cerva plagis, erit ille fortis,
Qui perfidis se credidit hostibus:
Et Marte Pænos proteret altero,
Qui lora restrictis lacertis
Sensit iners timuitq, mortem.*

Palamquē liquet optimo niti fundamento factum Sebastiani sub Valente & Gratiano Impp. de quo Zosimus libro iv ο δὲ, πρὸς τὸ ἐκδεδηγημένον καὶ παντάπασιν ἐκμελὲς τῶν ταξιαρχῶν καὶ στρατιωτῶν ἀφορῶν, καὶ ὡς εἰς Φυγλῶ μόνον εἰσὶ γεγυμναζόμενοι, καὶ γυναικῶδες καὶ ἀθλίας δόχας, διαχλίβας ἤτησεν, ὅς αὖν ἔλοιτο διαθλέσθαι στρατιώτας αὐτοῦ. πληθεὺς γὰρ ἠγείσθαι χαύνως ἠγμένων ἀνθρώπων, μὴ ῥαδίον ἔσθαι. παροβλαγγήσθαι δὲ ὀλίγους, καὶ εἰς τὸ ἀρρενωπὸν ἐκ τῶ θήλεῳ ἀναγαγεῖν, & (φόδρα δύσκολον εἶναι καὶ ἄλλως δὲ λυσίτελες μάλλον, ἐν ὀλίγοις, ἢ παντὶ κινδυνάσει τῷ πλεονείῳ. πείθεται πῶτα λέγων τὸν βασιλέα· καὶ λαβὼν αἵρεσιν, οὐκ ἐκ τῶν ἐντεθραμμένων ἀθλίας καὶ πρὸς τὸ φόβον γεγυμναζόμενων, οὓς ἤτησεν, εἴλετο, νεωστὶ δὲ ἵνας ἐναρμυζήσας τῷ στρατοπέδῳ, καὶ ζώματ' ἀνατρέχοντας δόφους, καὶ προσέειπε γὰρ τῷ Φύσῃ περμαίρεσθαι δυνάμενῳ Φαγομένους, εἰς ὅπερ ἠρέθησαν, καὶ κενῶς: Is ad molliem summamq, secordiam tribunorum

riorum atque militum respiciens, & quod ad fugam, & muliebria miseraque vota dumtaxat exercitati essent: duo milia militum, quos ipse diligeret, sibi dari petijt. Existimabat enim, non esse facile, multitudini hominum præesse, qui dissolutè gubernati fuissent: at instituere paucos, & à moribus effeminatis ad viriles traducere, non admodum esse difficile. Magis & alioquin expedire, si fiat in paucis potius, quam in uniuerfa multitudine periculum. Hæc dicens Imperatori persuadet; electionemq; nactus, non eos sibi sumit, qui essent innutriti formidini, & ad capeffendam fugam exercitati: sed quosdam recēs adscriptos exercitui, corporumq; dotibus egregijs à natura præditos; & qui præterea coniectandi perito viderentur, ad quodcumq; facinus incitarentur, idonei futuri.

Solâ Ducis patientiâ mitigabantur, eodem plura, quàm gregario milite tolerante. Lib. XIV. Annal.

T miles omnia duplo peragit & citius & perfectius, sub aspectum Ducis: ita adhuc seipso facile duplo fit melior, ubi non solum adest Imp. sed etiam præit exemplo. Itaque sobriè interpretabimur censuram & Apuleii & Aristotelis libro de Mundo: Militiæ principes & Curia procures, & urbium ac domorum rectores dico nunquam commissuros esse, ut id suis manibus factum velint, quod sit cura levioris. nihil enim possint æquius facere dominorum imperia, ministeria servulorum. atque ita accipiemus, ne à capite ad calcem manum adhibeant. auspicari singula nihil vetat; imò nihil non iubet. De Hercule profectò refert Dio Chrysostomus Orat. I. de regno: Οὐ πόνημα ἔστι ἐκείνι ἀληθὲς φασίν, ὅτι δὴ περὶ μόνου ἀνδρὸς ἐργασίας. ἔστι γὰρ δυνατόν πόλεις τε ἐξαίρειν καὶ τυράννους ἀνθρώπους καταλύειν, καὶ πάντα πανταχῇ περὶ πέτειν χωρὶς δυνάμεως. ὅτι δὲ αὐτὸς γὰρ τῷ καὶ τῇ ψυχῇ περὶ μόνου, καὶ τὸ σῶμα ἰκανὸς, καὶ πάντων μάλιστα ἐπὶ μόνον αὐτὸν ἐφασκε βαδίζειν, καὶ περὶ πάντα ὅσα βέλονται: Non igitur & in hoc verum dicunt, quod solus circumiuerit, absque exercitu. neque enim ciuitates expugnari, neque hominum tyranni pessundari, & omnib. ubique mandata dari possunt, sine copijs. Quia autem ipse manibus atq; animo promptus erat, corpusq; habebat validum, & plus omnibus laborabat; ideo solum iuisse dicunt & fecisse omnia quæ volebat. Et hæc potissimum de causâ requirit Onosander cap. I. Ducem Ἀλέκτονα δὲ, ἵνα μὴ πρῶτος ἢ στρατομένων, ἀλλ' ὕστερον κέρμην: Laboriosum, ut non primus à militiâ deficiat, sed postremus. Vitioque vertit Iphicrati Theopompus, quod esset in labore remissus nimis, parumq; patiens, ut prodidit in vita eius AEm. Probus.

Hodie

Hodie quidem haud difficulter inveniamus Duces proximè accedentes ad exemplū Kaaci Angeli, quē sic malo colore traducit Nicetas lib. II: Ἄμα δὲ ἦρξ Φανέντι ἔξεισιν αὐδῆς, καὶ μέτρεται τὰς μυσέας· ὅλως οὐκ ἔστιν ἐξελυκώς, καὶ πρὸς τὴν ἑφ' ἑξῆς κατὰ χεῖρας, ὁ λοβιτὺς δ' ὀπτικέκληται, πλεῖστα πεπονηκώς, ἀτελὲς τὸ ἐγχείρημα καὶ πάλιν ἀπολιπὼν, ἐκείθεν μετίσταται, καὶ τὴν βασιλίδαν τῶν πόλεων εἰσάγει· αἱ γὰρ τῆς περὶ ποντίδος χάριτες, καὶ τὰ δ' ὀπτερεπῆ κατ' αὐτῶν σκλερώματα, τότε κυνηγέσια καὶ ἵπποάσια, ἀλυσσάδουῦνται οἷον τὰς ἐς ἡμᾶς αὐτοκράτορας, ὅς κ' εἶων δ' ἴπ' μακρὸν θηραυλεῖν, ἀλλ' ὡς ῥιψάσπιδας γινομένους ἐπέθον αὐτομολεῖν εἰς αὐτὰ: *Veris initio rursus contra Mysos egressus, & tribus integris mensibus in obsidione Lobizi castelli frustra cum maximo labore consumptis, infecta re domum rediit. nam Propontidis amœnitas, suavisissima diuersoria, venationes & equitationes, quæ velut cathenis constringere solent nostræ ætatis Imperatores, non diu eum sub dio esse sinebant, sed veluti clypeo abiecto aufugere cogeant.* Rariores autem reperiamus, qui non nudatis excipiant dētibz voces regis Thessali apud Xenophontem libro VI. Histor. Græc: Παρ' ἐμοὶ ὃ ἔδεις μισθοφορεῖ ὅστις μὴ ἰκανὸς ἐστὶν ἵσθαι ποιεῖν ἐμοί: *Apud me nemo stipendia facit, qui non eosdem quos ego labores tolerare possit.* Linguamque prætereà exerant ad hæc Ammiani de Iuliano, limine libri XVII: *Plus laboris indicare sibi quàm militi, sicut perspicuè contigit, assuetum &c.* Ac palam fatuū vocent Agesilaū, quem isto elogio profecutus est Xenophon: Ἠγείτο γὰρ ἀρχόντι προσήκειν, ἢ μαλακία, ἀλλὰ καρτερία τῶν ἰδιωτῶν πείθειναι. τάδε μέντοι πλεονεκτῶν ὅς κ' ἠοχυέτο, ἐν μὲν τῷ θέρει, τὴν ἡλίαν, ἐν δὲ τῷ χειμῶνι, τὴν ψύχραν. καὶ μὲν εἶπτε μοχλῆσαι στρατὸν συμβαίῃ, ἐκὼν ἐπὶ τὴν ἑξῆς τὰς ἄλλας νομίζων πάντα πιαῦτα πρὸς ἀμύθῃαν εἶναι τοῖς στρατιώταις: *Existimabat enim, imperatorem decere potius, ut tolerantia, quam mollitie privatis hominibus præstaret. Non tamen eum pudebat in alijs huiusmodi rebus maiorem sibi partē poscere, nimirum per æstatem, solis: per hiemem, frigoris. Quod si aliquando usu veniret, ut laborandum exercitui esset; sponte suâ supra ceteros laborabat, quod arbitraretur, eiusmodi omnia militibus esset solatio. Verè solatio. Quin imò sæpe eò devenitur locorum, ut velut ipsum coelum Atlas, ita patientia Imperatoris totum sustineat exercitum.* Curtius lib. VIII. de Alexandri militibus: *Nec vlla res magis salutis fuit, quam quod multiplicato labore sufficientem malis, quibus ipsi cesserant, Regem deferere crubescabant.* Deque exercitu Catonis inter arenas Libycas, poëticè quidem sed verè Lucanus lib. IX:

——cogit tantos tolerare labores

Summa Ducis virtus; qui nudâ fufus arenâ
Excubat, atq; omni fortunam provocat horâ.
Omnibus unus adest fatig. quocumq; vocatus.

Q

*Advolat. atq; ingens meritum maiusque salute
Contulit in lethum vires; puduitq; gementem
Illo teste mori: —*

De Corbulone Tacitus: Ipse exercitusq; ut nullis ex praelio damnis, ita per inopiam & labores fatiscebant; carne pecudum propulsare famem adacti. hac penuria aqua, feruida aëtas, longinqua itinera, solâ Ducis patientiâ mitigabantur, eodem plura quàm gregario milite tolerante. Ad hoc exemplar conformatos fuisse veterum plures, testatum est exemplorū copiâ. Profitetur Brasidas apud Thucydidem lib. v: Εγώ τε δείξω & παρανέσται οἷός τε ὢν μᾶλλον τοῖς πύλαις, ἢ καὶ αὐτὸς ἔργῳ ἐπεξελεῖν: Et ego ostendam me eum esse, qui non magis alios officii sui moneam, quàm ipse factis præstem eadem, ad quæ verbis illos adhortor. Quod ipsum sibi quoque volunt Marij verba in Sallustii Iugurtha: *Neg, illos arctè colam, me opulenter: neg, gloriam meam, laborem illorum faciam.* Testatur etiam de Pompeio Tullius pro Murenâ: *Nunquam iste plus militi laboris imposuit, quàm sibi sumpsit.* Quibus in rebus, laboriste; id verò haurire ex Xiphilini Hadriano: Καὶ ὅπως γε καὶ ὁρῶντες αὐτὸν ὠφελοῖντο, σκληρὰ τε πανταχοῦ τῇ Διαιτῇ ἐχρῆτο, καὶ ἐβάδιζεν, ἢ καὶ ἵπῳ διεπάντη. ἔσθ' ἔστιν ὅποτε ἔτε ὀχήματι τότε γε, ἔτε τετρακύκλις ἐπέβη, ἔτε τινὲ κεφαλῶν, σὺν ἐνθάλῃ, σὺν ἐν ῥίγῃ ἐκαλύφθη. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ χιόσῃ τῇ Κελπικῇ καὶ τοῖς καύμασι τοῖς Αἰγυπτιακοῖς, γυμνῇ αὐτῇ περὶεῖ. Atq; ut milites haberent unde exemplum peterent, ipse duriter vivere, pedibus iter facere, aut in quavis loca admissō equo proficisci. nunquam enim vehicula aut quadrigas cōsistere: nullōq; calore, nullo frigore, ut capite operto esset, adduci: nec enim umquam aut propter niues Celticas, aut calores Aegyptios opertum caput habuit. Talis & ante ipsum Vespasianus, de quo Tacitus lib. ii. Hist: *Acer militiae; anteire agmen, locum castris capere, noctu diuque consilio, ac si res posceret, manu hostibus obniti; cibo fortuito, veste habituque vix à gregario milite discrepans.* Quibus egregiè secundas facit Seuerus lib. ii. Herodiani: Εἰς καὶ τῶν καμάτων αὐτοῖς, σκληρῇ τε χρώμενοι & πελάει, καὶ σιτία καὶ ποτὰ προσφερόμενοι ὅσοι καὶ πᾶσιν ὑπάρχειν ἡπίετο. ἔδαμῃ δὲ περὶ τὴν ἐνεδείκνυτο βασιλικῶν. ὅθεν καὶ μείζονα πρὸς τὴν συστρατιᾷ ὄνομα ἔπι-σώπειτο: & γὰρ μόνον αὐτὸν συμπενοῦντα, ἀλλὰ καὶ τῶν καμάτων ἀρχόντα οἱ στρατιῶται αἰδοῦμενοι; μετὰ περὶ θυμίας πάντα ἐπείατιον: Ipse inter primos laborans, vilisq; tabernaculo utens, cibū potumq; eundē quē etiā ceteri milites, capiebat; nihil umquā imperatoriae luxuriae, nihil deliciarū ostentans: sic ut acceptior in dies militibus fieret. Nam quū laborū omniū non modo particeps, sed princeps etiā auctorq; foret, adeo cunctis venerabilis erat, ut nihil non pro illo cupidissimè facturū videretur. Proximus horū vestigiis Manuel apud Nicetā fine lib. vi: Εἰς τὴν Κλαυδίου Διὰ τὴν Νικομηδείαν ἤλαυνε πόλιν, μὴ αὐλαῶν ἀνακτορικῶν, μὴ κλί-
νῶν, μὴ

ἰθὺς, μὴ σοιβάδα, μήτε ἵνα ἄλλω σκιδνὺν τρυφῶσαν ἀρχικῶς ἐπαγόμενῳ, μόνῳ ἢ τὰ
 ἰπώσιμα φέρων, καὶ σολὰς Φολίσι σιδηραῖς ὑφανταῖς ἐπέτρεν οὐκ τὰς σταθμὰς τοῦ
 πόντου δὲ ἑκείνῳ τὸ πρὸς τὸν Φθάσαι τὰς πολιορκουμένας πόλεις, πρὸ τοῦ παθεῖν
 πὶ τὰς ἐνδον δὴν, ὅποιον οὐκ ἔστι λόγῳ περὶ γήσας. οὐκοῦν τὰς νύκτας ἵαυεν αὐ-
 πνυς, καὶ πρὸς τὴν πορείαν ἐχρᾶτο φωτὶ ποιητῶ βαδίζων διὰ τῆς βιθυνῶν· ἡ δὲ
 ὥς ἴππικαν τῆς ξυναγκείας πεπύκνωται, καὶ ἀπορὸς ἔστι πολλαχῇ τῷ τῆς ὕλης συ-
 νηρεφεῖ. εἰ δέ που καὶ χρεῖας ἱκανῶς ἐδεῖτο διαναπαύεσθαι, γῆινον εἶχε τὴν κάθε-
 δραν, καὶ κάρφη ὑποβεβλημένη καὶ φορυτὸς ὑποκείμενῳ, ἐκείνῳ τὴν σρωμνὴν
 ἐχεδίαζεν. ὅτε δὲ ὑποκαπνεχθέντῳ, καὶ ἔσται μὲν ἡγομένῃ κατὰ φάραγγα
 πεναγώδη. ἀνωθέν τε τῆς σταγόνος ἐπέγχετο, καὶ τὸν ὕπνον διεσπᾶτο τῷ τὴν σοιβάδα
 ὑποτρέχοντι νάματι. κατὰ τοῖς τοῖς τοῖς ἡραπῶν μᾶλλον καὶ ἡρατῶ, ἢ ὅτε διὰ δὴ-
 ματι ἐταμνίστο, καὶ περιέκειτο τὴν ἀλγυρίδα, καὶ τὸ ἵππον ἀνεβαινε τὸ χρυσοφάλαρον.
*Per Nicomediam, Claudiopolim maximis itineribus contendit, sine ullis auli-
 cis deliciis; armis & equis duntaxat instructus. & ut hostium conatus ante-
 uerteret, insomnes noctes agit: & ad faces per Bithyniam, qua propter crebras
 valles & densas sylvas multis in locis impedita habet itinera, pedes proficisci-
 tur. Quod sicubi quiescendum erat, cubile illi erat humum, lectus è paleis &
 fæno constabat. Cum pluvio tempore in palustri loco diuersabatur, nubes &
 subterfluentes riui somnum ei interrompebant. Quæ res maiorem ei hominū
 & benevolentiam & admirationem peperit, quam in imperij principio diade-
 ma, purpura, & equus aureis phaleris ornatus. Non ignavè de se apud Iose-
 phum, post strenuam oppugnationem, Vespasianus lib. iv. belli iud. c. v:*
 Πειράσομαι δὲ ἐγὼ καθάπερ νῦν ἴππῳ πάσης μάχης, πρῶτον μὲν ὑμῶν εἰς τὰς πολε-
 μίους, καὶ τελευταῖον ἀποχωρεῖν: Ipse, ita ut nunc feci, experiar æque ac vos pu-
 gnando, primus ad bella pergere, & novissimus inde discedere. Aemulatio-
 ne videlicet vetustiorū. quippe de Philopæmene Plutarchus in vita eius:
 Ἐν μὲν τῆς πολιτικῆς στρατείας, ὅς ἐποιουῦτο κλωπείας ἕνεκα καὶ λεηλασίας εἰς
 τὴν Λακωνικὴν ἐμβάλλοντες, εἰδότες αὐτὸν, πρῶτον μὲν ἐκστρατεύοντων, ὕστε-
 ρον δὲ ἀπερχομένων βαδίζειν: Quum expeditionibus furtivis ad prædandum in-
 cursarent ciues eius fines Laconicos, ita se instituit ut primus in expeditionem
 euntium esset, & omnium reciperet se postremus. De Annibale Silius lib. i:

Primus inire manum; postremus ponere Martem.

Hinc laudatus tubâ Iustini historicâ lib. xi. victor Darii: Alexander autē
 periculosissima quæq; aggrediebatur, & ubi confertissimos hostes acerrimè pu-
 gnare conspexisset, eo se semper immergebat; periculaque sua esse, non mili-
 tum volebat. Sed & de Ioanne Comneno Choniates lib. i: Οὐ γὰρ ἀγαθὸς
 μόνον καὶ ποικίλῳ τῷ ἥθει ἐδείκνυτο σύμβουλῳ, ἀλλὰ καὶ πρῶτῳ παρέιχε πᾶ-
 ρα. ὅπου στρατηγὸς καὶ πύγμασιν ὑπεῖχετο: Neq; enim consilio duntaxat &
 ingenij solertia valebat; sed primus etiam ea quæ ducibus & legionibus man-

ditēs celerius current ac lubentius, si & ipse pedes agmen duxero. Idem præstat libro Herodiani III. Imp. Seuerus: Αὐτὸς δὲ τῆς ὁδοῦ εἶχετο, μηδεμίαν ἀνοχλὴν ἀναπαύλης δίδως, μήτε ἐσρτῶς μήτε καμάτοις, κρύβας καὶ θάλπας ὁμοίως καταφρονῶν. πολλάκις γοῦν διὰ τῶν δυσχειμέρων καὶ ὑψηλοτάτων ὁρῶν τῶν ὁδοιπορίων ποιεῖμεν Θ, ὑπὸ νιφετοῖς καὶ χιόσιν ἀκαλύπτω τῇ κεφαλῇ ὡδοιπόρει, περὶ θυμίας καὶ ἀνδρείας τὸ ἐνδόσιμον τοῖς στρατιώταις ἔργῳ δίδως· ὥς μὴ μόνον αὐτοὺς φόβῳ καὶ νόμῳ ἀντέχειν πρὸς τὰς καμάτους, ἀλλὰ μιμήσθαι καὶ ζήλῳ τῆ βασιλείας: *Ipse iter faciebat sine intermissione, neq; festos dies neq; labores ullos magnopere curans; algoris atq; aestus iuxta patiens. saepe etiam per altissimos montes hieme seuā, niuib; calo ingruentibus, ibat aperto capite; ut milites ad alacritatem patientiamq; laborum reipsa cohortaretur. Quocirca non metu quodam ac lege sed emulatione magis atq; exemplo principis ad perferenda omnia incitabantur.* Traduxit istud in poema suum Italicus; itaque pulcre de Nerone Claudio lib. xv. Punic. v 576:

Hortandi genus acer habet, præcedere ductor.

Illum augent, cursum adnixi aquare sequendo,

Atq; indefessi noctemq; diemq; sequuntur.

Sed nec deest tibi dux, in itinere difficili. Zosimus de Iuliano Imp: Ταύτῃ δὲ ἀδραμόντες τῶν πόντων, (ἐδὲν γὰρ λιὼν ἐκ ταύτης διλαβεῖσθαι πολέμιον) ὁδὸν διήεσαν τέλματι χειροποιήτῳ διὰ βροχόν. οἱ γὰρ Πέρσαι, τῶν τε διώρυχα τῇ χώρᾳ καὶ τὸν ποταμὸν αὐτὸν ἐπιφέντες, ἀδυνάτον, κατέχευον αὐτῶν οἴησιν, πεποιήκασιν τῷ στρατῷ τῶν διὰ δασιν. ἀλλ' ὅμως τῆ βασιλείας περὶ τὸν Θ, καὶ ὁ στρατὸς ἠκολούθη, βρέχων ἀχειρνομένων τὰς πόδας. αἰσχυρῶν γὰρ ἡγοῦντο μὴ ποιεῖν ἄπερ ἐξῆντο ποιοῦντα τὸν βασιλέα: *Hoc oppido præteritis, à quo nihil esset hostile metuendum; iter fecere per locum facticiā palude stagnantem. Nam & alueo, & ipso flumine Persæ regioni immisso, perfectisse se putabant, ut exercitus nullo modo posset transire. Sed cursim antegresso Imperatore, subsequeretur exercitus, pedibus usque ad genua madefactis. Nam pudore præpediebantur, quo minus id nõ facerent, quod Imperatorem facere videbant.* Atque hoc est quod præcepit Leo Imp. capite ix. Tactic. sectione XII: Εἰ δὲ πάντῃ ὁπλοφυλακῆς εἰσὶν οἱ τόποι καὶ δύσκολοι, καὶ σεαυτὸν, τὸν τῆ παντὸς στρατηγὸν ἀπέρχεσθαι, καὶ γίνεσθαι καὶ τὸν τόπον καὶ πρὸς εἶναι δὲ ἄλλοις ἀνὴρ πάντες ἀπαθῶς διέλθωσιν: *Sin admodum lubrica difficultaq; loca fuerint, teipsum oportet primum eo transire; deinde ibi consistere & commorari, donec omnes sine offensione transierint.* Factumque istud à patre suo Basilio, legere est ibidem. Præstititque item Alexander, nunc Curtii lib. VII: *Rex agmen circuibat pedes, iacentes quosdam erigens, & alios cum agrè sequerentur, adminiculo corporis sui excipiens. nunc ad prima signa, nunc in medium, nunc in ultimo agmine itineris multiplicato labore aderat.* Nunc libro VIII: *Rex unus tanti mali patiens, cir-*

curre milites, contrahere dispersos, alleuare prostratos: ostendere procul eulutum ex tugurijs fumum; hortariq, ut proxima quaq, suffugia occuparent &c. Callidus quoque in frigore simili Iphicrates Polyæni libro III: Ἰφικράτης πρὶ χειμῶνας καὶ κρημνὸς ὁρῶν καὶ κρημὸν ὀπιθέσεως, προάγειν ἐβόλετο τὰς στρατιώτας. Διὰ γυμνότητα καὶ ψυχρῶν καὶ περυσυμένων, αὐτὸς ἐνδύς ἐδῆτα Φάυλλω, καὶ τῶν ἄλλων ἀθλιωτέραν, παρῶν τὰς σκηνὰς ἕκαστον ὀπιχρήσασθαι τοῖς πολεμίοις παρεκάλει. οἱ δὲ περυσύως ἠκολούθησαν, ὁρῶντες τὸν στρατηγὸν ταπεινῶς ἡδημένον, καὶ ἀνυπόδητον, ὑπὲρ τῆ κοινῆς ζωτηρίας περυσυμένον: Iphicrates sub hyemem & congelatam aciem videns opportunum tempus hostes aggrediendi, producere milites volebat. Quibus ob vestium tenuitatem & frigoris seuitiam difficulter obedientibus, ipse malam vestem indutus, & reliquis leuiorem, accedens ad tabernacula, singulos hortabatur ut in hostes inuaderent. Qui conspicati ducē abiectissima veste preditum & calceis vacantem pro communi salute se in voluntarium periculum offerre, libenter secuti sunt. Cui adiungi meretur Corbulo Taciti lib. XIII. Annal: Annotatusq, miles qui fascem lignorum gestabat, ita prariguisse manus, ut oneri adherentes, truncis brachijs deciderent. Ipse cultu leui, capite intecto, in agmine, in laboribus frequens adesse: laudem strenuis, solatium inualidis, exemplum omnibus ostendere. Notabilis etiā Alexander Magus. in toleranda siti. q, factum eius etsi pulcrè descripserint antiquiores, oportet audiamus verbis Sozomeni; ideo q, simile addat exemplū Theodosij Imp. Præfat. hist. sua Ecclesiastice: Πρώτῳ γέτοι πλὴν ἐν παντὶ πόλιν ἠρακλέας ἐπάνυμον πρὸ ὕδων ἰδεῖν, καὶ ἐγείραι τῶν χερσὶν καμνύσαν, ὥρα θέρους πλὴν διὰ βιθιωῶν ἡεὶ ὁδόν. τοῦ δὲ ἡλίου ζφόμεθα φλέγοντι καὶ μετὰ ἡμέραν, ἰδὼν σὲ πρὸ τῶν διορυφῶν ὑδρῶτι πολλῶ καὶ κενιορτῶ πεφυρμένων, ὥς δὴ χαλόμενος προσεκόμισέ σοι Φιάλλω δὲ μάλα λαμπρῶς πρὸς πᾶς ἀκτῖνας αὐτὴν ἰλβύσαν, ἡδυνῶ αὐτῇ ἵνα ποτὶν ἐμβαλῶν, καὶ ψυχρὸν ὕδωρ ὀπιχέας. σὺ δὲ ὧ κράτιστε προσδέξαμεν, ἐπήνεσας μὲν τῆς περυσίας τὸν ἄνδρα, καὶ διήλθῃς ἡδὲ μετ' ἐπὶ πολὺ ἔστον Φιλομήνῃ βασιλικῇ καλῶς ποιῶν. πάντων δὲ τῶν στρατιωτῶν πλὴν Φιάλλω κεχρηνότεων καὶ μακαρουνότεων ὅς πίετα, πάλιν αὐτῷ ὧ γυναικε τὸ ποτὶν ἐξέδωκας, καὶ ὅπου φίλον αὐτῷ κεχρησάται ἐκέλευσας. ὥς τέ μοι δοκεῖ εἰκότως πᾶς σῆς ἀρετῆς νενικῆσθαι καὶ ἀλέξανδρον τὸν Φιλίππου, ὧ λέγεται πρὸ τῶν ἐκείνου θαυμαζόντων, οἱ ἀνδρὸς ἔπου βαδίζοντι μετὰ τῶν μακεδόνων ὀπιμελῆ στρατιώτῳ ὕδωρ εὐρόντα ἀρύσαιτο, καὶ προσκομίσαι τὸν δὲ, μὴ πίνειν, ἀλλὰ ἐκχεῖν τὸ πόμα: Nam iam dudum, cum ad visendam Heracleam, oppidum Ponti, contendebas, quo eam temporis diuturnitate collapsam resiceres, in ipsa astate per Bithyniam iter fecisti: cumq, sol iam in ipsa meridie vehementer ardebat, unus ex satellitum numero te sudore multo & pulvere conspersum videns, tanquam tibi rem gratam facturum, poculum versus solis radios splendide admodum coruscans, & dulci cum aqua frigida infusa impletum, tibi apportauit. Tu verò, Imperator inu. etissi-

inuietissime, propensum viri illius erga te studium amplexatus, manifesto declarasti, te haud multo post eum regia tua magnificentia amplè remuneraturū. Cum autem omnes milites poculo inhiarent: beatumq; ducerent eum qui ex illo bibiturus esset, potū ei à quo eum acceperas reddidisti: insistiq; ut illo, quo sibi libitum esset modo uteretur. Quare virtutibus tuis mihi profecto videris vicisse ipsum Alexandrum Philippi filium: quem à suis laudatoribus memoratum est, cum per locum aridum una cum Macedonibus transiret, & miles quidam diligens & officiosus de aqua, quam fortè offenderat, hausisset, eiq; attulisset, neutiquam bibisse, sed eam in terram effudisse. Et hac in re, plusquā homo fuit Porcius Cato: quem sic loquentem produxit lib. IX. Pharsal. Lucanus:

—dum primus arenas

Ingrediar, primusq; gradus in pulvere ponam,
Me calor aethereus feriat, mihi plena veneno
Occurrat serpens; fatog; pericula vestra
Prætentate meo; sitiat, quicumq; bibentem
Viderit: aut umbras nemorum quicumq; petentem,
Acstuet: aut equitem peditum præcedere turmas,
Deficiat; si quo fuerit discrimine notum
Dux; an miles eam: serpens, sitis, ardor, arena,
Dulcia virtuti: Gaudet patientia duris.
Latius est: quoties magno sibi constat, honestum.

Eademque expeditione de eodem Catone idem adhuc Poeta:

Arent ora siti. conspecta est parua maligna:
Vnda procul venâ: quam vix è pulvere miles
Sustulit, & galea convexum infudit in orbem.
Porrexitq; duci: squalabant pulvere fauces
Cunctorum: minimumque tenens dux ipse liquoris
Inuidiosus erat. me ne, inquit, degener unum
Miles in hac turba vacuum virtute putasti?
Vsque adeo mollis, primisq; caloribus impar
Sum visus? quanto pœna tu dignior ista,
Qui populo sitiente bibas! sic concitus ira:
Excussit galeam, suffecitq; omnibus vnda.

Egregiè quoque heic personam simulauit boni Ducis Caracalla. Herodianus namque lib. IV: Ο'τι τε πᾶν ὡς στρατιώτης ἐπρατήεν, εἴτε ὄρυγμά τι ὀρύττην ἔδει, σκάπηων πρῶτον, εἴτε ῥεῖθρον γεφυρώσαι ἢ βάθρον χῶσαι. πάνθ' ὁ χεῖρων ἢ καμάρων ῥώματι ἔργον, πρῶτον ἐργάζετο. τεταπεινῶν τε ὀπελὴν παρετίθετο, ἐὰν ὅπῃ καὶ ξυλίνους ἐς πῆλόν τι, ἰδίῳ ματὶ χεῖρῶμεν σκώροισιν. ἄρτον τε προσέφερε-

Φέρειτο αὐτοχέδιον. σίτον γὰρ ἀλήσας τῇ ἑαυτῷ χειρὶ, ὃ ἦρκει μόνῳ, μάζαν τε ποιή-
σαι καὶ ἐπὶ ἀνδράκων ὀπήσας, ἐσπείρει. καὶ πάντων μὲν τῶν πολυτελῶν ἀπέχειτο·
οὐκ οὐδὲ διπλέσσεια, τοῖς καὶ πονεστάτοις τῶν στρατιωτῶν θυμῶν, τέτοις ἐχρήσατο, συστρα-
τιώτης τε ὑπὸ αὐτῶν μάλλον ἢ βασιλεὺς καλούμενος, χαίρειν προσεπείει. τὰ πολέ-
στει τε αὐτοῖς παυώδους ἐπίπατων, σπασίως ἄρματος ἢ ἵππου Ἰπιδάινων· τὰ περὶ ὅπλα
βασιλέων ἑαυτῷ. ἐστὶ δὲ ὅτε καὶ τὰ τῶν στρατιωτῶν σύμβολα, Ἰπιδάκη ὄντα καὶ χρυ-
σοῖς ἀνὰ θήμασι πολλοῖς κεκοσμημένα, μόλις ὑπὸ τῶν γυναικῶν στρατιωτῶν φε-
ρόμενα, Ἰπιδάει τοῖς ὤμοις ἔφερεν αὐτός. Διὰ δὲ ταῦτα καὶ τὰ τέτοις ὅμοια, ὡς
στρατιωτικὰ, ὑπὸ αὐτῶν ἐφιλείτο, καὶ ὡς γυναικῶν ἐθαυμάζετο. καὶ γὰρ ὡς θῆμα-
τα ἄξιον, ἐν μικρῷ πάντῳ τὸ μέγεθος σώματι, γυναικῶν πόνων ἀσκήσις ποσὺν τι·
*Ipse utiq. nullum non militie munus promptè obire: & siue quid fodiendū
foret, primus fodere; siue pons fluminis imponendus aut exstruendus agger, si-
ue quod opus manuum faciendum, aut labor subeundus, primus omnia occu-
pare: tenuiq. mensa, ac ligneolis poculis vasisq. esculentorum contentus esse:
panemq. etiam temere factum comesse: quippe tritico quantum satis uni foret,
sua manu molito, massaq. inde facta atque in carbonibus decocta, vesci soli-
tus. omnia deniq. elegantiora aspernari, & vilissimis quibuscq. ac vel pau-
perimo gregariog. militi facillimis uti. Tum commilitonem quam principem
vocari se malle: ac plerumq. iter facere, perinde, atq. ipsi, pedibus ambulans;
rarog. vehiculum conscendere aut equum: sibi ipse portare arma: nonnunquam
etiam signa militaria longissima, & multis aureis ornamentis prae-grauata, ac ne
robustissimis quidem militibus facilia, ipse humeris subire. Ob hac igitur a-
liag. huiuscemodi, ut hominem militem diligere cum suis exercitus, & ut
virum fortem admirari. quippe instar miraculi videbatur tantule hominem
statura, tantis esse laboribus parem. Sic in complandâ viâ Alexander. Curt.
lib. viii: Ab alterâ parte voragines eluviesque praeruptae sunt: nec alia expu-
gnandi patebat via, quàm ut replerentur. Ad manum sylva erat, quam rex i-
ta cadi iussit, ut nudi stipites iacerentur: quippe tam fronde vestiti impedis-
sent ferentes. Ipse primus truncam arborem iecit, clamorq. exercitus index a-
lacritatis secutus est, nullo detrectante munus quod rex occupasset. Idem in cō-
plendâ fossâ, Polyænus lib. iv: Ἀλέξανδρος πολιορκῶν τύρον, βεβλόμενος χώ-
μα τοῖς τείχεσι τῶν τυρῶν μετὰ βαλεῖν, πρῶτος αὐτὸς κόφινον λαβὼν χουῶν πλε-
ρώσει προσήνεγκεν. οἱ μακεδόνες ὡς εἶδον αὐτὸν χουῶν τὸν βασιλέα, τῷ αὐτῷ
ταῖς χλαμύδας δοτορήσαντες, τὰ χωρία διὰ τὰς ἡμέρας: Alexander Tyrum
oppugnans, cum amplam fossam mœnibus Tyrionum adiectam superare cupe-
ret, primus corbem arenâ refertum apportavit. Macedones cum regem suis
manibus opus facere viderent, confestim abiectis chlamydibus, celeriter loca e-
quarunt. Nec aliud spectavit, dum perfodiendum Isthmum aggreditur,
Nero. Suetonius cap. xix: Praetorianos pro concione ad inchoandum opus
cohorta-*

cohortatus est; tubaꝫ signo dato, primus rastello humum effodit, & corbula congestam humeris extulit. Idem propositum Vespasiano. Suetonius cap. VIII: Ipse restitutionem Capitolij aggressus, ruderibus purgandis manus primus admovit, ac suo collo quædam extulit. Sed & strenuus in glaciæ perumpēda Alexander. Curtius lib. v: Rex castigare territos supersedit. Ceterum ipse equo desiliit, pedesꝫ per niuem & concretam glaciem ingredi cæpit. Erubuerunt non sequi primum amici, deinde copiarum duces, ad ultimum milites. Primusꝫ rex dolabrâ glaciem perfringens iter sibi fecit. exemplum regis ceteri imitati sunt. Simile quid Annibali accommodat Silius lib. III. Punicorum versu 516:

Rumpit inaccessos aditus, atque ardua primus

Exuperat, summaꝫ vocat de rupe cohortes.

Tum qua durati concreto frigore collis

Lubrica frustratur canenti semita cliuo

Luçantem ferro glaciem premit.

Cōspicius itē in trāseundo flumine rex Conradus. Nicetas lib. Manuel. 11:

Επειδὴ δὲ καὶ ὁ ποταμὸς ἔστι ὡς ἔστιν ὄρεον οὐκ ἄλλως περὶσιμὸν, εἰ μὴ καὶ νοτί-
ραν ἀνείξῃ τις παρέδον· αὐτὸν ἐγὼ καὶ τὸ κατὰ τῶτον εἰσηγήσομαι ἡγησομένον, καὶ ἔ-
εισηγήθεντ' ὡς πρῶτος κατὰρξωμαι. ἐς οὐρανόχρῃαν μίαν φραζάμενοι, καὶ ταῖς χερσὶ
δρόντες τὰ δόρατα, διεξιπῶσά μεθα σὺν ῥύμῃ τῷ ποταμῷ τῷδε ῥέματι, καὶ ἐς
αὐτὸ ἐμβάλωμεν μεθ' ὀρμῆς, καὶ γήσεται οἶδα σαφῶς τὸ ὕδωρ ἀναχαθῆν, καὶ ἔ-
κ' ὅπως ἂν ἀνακοπήσεται περὶ ῥέειν ὥσπερ ἐπαναστραφέν: Iam quia fluvius hic ut
cernitur, non nisi novâ ratione transiri potest: ego ipse huius exempli monstra-
tor ero, meumꝫ consilium primus exequar, Acie condensata, hastisꝫ coniun-
ctis, cum impetu irruemus, & flumen perequitabimus: satis scio aquam repul-
sam, staturam esse, conuersosꝫ veluti cursu, non rectâ promanaturam. Haud
secus, inuento Polluce, qui haud refugeret expectare Amycum, inquit Val.
Flaccus lib. IV. Argonaut:

Omnibus idem animus forti decernere pugna;

Exoptantꝫ virum, contraꝫ occurrere poscunt.

Qualiter ignotis spumantem funditus amnem

Taurus aquis qui primus init, spernitꝫ iumentem,

Pandit iter: mox omne pecus formidine pulsâ

Pone subit; iamꝫ & medijs procedit ab undis.

Similiter & apud Papinium lib. VII. Thebaid. v. 430:

Tunc ferus Hippomedon magno cum fragmine ripæ

Cunctantem deiecit equum. ducibusꝫ relictis

Gurgite de medio frenis suspensus, & armis,

Ite viri clamat. sic vos in mænia primus

Ducere, sic clausas voueo perfringere Thebas.

Præcipitant cuncti fluuiio, puduitq; secutos.

Ac velut ignotum si quando armenta per amnem

Pastor agit. stat triste pecus, procul altera tellus

Omniibus, & latè medius timor: aſt ubi ductor

Taurus init, fecitq; vadum, tunc mollior unda,

Tunc faciles saltus, viſeq; accedere ripæ.

Præcurrit quoq; in aſcenſum montis Artoxerxes. Plutarchus in vita eius:

Οὐτε γὰρ χρυσός, ἔτε κἀνδύς, ἔτε ὁ τ' μυριάων καὶ διχαλίων ταλάντων περικείμενος· αἰετῶ βασιλέως ζώματι κόσμος· ἐκείνον ἀπεκώλυε πονεῖν καὶ ταλαιπωρεῖν, ὥσπερ οἱ τυχόντες. ἀλλὰ τῷ τε Φαρέτῳ ἐνημμένῳ, καὶ τῷ πέλτῳ φέρων αὐτὸς, ἐβάδιζε πρῶτος ὁδὸς ὁρεῖναι καὶ περσάντης, διπολιπῶν τὸν ἵππον ὥς τοὺς ἄλλους πηγεῶν καὶ σιωεπικῆς φίζεσθαι, τῷ ἐκείνῳ περσυρίαν καὶ ῥώμῳ ὁρῶντας: Neque enim aurum vel candys, vel XII. millium talentorum regis corpus circumiectus mundus retinebat à laboribus eum & ærumnis instar militum gregariorum subeundis: verum pendente ex humero pharetra parmam ferens primus ipse vias montosas & arduas dimoto equo scandeat. Vnde ceteri illius alacritatem & robur conspicientes, volucres fiebant & expediti. Similiaque idem etiam de Lucullo in vita eius: Αὐτὸς δὲ δύο σπείρας ἀναλαβὼν, ἡμιλλᾷ τ' ὡς τὸν λόφον, ἐρρωμένως ἐπομένων τῶν στρατιωτῶν, ἀπὸ καὶ ἐκείνον ἐν τοῖς ὅπλοις ὁρᾷ πρῶτον κακοπεποιῶτα πεζὸν καὶ περσβιάζομενον: Traxit simul ille secum duas cohortes, cum quibus contendit ad collem, strenue sequentibus ipsum militibus, quod imperatorem quoque in armis primum cernerent laborem capeſſentem, & pedibus in clium enitentem. Nec ignauus in nauigando mari irato Constantius. Panegyrista: At enim tu Caesar invicte, omnis istius & nauigationis & belli non modo pro imperii iure præceptor, sed rebus ipsis & exemplo constantie tue hortator atq; impulsor fuisti. siquidem magis Gesoriacensi littore quamvis feruidum inuectus Oceanum, etiam illi exercitui tuo quæ Sequanam fluctus invexerat, irrenocabilem iniecisti in eis ardorem, adeo ut cūstantibus adhuc ducibus, calo & mari turbidis, ultro signum nauigationis exposceret, quædam minacia signa quæ videbantur contemneret, die pluuiο vela faceret, ventum, quia directus non erat, captaret obliquum. quis enim se quamlibet iniquo mari non auderet credere te nauigante? Omnium (ut dicitur) accepto nuncio nauigationis tue, una vox & hortatio fuit, Quid dubitamus? quid moramur? ipse iam soluit, iam provehitur, iam fortasse pervenit. experiamur omnia, per quoscumque fluctus eamus: quid est quod timere possumus? Casarem sequimur. Inde est quod de Iasone scribit Flaccus lib. IV.

versu 654:

Corripit abiecti remumque locumque Phaleri;

Et tra-

Et trahit: insequitur flammata pudore iuuentus. &c.

Eximius autē nocturno tēpore in excubiis C. Marius. Sallustius Iugurth: *Prætereā alios super vallum in munimentis locare, vigilias ipse circuire; nō tam diffidentia futurorū quæ imperasset, quā uti militib: exæquatus cū imperatore labor volentib: esset. Nec omittēdus impiger circa pabulatores Manuel. Imp. Choniates lib. VI: Εὐ δεινῷ δὲ οἱ πέρσται πιθέμενοι, εἴπερ τῶν δὲ οὐλαῖς πεδίον ἀπανασαῖεν, ἐν οἷς ἐθέριζε τὰ τέτων ἀπόλια καὶ βακέλια, πόας ἐνοσκιρτῶντα τῆς λειμωνίῃσι, καὶ δειρομήσεται πόλιν, καὶ φρερὸς ἐγκαθεοδείη φάλαγγξ ῥωμαϊκή, ὅλαις λυῖαις κατὰ ῥωμαίων ἐφέροντο· καὶ τὰς δὲ σιτισμὸν ἐξόδους ἐκείνων τηρουῦτες, τὴν ξύλῳσιν ἀνείργον, καὶ ἀνήρουν τὰς ἐν χερσίν. ὁ βασιλεὺς δὲ τὸ δεινὸν τὸτο ραδόνως ἰάσεται. τακτὸν γὰρ ὅρῳ καὶ τὸν τοῖς δὲ συλλογῇ ἐξίσσι τῶν ἀναγκῶν, αὐτὸς προσημῶν τῇ σάλπιγγι, πρῶτον τὴν χάρακον ἀπαύσεται, καὶ ἡγείτο τῆς ἐξόδου. ἔκωσεν δὲ πρὸς βροχὴν τῶν τὰ δειπνῆδαια διφώντων μεδισάμενον, ἐνίοτε πρὸς βελυτὸν, ἢ καὶ βαθείαν ἐσπέρων ἐπαυέλυν ἐἰς τὸ στρατόπεδον: *At Persæ non ferendum esse rati, si Dorylæi campis pellerentur, in quibus greges & armenta eorum pascebantur, & in urbe presidium collocaretur, laxis habenis contra Romanos ferebantur: observatoque eorum ad petenda necessaria egressu, obuios quosque occidebant. Id incommodum Imperator facile auertit. nam certo tempore ad quarendum commeatum prefinito, datoque tuba signo, primus vallo relicto, dux erat eorum qui necessaria conquirebant: ac minimè ab eis recedēs aliquando vesperi, & crepusculo demum in castra reuertebatur. Qui idem etiam insignis in Dorylæi instauratione apud eundem auctorem: Εἰπε δὲ καὶ τὴν πόλιν ἀνοικοδομεῖν ἐπεβάλετο, νωτὸ φορεῖν τὰς λίθους ἀρξάμενον, ἔτω καὶ τὰς ἄλλας ἡρρένωσεν, ὥς ἀπέρω τάχει τὸ τεῖχος ἀνεγερθεῖναι, καὶ προσπιβληθεῖναι οἱ χαράκωμα ἔξωθεν, καὶ ἀνωρυχθεῖναι φρεάτια ἔσωθεν εἰς πλείονας ὑδάτων ἀντλήσεως: Urbis autem instaurationem aggressus, ipse primus saxa humeris portare capit: eaque aliorum alacritatem ita excitavit, ut murus celerrime in altum eductus, vallo extrinsecus muniretur: & intra mœnia putei complures, ut affatim aqua suppeteret, effoderentur. Longoque tempore prius, in muniendis ἑξαπόλοις, Dionysius. Diodorus lib. XIII. Biblioth: Ἡ δὲ τῶν ἐργαζομένων πολυχέρια πολλὰ παρέοχετο τοῖς θεωμένοις κατὰ πλῆξιν, ἀπάντων σπουδόντων τελέσει τὸ πεταγμένον. ὁ γὰρ Διονύσιος τὴν προθυμίαν τὴν πλῆθους ἐκκαλοῦμενον, μεγάλας παρέθηκε δωρεάς τοῖς προπερήσασιν, δίσχα μὲν τοῖς ἀρχιτέκτονσι, χωρὶς δὲ τοῖς οἰκοδόμοις, καὶ πάλιν τοῖς ἐργαζομένοις· καὶ αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν φίλων προσήδρυσεν τὰς ἡμέρας ὅλας τοῖς ἔργοις, ὅτι πάντα τόπον δειφαινόμενον, καὶ τοῖς κακοπαθεῖσιν αἰὲν προσλαμβάνων. καθόλου δὲ ἀποδέμενον τὸ τῆς δόξης βάρος, ἰδιώτῃ αὐτὸν ἀπεδείκνυε, καὶ τοῖς βαρυτάτοις τῶν ἔργων προῖσάμενον, ὑπέμενε τὴν αὐτὴν τοῖς ἄλλοις κακοπαθεῖσαν, ὥς πολλὴ μὲν ἔρις ἐγένετο, καὶ τοῖς τῆς ἡμέρας ἔργοις ἐνίοι προσετίθεσαν καὶ μέρη τῶν νυκτῶν· τούτῃ αὖτε τοῖς πλείεσσιν ἐγένε-**

σιν ἐπεπλώκει: Magnam spectantibus admirationem mouebat tanta simul
 opificum ministrorumque multitudo feruentibus omnibus ac properantibus cer-
 tatim munus exequi demandatum. Aderat quoque nunc his nunc illis par-
 tes per litus ad omnes Dionysius, studiaque laborantium alios hortando, incre-
 pando alios, adiuuabat, magna præterea dona vincentibus operâ laboreque pro-
 ponebat, duplicia architectis, alia seorsum artificibus, tum rursus operarijs
 & ministris alia. nec mora cuiquam nec intermissio fiebat: ipse cum amicorū
 caterua singulos dies operi incumbere, omnia circumire, sese laborantibus ostē-
 dere, nonnunquam defatigatis suimet ministerio corporis in operam succede-
 re: Postremo imperii maiestate seposita inter opera versari, nihil grauius nihil
 vulgaris ministerij recusare, tum laboriosissima interdum subeundo, ceteros ad
 similem tolerantiam promptos reddere. Quare magna certantium inter se stu-
 dijs contentione provehebatur opus. nonnulli quoque laborem diuturnum, in-
 certam trahere noctis partem, tanta studij ostendendi, ducndique operis inua-
 serat ambitio multitudinē. Eodē modo laudi vertit Imp. Val. Themist. Or. x
 περὶ Εὐπλώης: Βασιλεὺς δὲ ἐνίκα πλὴν Ἀμφίωνος μουσικῶν, ἐὼς ἐκείνου εἰς τὸν τέχισ-
 μόν τῶν θεῶν ἐνεδείξατο. εἶπερ ἂν αὐτομάτως μὲν φέρεσθαι τὰς λίθους, αὐτομάτῳ
 δὲ πλὴν πλίνθον, τεκτόνων δὲ ἄνδρ. καὶ λ. θολόγων ἀνιέναι τὸ ὀπιτείχισμα. τοσούτῃ
 μὲν ἢ τῶν σραπιωτῶν ὀπείδῃ, τοσούτῃ δὲ ἢ τῶν χαλεπῶν ὀκουλία. κατανέμεις γὰρ
 εἰς ἅπαντας πλὴν φροντίδα, καὶ μηδὲν μέρους συγχωρήσας τῆς σραπίας ὑπὲρ δύν-
 αμιν πιεσθῆναι, ἀλλ' ὥσπερ φορτίον τὸ ἔργον εἰς μικρὰ διελών, οὐκ εἵασεν ἑστῶν τι-
 ναυῶν ἀποδέσθαι τοῦ ἄχθῃς, τῷ πάντας μερίτας ποιῆσαι, καὶ πρῶτον γὰρ ἑαυτὸν ἐκ
 τοῦ πλείονος. Imperator autem superauit Amphionis Muscam, quā in con-
 struendis Thebarum mœnibus adhibebat. Dixeris ultro lapides & lateres sua
 sponte eo delatos: & sine cæmentariorum lapidumq; structorum opera propu-
 gnaculum surrexisse. Tanta enim tum militum erat obedientia, tanta diffi-
 cultatum omnium expediendarum facilitas. Distribuens enim in omnes pari-
 ter istam curam, nullam exercitus legionem præ alia supra vires premi passus
 est, sed opus hoc, velut sarcinam in particulas subdiuidens, ne unum quidem
 onus, sentire sinit, quod singulos eius participes fecisset. ac primus ipse ex plu-
 ribus aggressus est id, quod alios suo exemplo facere volebat. Prædicaturq;
 item sub incendium Constantinopolitanum opera Asparis, tomo in
 Zonaræ, in vita Leonis Magni: ὅτε λέγεται καὶ ὁ ἄσπαρ διαφέρειν τὰς ἀγε-
 λὰς, ἀγχεῖον πλῆρες ὑδατῶν ὅτι τῶν ὤμων φέρων καὶ τὸν δῆμον ὄρεκαλῶν ὁ-
 μοίως ποιεῖν, ἵνα πῶρ κατασβεσῶσι καὶ διδῶσι ἐκάστῳ ὑπὲρ μισθοῦ νόμισμα ἀργυ-
 ροῦ. Quo tempore fertur, Aspar vas aqua plenum humeris ferens vicos per-
 currisse & suo exemplo populum cohortatus ad restringendum incendium, &
 singulis nummum argenteum pro mercede dedisse. Quanto autem cum
 fructu præiuerint militibus prælio ancipiti tales Imperatores, liquet ex
 sequen-

sequentibus. De Camillo quidem habemus apud Liuium lib. v. i: *Daro deinde signo, ex equo desilit: & proximum signiferum manu arreptum secum in hostem rapit; Infer miles clamitans, signum. Quod ubi videre: ipsum Camillum iam ad munera corporis senectâ inualidum videntem in hostes; procurrunt pariter omnes clamore sublato, sequere imperatorem, pro se quisque clamando. &c. quæ videantur. De Alexandro Curtius lib. v. i. i: Ipse rex, quod vigoris agra adhuc corpore deerat, animi firmitate supplebat. Vox adhortantis non poterat audiri, nondum bene obducta cicatrice cernicis: sed dimicantem cuncti videbant. ipsi quidem dum fungebantur officio, aliusque alium adhortati in hostem salutis immemores ruere ceperunt. Tum vero non ora, non arma, non clamorem hostium Barbari tolerare potuerunt. De Iulio Cæsare verba sunt Flori lib. i. i. i. cap. x: Hic cum multa Romanorum militum insignia, tum illud egregium ipsius ducis; quod nutante in fugam exercitu, rapto fugientis è manu scuto, in primam volitans aciem, manu praelium restituit. Hinc idem Magnus in allocutione militum apud eundem Curtium lib. iv: Nec postulare se, ut fortiter capesserent praelium, ni ipse ceteris fortitudinis fuisset exemplum. se ante prima signa dimicaturum. &c. Hinc itidem in allocutione militari iactat apud Nicetam Andronicus: Εἰ δὴ δίκαια ποιεῖν αἰρεῖσθε, ὦ ῥα. μοὶ περὶ θεοῦ; ἐπεὶ καὶ αὐτὸς ὁ, τί ἂν δέη σὺ ὑμῖν ἀσμένως πείσομαι. μηδὲ γὰρ εἴη πᾶσι ἐρεῖν, ὡς ἀνδρόνικ. ὁ παρὰ λόγους καὶ πρὸς ἀρεὰν ἰκανώτατος, ἀρχηγὸς δὲ ἀρεῖς, μήδ' ἀποκρίσσομαι εἰδώς τὸ πολέμιον. ἀλλὰ τὸ τῆς ἐμῆς κέρους μέτωπον ὄψον, πρὸ ὑμῶν οἱ ἀντίμαχοι. καὶ πρὸς μάχην ὦν, δέον εἶναι ποιεῖν, καὶ ἔργον ἐοικέναι ὑμέτερον, εἰ καὶ ἔτ' εἰδῶσιν ὁ κακρός. Quod si officio fungi vultis, me sequimini, paratum unâ vobiscum perpeti, quicquid fors dederit. Neque enim committam, ut quisquam dicat, Andronicum solertem esse ad verba facienda, & acuendos militum animos: sed ducem ignavum, & ulciscendi hostis rudem. Imò & in prima acie stabo, ut decebit: & extremum agmen claudam, ubi oportuerit. Minimè præterea plebeio conuenit Maximini factum; cuius sic meminit Herodianus lib. v. i. i: Εἰς τὴν γὰρ πρὸ ἐλευμενῶν, τῶν μὲν Γερμανῶν ἐς αὐτὸ ἀναχωρουμένων εἰς Φυγίαν, εἰς δὲ ὁρμήν δὲ Ρωμαίων ἐπεισελθεῖν ὀκνοῦντων, πρῶτος ὁ Μαξιμῖνος ἅμα τῷ ἵππῳ ἐμβαλὼν εἰς τὸ ἐλθόν, καὶ τοὺς ὑπὲρ γαστέρας τῶ ἵππου βρεχομένους, τὰς ἀνθεσώτας ἐφόρῳσε βαρβαρῶν. ὡς τὴν λοιπὴν στρατὸν, αἰδεομένους περδοῦναι μαχόμενον ὑπὲρ αὐτῶν βασιλέα, πολυμήσας τε καὶ τοῖς ἑλεσιν ἐπεισελθεῖν: Nam quum ad ingentem quandam vastamque paludem ventum esset, intra quam Germani fuga se receperant, verentibus Romanis eodem hostes insequi, primus Maximinus equo paludem ingressus, cum quidem etiam supra aluum equus voragine hauriretur, magna tamen vi repugnantes barbaros contrucidauit. Quare exercitus reliquus*

138 NVNQVAM VLLQ CASV DESTITVIT MILET.

missimos, & volens reliquos duces & amicos ad subeundum periculum prouocare, ipse sumpta sarissa, & in summo muri propugnaculo stans, cum elephantum, qui ceteris praibat, excacauit, quippe ex equiore loco pugnans, & insidentem ei Indum vulnerauit: eosq; qui per scalas ascendebant, contemptim feriens atque vulnerans, in fluium cum armis deuoluit. Ad eius imitationem cum eius quoq; amici decertarent, proxima prima belua, Indo qui eam gubernabat, missilibus confixo, plane inutilis reddita est. Visne verò pulchram tallium quasi summam? Dabit, qui sic adhortatur filium, Theodosius apud Claudian. i v. Conf. Honori; v. 337:

Neu tibi regificis tentoria larga redundant
Delicijs, neu imbelles ad signa ministros
Luxuries armata trahat: neu flantib. Austris,
Neu pluuijs cedas: neu defensura calorem
Aurea summoueant rapidos umbracula Soles.
Inuentis utare cibus: solabere partes
Aequali sudore tuas. si collis iniquus,
Primus ini: Siluam si cadere prouocat usus,
Ne pudeat sumpta quercum strauisse bipenni:
Calcatur si pigra palus, tuus ante profundum
Praetentet Sonipes. fluuios tu protere curru
Haerentes glacie: liquidos tu scinde natatu.
Nunc eques in medias equitum te consere turmas:
Nunc pedes assistas pediti: tum promptius ibunt
Te socio: tum conspicuus, gratusq; feretur
Sub te teste labor.

Et verò ex his certum est; prauio Duce, in certam mortem ruere milites, oculis quasi clausis: quod ipsum adhuc firmaremus pluribus exemplorum columnis, nisi operam suam locarent sustinendae sententiae Tacitum, quæ sonat: Sueti aduersis aspectu principis refoueri, &c. Nec ignorauit hæc talia Onosander, quemadmodum liquidò apparet ex capite de Opt. Imp. XLII: Εἰ δὲ πάλαι χεῖρος ὁ στρατηγὸς ἐξεργάσασθαι πτεῦδοι, κινείτω πρῶτον αὐτὸς ὀφθαλμοῖς ποιῶν. ἔτι γὰρ ἔτις τῆς δόξης τῶν κρείττωνων ἀπειλαῖς ἀναγκάζομενοι, τί ποιεῖσιν, ὡς τῆς δόξης τῶν σεμνοτέρων ἀγαθῶν. ἰδὼν δὲ τις τὸν ἡγεμόνα πρῶτον ἐγχειροῦντα, καὶ ὅτι δεῖ σπῆλαιν ἔμαθεν, καὶ μὴ ποιεῖν ἠδέσθην, καὶ ἀπὸ θεῶν ἐφοβήθη. καὶ οὕτως ἐπὶ ὡς δὴ λὸν ὁπτατόμενον διετέθη τὸ πλῆθος, ἀλλ' ὡς ἐπ' ἴσου κατακαλόμενον διετέθη: Si quid subito confici optet Imperator, primus ipse, manu operi admotâ, conspiciatur. Nec enim militum vulgus adco potentiorum comminationibus cogitur, atque praestantium dignitate virorum exemplis verecundiam pulsantibus. Conspectus enim aliquis Ducem suum in re

attre-

attrectandâ omnium principem, festinandum esse animaduertit, cessare erubescit, imperatisque non parere veretur: nec iam ut seruus, aut imperio subditus, sed commilitonis instar, ad opus quoq̃, prouocatus accedit. Et sapienter admodum, Rege suo extra regiam in campum producto Synesius:
 Ἐνθα καὶ ἰππεὶ σιτιπώδουσιν, καὶ πεζῶ στωθόδεσται, καὶ στωπολιτῶσιν τῷ ὁπλίτῃ, καὶ τῷ πελταστῇ συμπελταδῆσεται, καὶ στωακοντιεὶ τῷ γυμνίτῃ, τῇ κεινωνίᾳ τῶν ἔργων εἰς ἐμψυχον ἐπαρεΐαν ἕκαστον προσαγόμενον, ἵνα μηδὲ πρὸς τῶν εἰρωνῆ, συστραπώτας καλῶν, ἀλλὰ λημνηγοροῦντα Ἰπτιγνώσκωσιν αὐτὸν, καὶ μαρτυρῶσιν ὡς ἐκ τῶν ἔργων ἄρα τὸ ὄνομα λεγεται. Διυαχεράνης ἴσως ὅτι σοι ποιεῖν Ἰπτιπᾶτιομεν: ἀλλ' ἐμοὶ σὺ πείθῃ. βασιλικῆς ζώματ' ἐλάχιστα πόν' ἀπλετα. ὅστις γὰρ ἔλαιν' ἀνδ' ὠνῶν, τῶν ἡκίστα πόν' νικᾷ βασιλέως διὰ ζώμασκούτ' καὶ θυραυλουῦτ', καὶ ὀπλοῖς ἐνεάζοι, εἰ πάνταχοῦ δῆμοι θεατρὸν εἰσι. τῶν τε γὰρ παρόντων Ἰπτιπρέφει πὰ ὄμματι, καὶ ἔδεις ἀλλαχόσε βλέπειν ἀνεχεται, βασιλέως ἐν δῖπῳ τὶ δρῶντ', καὶ τῶν ἀπάντων ἐνηχεῖ τὰ ὦτα πᾶν ἔργον βασιλέως ὡδὴ γρόμενον: *Ibi cum equitibus equitem se præbebit, cum peditatu decurret, in legione erit legionarius, cum cetratis cetratus, in leui armaturâ sagittarius, ut communicatione operum adducantur singuli ad sodalitatem viuam, neu in hac parte ille simulator sit, appellando commilitones, seu ut concionantem agnoscant, & testentur ex ipsis factis pronunciarî nomen. Fortasse agrè fers, quod labores tibi imponimus. At tu mihi crede, Regium corpus minime attingunt labores. Cuius enim non latent labores, eum neuti-quam vincunt labores. Imperator autem dum corpus exercet, dum foris excubat, dum armis inuentam ornat; quicquid ubiq̃ est populorum, id tum ille pro theatro habet. Nam & præsentium oculi in hunc conuertuntur, neq̃ alio aspicere quisquam sustinet, dum ab Imperatore coram aliquid, & in conspectu ipsorum geritur, & absentium aures personant, quocunque, facto Imperatoris; statim enim illud cantu celebratur. Atque eo verisimile est motum fuisse Catonem, cum sic in Hispanijs satageret. Liuius lib. xxxiv: Sed in consule ea vis animi, atq̃ ingenij fuit, ut omnia maxima minimaq̃, per se adiret atq̃ ageret: nec cogitaret modò imperaretq̃, quæ in rem essent, sed pleraq̃ ipse per se transfigeret: nec in quemquam omnium grauius seueriusque, quam in semetipsum imperium exerceret, parsimoniâ & vigilijs & labore cum ultimis militum certaret: nec quicquam in exercitu suo præcipui, præter honorem atq̃ imperium haberet. Nimirum videntur mihi huius hominis auribus insonuisse isthac Xenophontæa Cyrop: lib. i.*
 Θάρρει μὲν τοι, ὦ παῦ. ὅ γὰρ ἴδρι τῶν, ὅτι τῶν ὁμοίων σωμάτων οἱ αὐτοὶ πόνοι ἔχ' ὁμοίως ἀπλονται, ἀρχοντός τε ἀνδρὸς καὶ ἰδιώτη, ἀλλ' Ἰπτικῆ φίζῃ τί ἢ πρὸς τῶν πόνων τῶ ἀρχοντι, καὶ τὸ αὐτὸν εἰδέναι ὅτι ἔλαιν' ἀνεί, ὃ, τι ἂν ποιοίῃ: *Tu tamen bono sis animo, fili: Scito enim, labores eosdem similibus corporibus imperatoris ac gregarij militis, æque graues non esse; quod ipse honos labores leniores faciat impe-*

ratori; & quod intelligat non oculis hominum esse, quidquid ipse faciat. Ab illis certè minimè fuisse alienas aures alterius summi Ducis, constat ex Ciceronis Tusculan. quæst. lib. 11: Itaq; semper Africanus Socraticum Xenophontem in manibus habebat: cuius in primis laudabat illud, quod diceret, eosdem labores non esse aequè graueis Imperatori & Militi; quod ipse honos laborem leuiorem faceret imperatorium. Leuiorem vero? inuò iucundum, imò optabilem. quippe, Οὐδὲ θερμὸν ὕδωρ ποσόνδε τέγξει μαλθακὰ γῆα, κατὰ Πίνδαρον, ὡς δῶξα ποιῆι, καὶ τὸ πρᾶσθαι μετὰ πνέουσι δυνάμεως, πόνον ἢ δυνάμει, καματόν τ' ἀκαματόν: Ne calida quidem aqua ita fouebit mollia membra, ut est apud Pindarum; sicut gloria & honor coniuncta potentia alicui laborem facient dulcem, molestiamq; molestia expertem. Ita loquitur Plutarchus περὶ Ἀλεξάνδρου. In cuius suauis dicto quiescam.

Non Italia loca adiri &c. Lib. 11. Histor.

Non vitupero quidem Halyattis factum contra Milesios, memoratum Herodoto lib. 1: Ὅπως μὲν εἴη ἐν τῇ γῇ καρπὸς ἀδρός, τῶν καὶ αὐτὰ ἐσέβαλλε τῶν στρατιῶν. ἐστρατεύοντο δὲ ὑπὸ συρίγῶν τε καὶ πηκτίδων, καὶ αὐλῶν γυναικείων τε καὶ ἀνδρείων. ὡς δὲ ἐς τὴν Μιλήσιον ἀπὶκτο, εἰκήματα μὲν τὰ ὀπί τῶν ἀγρῶν ἔτε κατέβαλλεν, ἔτε ἐνεπίμπρη, ἔτε θύρας κατέσπα, ἔα δὲ κατὰ χώραν ἐσάμεναι· ὁ δὲ τὰ τε δένδρεα καὶ τὸν καρπὸν τὸν ἐν τῇ γῇ ὅπως διαφθείρην, ἀπαλλάσσειν ὀπίσω. τῆς γὰρ θαλάσσης οἱ Μιλήσιοι ἐπεκράτειον, ὥστε ἐπ' ἐδρῆς μὴ εἶναι ἔργον τῇ στρατιῇ. πᾶς δὲ οἰκίας ἔκατέβαλλεν ὁ Λυδός, τῶν εἰνεκα, ὅπως ἔχοιεν ἐνθεῦτεν ὀρμεώμενοι τῶν γλῶν σπείρειν τε καὶ ἐργάζεσθαι οἱ Μιλήσιοι· αὐτὸς δὲ, ἐκείνων ἐργαζομένων, ἔχοι τι καὶ σπείρειν ἐσβάλλων: Dum fruges in regione erant adultæ, tunc exercitum immittebat, procedens in expeditionem ad cantum fistularum, fidiumq; ac tibia tam muliebris quàm virilis. Quumq; in agrum Milesium peruenerat, non ædificia quæ in agris erant, diruere, non incendere, non fores effringere, sed incolumes esse passim sinere: arboribus modo fructibusq; regionis peruastatis, rursus se recipiebat. Nam Milesij mare obtinebant, ut opus non esset hosti illic considere. Ædificia autem idcirco Lydus non excidebat, ut & Milesij habentes unde procederent, humum sererent colerentq;: & quum hoc illi fecissent, ipse cum exercitu ingressus haberet aliquid quod popularetur. Nam & bene successisse aduersariis Iudæorum, constat ex Iosepho libro quinto Antiquitatum capite vii: Μετὰ ταῦτα μαδιλωνίται πᾶσι καλέσαντες ἀμαληκίτας τε καὶ ἄρραβας, στρατεύουσαν ὅτι τὰς ἰσραηλίτας. καὶ μάχῃ νικῶσι τὰς συμβαλόντας. καὶ τὸν καρπὸν δηλώσαντες τῶν λείαν ἀπήγοντο. τῶν δὲ πρῶτων ἐπ' ἔτη ἐπὶ αὐτῶν, εἰς τὰ ὅσα τῶν ἰσραηλιτῶν ἀνέστηλιν τὸ πλῆθος. καὶ τῶν πρῶτων ἐξέχωρον. ὑπονόμους τε καὶ ἀπὸ λαοῦ πεινῶν.

πειθαυμένοι, πᾶν ὃ, τι τὸς πολεμίους διέφυγον, ἐν ταῖς εἰχον φυλάττοντες. οἱ γὰρ μαδιανῖται, κατὰ ὥραν ἕως στρατεύοντες, τὸν χειμῶνα γεωργεῖν τοῖς Ἰσραηλῖταις ἐπέτρεπον, ὅπως ἔχωσι πεπονηκότων εἰς αὐτὸν βλάπτωσι. λιμὸς δὲ καὶ πᾶν τρεφῆς καὶ τρέπονται πρὸς ἰκεσίαν τοῦ Θεοῦ ζῶσιν αὐτοὺς ὡς καλοῦντες: *Paulò post Madianitæ, socijs Amaleticis & Arabibus, expeditionem contra Israelitas fecerunt & congregati ausos magno prælio vicerunt: vastatisq; frugibus prædam abegerunt. cumq; idem per continuos septem annos facerent, Israelitas in montana compulsos campestri solo cedere coegerunt. qui speluncis & subterraneis ædificijs excavatis, quicquid hostium violentiam euadere poterat, intro inceptum asseruabant. Nam Madianitæ per æstatem facientes expeditionem, hyeme agros colere Israelitas permittebant, ut possent denuò labores eorum vastare. Itaque in perpetua fame ac egestate vivebant, nec iam ullum supererat præsidium nisi in precib. ad Deum & supplicationib. Et Thracibus profuit. Polybius lib. iv.* Τί γὰρ ὁπισθοφαλέστερον ἀσυγείτον Φαῦλα, καὶ βαρβάρη πλέμῃ τί δεινότερον; ἔτι μὲν ἅμα ταῖς τοῖς ὡς πανκακίαις παλαίοντες καὶ αὐτῆς χωρὶς τῶν ἄλλων παρεπομένων τῷ πολέμῳ κακῶν, ὑπομένοντες πῖνα καὶ πῖνα παντάλειον κατὰ τὸν ποιητὴν. ἔχοντες γὰρ χάραν ἡγεμονία τῷ, ὅταν ἀναπονήσῃ ταύτῃ, καὶ ἡγεμονία τῷ καρπῶν πᾶν πᾶν τῷ καλλίαι ἀναφέρειν, καὶ πᾶν τῷ ἀναγλυφέντες οἱ βαρβάροι τὰς μὲν καταφθείρῃσι, τὰς δὲ σωαθροίσαντες ἀναφείρῃσι, τότε δὲ χωρὶς τῶν ἔργων καὶ τῆς δαπάνης, καὶ τῆς καλλίαι φθορᾶν θεώμενοι ἀπὸ τῆς καλλίαι τῶν καρπῶν, χετλιάζουσι, καὶ βαρέως φέρουσι τὸν συμεταῖνον: *Quid enim magis infidum, quàm vicinus hostis? aut quid Barbarico bello periculosius? Præterea ad tot mala, quibus undique à mediterraneâ parte premuntur, id accidit, quod Tantalæ pœna cruciantur, ut Poeta inquit. Nam cum regionem habeant omnium fertilissimam, postquam agros diligentissimè coluerunt, paradisi que sunt fructus pulchritudine, copiaque mirandi, tum venientes in provinciam barbari, populantur, devastantque omnia. Byzanti, amissis laborib. atque impensis, tantam stragem rerum suarum videntes, iniquo animo ferunt. At citiùs profectò exhauriantur tales ac deficiant, si sequamur Ducem Romanum, de quo Frontinus lib. iii. Stratag. cap. iv: Fabius Maximus vastatis Campanorum agris, ne quid eis ad fiduciam obfidionis superesset, recessit sementis tempore, ut frumentum quod reliquum habebant, in sationes conferrent: reversus deinde renata protrivit, & ad famem redactis potitus est. si omnia scilicet auferantur unà cū pulvisculo. Quod utique exemplis credamus oportet. Liuii verba sunt lib. v: Ab iis non urbes vi aut operibus tentata, sed ager est depopulatus: prædaque rerum agrestium acta: nulla felix arbor, nihil frugiferum in agro relictum. Ea clades Capenatem populum subegit. pax petentibus data. Idem lib. vii: Nusquam acie congresso hoste, cum agris magis quàm cum hominibus urendo populandoque gesserunt bella, cuius lenta velut tabis senio victa utriusque pertinacia po-*

puli est, ut primum à consulibus, dein permissu eorum ab senatu inducias peterent; in quadraginta annos impetrauerunt. Iterum lib. XXXIV: Cum receptui signo dato suos spoliis onustos in castra reduxisset, paucis horis noctis ad quietem datis, ad prædandum in agros duxit. effusus, ut sparsis hostibus fuga, prædati sunt. quæ res non minus, quàm pugna pridie aduersa, Emporitinos Hispanos, accolæque eorum in deditionem compulit. Præterea lib. XL: Montanorum Ligurum ab A. Posthumio vineæ casæ, frumentaue deusta. donec cladibus omnibus belli coacti in deditionem venerunt, armaque tradiderunt. Cæsar lib. VI. bell. Gall: De improvviso in fines Nerviorum contendit: & prius, quam illi aut convenire, aut profugere possent: magno pecoris, atque hominum numero capto, atque eâ prædâ militibus concessa, vastatisque agris, in deditionem venire, atque obsides sibi dare coegit, Rursusque de Menapiis post paucas periodos: Illi nullâ coactâ manu loci præsidio freti in sylvas, paludesque confugiunt, suæque eodem conferunt. Cæsar partitis copiis cum C. Fabio legato, & M. Crasso quaestore, celeriterque effectis pontibus, adiit tripartito, ædificia, vicosque incendit, magno pecoris, atque hominum numero potitur. Quibus rebus coacti Menapij legatos ad eum pacis petende causamittunt. Hinc querelæ Synesii Epistola CXXX: *Φεῦ τ' νεότητι, ἢ δὲ πολλὰ λείκαμεν. Φεῦ τ' καρπῶν, ἢς μάτλην ἠλπίσαμεν. ἕως εἰράμεν τῷ πολέμῳ πύρρῃ τοῖς πλείοσιν ἡμῶν τὸ πλεῖον ἐν βοσκήμασιν ἢ ἐν ἀγελαῖαις καμήλοισιν, ἐν ἵπποις φορβάσι. πάντῃ εἶχε πάντα ἐλήλα*: Heu iuventutem, quam perdidimus! Heu fructus, quos frustra speravimus! Seminavimus hostili igni. Compluribus nobis omnes divitiæ erant in pecoribus, in armentalibus camelis, in pascualibus equis. Omnia disperierunt, omnia sunt abacta. Monitumque Onosandri Strateg. cap. VI: *Τὴν δὲ τῶν πολεμίων φθειρέτω, καὶ κατέτω, καὶ πενήτω. Ζημία γὰρ ζημιῶν, καὶ καρπῶν ἐνδύει μείοι πόλεμον, ὥσπερ ἡ γῆ ὅσα τέφραι*: Hostium autē possessiones funditus perdere, amburere, cadere, depopulari proderit. Damnosa enim clades, & opum fructuumque penuria, belligerandi vires illis adimet, quas abundantia fovebat ac suppeditabat. Verum hæc demum meditando, si nulla melior medicina ad manum. Nam aliàs non displicet ratio Strategii illius de quâ Polyænus lib. III: *Τιμόθεος πόλιν στρατοπεδούσας, ἀφώριζε τὸν τόπον τοῖς στρατιώταις, ὅθεν δὴ πρὸς νομέουσιν. τὸ δὲ λοιπὸν μέρος τὸ χωράς, καὶ ὅσον ἡ οὐφελὲς αὐτῆς, ἀπεδίδοτο. οὐκ ἐπέτρεπε δὲ ἔτε οἰκίαν, ἔτε ἐπαυλίαν καθορᾶν. καὶ μὴν ἑδὲ ἡμέρον δένδρον ἐκκόπτεν, ἀλλ' αὐτὰς καρπὸς λαμβάνειν. καὶ πάντες οἱ στρατηγοὶ περὶ τούτων, εἰ μὲν κρατοῖεν, τὸ πλεῖον φόρος ἐκλέγαν. εἰ δὲ ὁ πόλεμος μακρῶς, τροφὰς ἀφ' ὧν καὶ καταγωγὰς ἔχον. τὸ δὲ τῶν μείζον, πολλὰ τὴν ὄνοιαν τῶν πολεμίων ἐθήρουν*: Timotheus urbem exercitu circumdans, militibus locum definivit, unde prædam agerent. Reliquam regionis partem, & omnes eius fructus vendebat. Non autem permittebat, neque do-

mum

num vel tugurium destruere, neq. verò insititiam arborem exscindere: sed ipsos duntaxat fructus capere. & hac excogitans efficiebat, ut si vicissent, plura tributa colligere possent: sin bellum diutius traheretur, victum copiosum & diuersoria haberent. Quod verò his maius est, maximam beneuolentiam ab hostibus venabatur. Et ita sanè facere debebant sequentes Naturam, aut potius conditorem eius Deum, ut constat ex libro Mosi v. capite x x: Εἰ αὖ δὲ περικαθήσης περὶ πόλιν ἡμέρας πλείονας ἐκπολεμήσῃ αὐτῇ εἰς κατάληψιν αὐτῆς, οὐκ ἐξολοθρεύσῃ τὰ δένδρα αὐτῆς, ὅτι βαλεῖν ἐπ' αὐτὰ σίδηρον, ἀλλὰ ἀπ' αὐτῶν φάγη, αὐτὸ δὲ οὐκ ἐκκόψῃς, μὴ ἀνθρώπου τὸ ξύλον γὰρ ἐν τῷ δρυμῷ ἐισελθεῖν ἀπὸ προσώπου εἰς τὸν χάρακα. ἀλλὰ τὸ ξύλον ὃ ἐπίσταται ὅτι ἐκάρπυτον ἐστὶ, ἔστω ἐξολοθρεύσῃς, καὶ ἐκκόψῃς, καὶ οἰκοδομήσῃς χαράκωσιν ὅτι τῇ πόλιν, ἢ τις ποιεῖ πρὸς σὲ τὸν πόλεμον, ἕως ἂν ᾤσῃ ὁδοῦναι: Si autem obsederis circa ciuitatem diebus pluribus, ut expugnes eam in captiuitatem eius, non succides arbores eius, ut immittas in eas ferrum: sed ab ea comedes ipsam verò non succides, non est homo lignum quod in sylua, ut ingreditur à facie in vallum. Sed lignum quod scis, quod non fructiferum est, hoc perdes, & succides, & extrues vallum contra ciuitatem, qua facit aduersum te bellum quousq. tradatur. Ad quem locum, operæ audire vocē Philonis Iudæi lib. De creat. Principis: Τοσούτον δ' ἔρωτα δημοσιότης ἐνεργάζεται τοῖς κατ' αὐτὸν πολιτομένοις, ὡς ἔδε πόλεως ἐχθρᾶς τῇ δρετώσῃ γλῶσφίῃσι λυμάνεσθαι δημοῦτας, ἢ δένδροτομοῦτας ὅτι φθορὰ καρπῶν. τί γάρ φησι τοῖς αἰσχύχοις μὲν, τὸ δὲ φύσιν ἡμέροις καὶ ἡμέρας καρπὸς ἀποχρηῶσι μνησικακίῃς; μὴ γάρ, ὡς ἔστι, ἀνθρώπων πολέμῳ δυσμένειαν ἐπιδείκνυσθαι δένδρον, ὡς ἀνδρῶν διατίθῃσιν, ἢ διακρίνεσθαι παρεσκεῖασθαι, ῥίζαις αὐτῆς ἀνασπᾶσθαι; τὸναντίον δ' ὠφελεῖ παρέχον τοῖς νενικηκόσιν ἀφθονίαν τῶν ἀναγκαίων, καὶ τῶν πρὸς ἀβροδίατον βίον. ἔστι γάρ ἀνθρώποι μόνον διασπῶν φέρει τοῖς κυρίοις, ἀλλὰ καὶ φυτὰ τὰς ὠφελιμωτέρας κατὰ τὰς ἐτησίους ὥρας, ὧν ἀνδρῶν ζῆν ἔστιν. ἀγόνων δὲ καὶ ἐσθρωμένων, καὶ ὅσοι τῆς ἀγρίας ὕλης, ἔσω μηδεμίαν φειδῶ τοῖς ἐθέλῃσι τέμνειν εἰς χαράκωματα καὶ σαρκεὺς καὶ σκύλοπας καὶ τάφρους, καὶ ὅποτε δέει, κλιμάκων καὶ πύργων ξυλίνων κατασκευάζει. εἰς γὰρ πάντα καὶ τὰ τέτοις ὅμοια γήροισι ἀνθρώποις χρεία προσήκει: Tantus porro amor iustitia ex institutis domesticis concipitur, ut ne agros quidem hostiles vastare liceat, & arbusta cadere ad fructuum interitum. Videtur enim lex dicere: Heus tu, cur inanimis stirpibus infensus es, mitibus & mites fructus ferentibus? num aliquam significationem odij pra se ferunt arbores, ut aut laesus, aut ne ladaris veritus, eas eradices? imò prosunt victoribus prabendo rerum copiam, vel victui necessariorum vel delicijs. non à solis enim tributa exiguntur hominibus, sed utiliora etiam quotannis ab arboribus, sine quibus non datur viuere. siluestrem autem & sterilem materiam licet cuiuis cadere ad vallum & munitiones, aut si opus fuerit, ad parandas scalas turresq. ligneas. ad ista enim & similia usus

earum est precipuus. Haud aliud institutum Indis, referente Diod. Siculo lib. II. Biblioth: Συμβάλλεται δὲ τῶν τοῖς Ἰνδοῖς καὶ τὰ νόμιμα πρὸς τὸ μηδέποτε λιμὸν ἡγεῖσθαι παρ' αὐτοῖς. τῶν δὲ μὲν γὰρ τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις οἱ πόλεμοι καταφθίνοντες ἢ χώραν ἀγεώργητον κατασκαδάζουσιν. τῶν δὲ τῆς τῶν γεωργῶν ἱερῶν καὶ αὐτῶν ἐωμένων, οἱ πλεονεχῶν τῶν τῶν ταύτων γεωργουμένων ἀνεπαύθητοι τῶν κινδυνῶν εἰσιν. ἀμφοτέροι γὰρ οἱ πολεμουῦντες ἀλλήλους μὲν ἀποκτείνουσιν ἐν ταῖς μάχαις, τοὺς δὲ περὶ τῶν γεωργῶν ὄντας ἐῶσιν ἀβλαβεῖς, ὡς κρινὺς ὄντας ἀπάντων βεργέτας· τὰς τε χώρας τῶν αὐτοπολεμουῦντων ἔτι ἐμπυρίζουσιν, ἔτι δὲ δροτρομῶσιν: *Confert etiam ad Indorum fertilitatem consuetudo quæ in bellis servatur. Nam apud ceteras gentes hostes bellorum tempore regiones spoliant, vastantque, neque agros colunt. apud Indos verò belli tempestate in campis opus rusticum exercent absque cura agricolæ, procul ab omni discrimine belli. Hostes in præliis mutua cæde grassantur: agricolis nulla in re nocent, sed intactos relinquunt, tamquam communis utilitatis ministros. Neque verò hostium agros urunt, neque cadunt arbores. Neque secus opinabatur Xenophon, ubi inter alia loquitur de Cyro & Assyrio lib. V: Καὶ ἐχθρόν τε σωθῆναι, τοῖς μὲν ἐργαζομένοις ἐπὶ τῷ εἶναι τοῖς δ' ὁλοφύροις πόλεμον: Itaque pacis initis convenit, ut cum agricolis pax esset, cum armatis bellum.* Respexit & huc ex parte oratio Alexandri Isij, vitio vertentis Philippo, libro XVI. Polybij: οὐτε ἀγαθὸν γινώσκοντες τὸν Φίλιππον ἀληθινῶς, ἔτε πόλεμος ἡγεῖσθαι, ὅταν δὲ ἔτι πρὸς αὐτὸν. ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς συλλόγοις καὶ ταῖς ὁμιλίαις ἐνεδρῶναι καὶ τῶν τετάρτων, καὶ ποιεῖν τὰ τῷ πολεμουῦντι ἔργα. κατ' αὐτὸν δὲ τὸν πόλεμον ἀδίκως ἵστασθαι, καὶ λίσσασθαι ἀφέντα ἢ τῷ κατὰ τὴν ἰσχυρίαν ἀπαντᾶν τοῖς πολεμίοις, φεύγοντα τὰς πόλεις ἐμπιπράσθαι καὶ ἀπαρπάξαι, καὶ ἀπὸ ταύτης τῆς περὶ αὐτὴν ἡγεμονίας τὰ τῶν νικούντων ἀθλα λυγρὰ ποιεῖν: *Philippum dicebat neque pacem nunc sincere querere, neque strenue bellum gerere, sicubi hoc fieri conveniat; sed in conventibus & colloquiis insidiari, observare, & ea quæ hostis sint facere: in ipso quoque bello inique se & haud genere agere. Etenim cum hosti à fronte sit occurrendum, fugere ipsum manifestum congressum, & interea civitates succendere, & diripere, & huiusmodi voluntate victum, victorum præmia corrumpere.* Quæ diductius paulò sic exequitur Livius lib. XXXII: Iam dudum se reticere ait, non quò quicquam agi putet eo colloquio, sed ne quem sociorum dicentem interpellet. Neque de pace cum fide Philippum agere, neque bella verà virtute umquam gessisse in colloquiis insidiari & captare; in bello non congregari æquo campo, neque collatis signis dimicare, sed refugientem incendere ac diripere urbes, & vincentium præmia victum corrumpere. At non sic antiquos Macedonum reges, sed acie bellare solitos, urbibus parcere quantum possent, quo opulentiùs imperium haberent. Nam de quorum possessione dimicetur tollentem, nihil sibi præter bellum relinquere, quod consilium esse? Plures

priori

priore anno sociorum urbes in Thessalia euastasse Philippum, quàm omnes qui umquam hostes Thessalia fuerint. ipsis quoq; AEtolis eum plura socium quàm hostem ademisse. Lysimachiam pulso pratore & praesidio AEtolorum occupasse eum. Chium item suæ ditionis urbem funditus eueruisse ac delesse. eadem fraude habere eum Thebas, Phthias, Echinum, Larissam & Pharsalum. Eodem quoque tendit oratio Rhodiorum ad Demetrium, quâ patrocinantur pieturæ Ialyfi. Gellius lib. xv. cap. xxxi: *Quæ malum, inquiunt, ratio est, ut tu imaginem istam velis incendio adium facto disperdere? nam si nos omnes superaueris & oppidum hoc totum ceperis; imagine quoq; illâ integrâ & incolumi per victoriam potieris. sin verò nos vincere obsidendo nequiueris; petimus consideres ne turpe tibi sit, quia non potueris Rhodios vincere, bellum cum Protogene mortuo gessisse. hoc ubi ex legatis audiuit: oppugnatione desitâ, & imagini & ciuitati pepercit.* Laudabilis itaque animus Alexandri Magni, qui ut in hosticum venit, milites à populatione Asia prohibuit, parcendum suis rebus praefatus, nec perdenda ea quæ possessuri venerint, Iustin. lib. xi. Egregiè præterea Spartani, quorum mentio apud Pausaniam: *Λακεδαιμόνιοι δὲ καταδρομὰς ἐποιοῦντο ἐς τὴν Μεσσηνίαν, καὶ τὴν μὲν χώραν οὐκ ἐλυμμένοντο, ἀλλὰ δὴ νομίζοντες οἰκείαν, ὅδ' ἐδὲ δένδρα ἐκοπῶν, ὅδ' οἰκήματα κατέβαλον· οἱ δὲ λείαν (εἰ περὶ τούχοιεν) ἤλαυνον, καὶ σίτον καὶ τὸν ἄλλον καρπὸν ἀφαιρουῦντο.* Interea Lacedaemonij in hostilem quidem agrum incursiones faciebant: verùm (quippe qui suum illum iam esse interpretarentur) neque arbores succidere, neque villas demoliri; prædam tantùm, si quam nacti essent, agere, frumenta fructusq; alios asportare. Pulchrèque Ennodius Paneg. dicto Theodorico: Continuo Pitizia (qui & de te eventus utiles sumpserat, & consiliorum momenta deliberarat) non adquisitam esse terram credidit, sed refusam: nec rapinis, ut lucrativa populatus est, sed dispensationibus seruauit ut propria. Scias autem ipsis fuisse in animi mente Croesum, qui consulens Cyro ne permetteret militi diripere urbes Lydiae, rationem adferebat, quia οὐτε πόλιν τὴν ἐμὴν, ὅτε χρημάτων τὰ μὲν ἀναρπάξεις. (ὅθεν γὰρ ἐμοὶ ἐπὶ τούτων μέτω) ἀλλὰ φέρουσί τε καὶ ἄγουσι τὰ σά: Neq; urbem meam diripis, neque meas opes. nihil enim mihi iam cum istis rebus est sed tua ferunt aguntq; inquit Herodotus lib. i. Et hac quidem modestiâ mirè profici ad belli summam; nō modò testatus supra Polyænus, sed magis adhuc Plutar. in vita Flaminij: *Ὁ γὰρ τίς πωθάνομεν, τὸν Φίλιππον ὡς ὅμοια φέρουσι τὴν Θετταλίαν διερχόμεν, τὰς μὲν ἀνθρώπους ἐκ τῶν πόλεων ἀνίστην εἰς τὰ ὄρη, τὰς δὲ πόλεις κατατήρησεν, τῶν δὲ χρημάτων τὰ λειπόμενα, ἀλλὰ πλῆθος, ἢ βάρη, ἀρπαγὴν οὐκ ἐποίησεν, τρόπον τινὰ τῆς χώρας ἐξιστάμεν ἥδη ῥωμαίοις, ἐφίλοτιμειτο, καὶ παρεκάλει τὰς στρατώνας ὡς περ οἰκείας καὶ ὡς ἀκεχωρημένης κηδομένης βασιζέσθαι. καὶ μὲντοι καὶ παρεῖχεν αὐτοῖς τὰ γινόμενα τῆς εὐταξίας αἰδομένης οὐδὲν. προσεχώρει*

ροῦω μὲν γὰρ αἱ πόλεις ἀψαρμένοις Θεσσαλίας, οἱ δὲ ἐντὸς πυλῶν ἑλλῶες, ἐπὶ οὐκ
 διέπλοον τῆς ὁρμῆς πρὸς τὸν Τίτον. Ἀχαιοὶ δὲ πλὴν Φιλίππου συμμαχίαν ἀπει-
 πόμενοι, πολεμεῖν ἐψηφίσαντο μετὰ Ῥωμαίων πρὸς αὐτὸν: *Vbi intellexit Philip-
 pus Quintius fugæ simili transitu Thessaliam transcurrisse, ubi homines se-
 dibus suis excitauerat in montes, oppida incenderat, res quas ferre secum ho-
 mines præ copia vel pondere non poterant, militi concesserat in prædam: Ro-
 manis iam quodammodo regionis possessione cedens, Quintius enixè hortatus
 est milites, ut in transitu velut suæ iam ditionis ac concessæ haberent rationem.
 Huius moderationis suæ breui post fructum cepere. nam ut Thessaliam attige-
 runt, defecerunt ad eos vrbes. Alij intra Thermopylas incolentes Græci, o-
 ptabant & animo gestienti desiderabant Quintium. Achai renunciato Phi-
 lippo fœdere societatem contra eum cum Romanis decreuerunt. Sed & Fron-
 tinus lib. IV. cap. III: Auspicijs Imperatoris Caesaris Domitiani Augusti,
 Germanico bello, quod Iulius Ciuilis in Gallia mouerat, Lingonum opulentissi-
 ma ciuitas, quæ ad Ciuilem descuerat, cùm adueniente exercitu Caesaris popu-
 lationem timeret: quod contra expectationem inuiolata, nihil ex rebus suis
 amiserat, ad obsequium redacta septuaginta milia armatorum tradidit ei.
 Idem, sed frustra, spectabat Augustus apud Dionem Cass. lib. XLIX:
 Ἐπὶ οὖν τῷ περὶ τοῦ Καίσαρος ποτε στρατεύουσας, τὸ μὲν πρῶτον σὺν ἐπὶ ἡρπαζε, καὶ περὶ καὶ
 πᾶσι κώμας αὐτῶν τὰς ἐν τοῖς πεδίοις ἐκλιπόντων (ἡλπιζε γὰρ ἐξελόντας αὐτὰς ἐπα-
 ξεσθαι) ὥς δὲ καὶ περὶ χωροῦνται αὐτὸν πρὸς Τροάδα ἐλύπησαν, ὡργισθὲν καὶ πλὴν τε
 χάσαν σφῶν ἔκχευε καὶ πάντ' ὅσα ἐδύνατο λείαν ἐποιεῖτο: *Enimuero Caesar in Pæ-
 nonios profectus, primum à rapinis se continuit, quatinus ij pagos in campe-
 stribus sitos deseruerant, quod sperabat se eos citra vim sibi adiungere posse: sed
 quum ad Hisciam accedentem eum lassissent, ira correptus, agrum eorum vssit,
 prædasque quas potuit maximas egit. Nec alio attenderat Hannibal. Liv.
 XXXIV: Dum hæc aliis locis ab Romanis geruntur, iam Tarentum pervenerat
 Annibal, cum maxima omnium quacumque ierat, clade. in Tarentino de-
 mum agro pacatum incedere agmen capit. nihil ibi violatum, neq; vsquam via
 excessum est. apparebatq; non id modestia militum aut ducis, nisi ad conci-
 liandos Tarentinorum animos fieri. Posse autem tale quid seruari doce-
 mur illo Liuij lib. XLIV: Martius postquam patere omnia in omnes par-
 tes animaduertit, secundis castris peruenit ad Diuum; metariq; sub ipso templo,
 ne quid sacro in loco violaretur, iussit. Certè si religio Harpyis istis & ro-
 strum tollit & vngues, cur non idem possit disciplina? Quare etsi re-
 ferat Max. Tyrius Serm. XIV: Πόλεμος μὲν, διδάσκαλος ἀδικίας, γεωρ-
 γία δὲ, διηρησσύνης. ὁ μὲν γὰρ πλεονέκτης τὴν ἐστὶ καὶ ἐπὶ τὰ ἀλλότεια ἄγχι, καὶ αὐ-
 τὸς αὐτὸς κρείσσει ἕχθρ. ἐπιδόαν τὰ μέγιστα ἀδικῇ, καὶ ἀδικῶν ὀσυχῇ: *Bellum est in-
 iuriæ magister, agricultura iustitiæ: bellator rapiendi studium sequitur, & a-
 lienis***

tientis inhiat bonis, tuncq; putat secum optimè agi, ubi maximè iniurius est, quumq; per iniuriam voti compos efficitur. Affecueretque αὐτὴν Ἥκκα. Hecuba in Comœdiâ nominis sui Euripideâ:

— Εὐ γὰρ μὲν ἐν στρατῷ
Ἀκόλαστον ὄχλον, ναυτικήν τ' ἀναρχίαν,
Κρείσσων πρὸς κακὸς δὲ ὁ μὴ τι δειδῶν κακόν:

— In infinito enim exercitu
Indomita turba, nauticâq; licentia

Violentior igne. malus verò habetur qui non aliquid facit mali.

Liuiusque adeò libro xxxviii. meminerit, libidinis & auaritiæ militaris, tamquam supra modum extremæ: vtraque tamen probè compescetur, si licuerit per ipsam Ducem; hoc est si præiuerit bono exemplo, & leges suas exercuerit. Hinc Xenophon lib. iii. Histor. Græc: de Dercyllide: καὶ οὗτος μὲν πρῶτον διεφύρατο ἐς τὸ ἀρχεῖν τῶν Θίμβρων, ὥστε παρήγαγε τὸ στρατόμαχος τῆς Φιλίας χάριτας μέχρι τῆς Φαρναβάξος ἀκολούθου, μηδὲν βλάβας τῶν συμμάχων. Tantum verò vel primo belli initio Thimbrone præstabat imperandi scientia, ut copias per amicorū fines usq; in AEolidem Pharnabazo subiectam, socijs nullo detrimento adfectis, duceret. Quod ne cui alij rei acceptum feratur; audiamus obsecro vnum de eodē illo exercitu militem: Ἡμεῖς μὲν ἐσμὲν οἱ αὐτοὶ νῦν τε καὶ πέρυσιν. ἀρχὼν δὲ, ἄλλος μὲν νῦν, ἄλλος δὲ τὸ παρελθόν. τὸ οὖν αἴτιον τῶν νῦν μὴ ἐξαμαρτάνειν, τό τε ὅτι αὐτοὶ ἤδη ἱκανοὶ ἐστὶ γινώσκουσιν: Nos quidem, Lacedæmonii, nunc iidem sumus, qui anno superiore fuimus: sed alium nunc imperatorem habemus, quam prius. Quapropter ipsi iam satis perspicere potestis, quamobrem id temporis deliquerimus, nunc omnis expertes culpæ simus. Et aut omnia me fallunt, aut idem tangit Tacitus lib. ii. Hist: Non Italia adiri, nec loca sedesque patriæ videbantur: tamquam externa litora & urbes hostium urere, vastare, rapere, eo atrocius quod nihil usquam provisum adversum metus. pleni agri, aperta domus, occurrentes domini iuxta coniuges & liberos, securitate pacis, & belli malo circumveniebantur. Idcirco non miror cū lego apud Velleium lib. poster: Putares Sullam venisse in Italiam, non belli vindicem, sed pacis auctorem: tanta cum quiete exercitum per Calabriam, Apuliamque cum singulari curâ frugum, agrorum, hominum, urbium, perduxit in Campaniam. Apud Ciceronem pro lege Manilia, de Cn. Pompeio: Cuius legiones sic in Asiam pervenerunt, ut non modo manus tanti exercitus, sed ne vestigium quidem cuiquam pacato nocuisse dicatur? Apud Frontinum lib. 2. Stratagem. cap. ii: Imperator Caesar Augustus Germanicus, eo bello, quo victis hostibus cognomen Germanici meruit, cū in finibus Vbiorum castella poneret, pro fructibus eorum locorum, quæ vallo comprehendebat, pretium solvi iussit, atque ea iustitia fa-

mâ omnium fidem astrinxit. Apud Lampridium de Alexandro Severo: *Iniit Parthicam expeditionem: quam tantâ disciplinâ, tantâ reverentiâ sui egit; ut non milites, sed Senatores transire dicerentur. Quacunque iter legiones faciebant, tribuni accincti, centuriones verecundi, milites amabiles erant: ipsum verò ob hæc tot & tanta bona provinciales ut Deum suscipiebant.* Apud Zosimum lib. III: Μεθ' ὅσης μὲν οὐκ ἡσυχίας καὶ δολαβείας τῶν ὁδῶν ἄπασαν οἱ στρατιῶται διέκυσαν, λέγειν δὲ ἀναγκάσθον. ἔδὲ γὰρ τῷ εἰκὸς, ἀπηχέει περὶ ξυτάτους ὑπὸ Ἰσλαβῶν βασιλεῖ πεταγμένους: *Quanta quidem cum tranquillitate, ac religione, totum hoc iter confecerint milites, non est necesse dicere. Nec enim consentaneum erat, eos insolentius ac præter rationem decori quidquam admittere qui sub Imperatore Iuliano militabant.* Apud Pacatum Panegyri. Theodos. dicto: *Gothus ille & Hunnus & Alanus respondebat ad nomen, & alternabat excubias, & notari infrequens ferebat. Nullus tumultus, nulla confusio, nulla direptio ut à barbaro erat: quin si quando difficilior frumentaria res fuisset, inopiam patienter ferebat, & quam numero arctârat annonam, compartendo laxabat, pro omni præmio omnique mercede id unum reposcens, ut tuus diceretur.* Apud Claudianum lib. I. de Laud. Stiliconis:

In quo tam vario vocum, generumque tumultu

Tanta quies, iurisque metus servator honesti.

Te moderante fuit, nullus ut vinea furtis,

Vt seges ereptâ fraudaret messe colonum,

Vt nihil aut sævum rabies, aut turpe libido

Suaderet: placidi servirent legibus enses.

Apud Suidam de Belisario: Εἰς δὲ τὰς ἀρχαίας, ὅτι δὴ ποσῶν τε καὶ περὶ οἰαῖ ἐχρῆτο, ὥστε βιασθῆναι μὲν αὐτὰς ἔδεν πάνποτε στρατηγούτων Βελισσάρη πτόχηκεν. ἀπεδίδοντο γὰρ αὐτοῖς κατὰ γνώμην τὰ ὄνια πάντα καὶ κύνες ἀκμάζοντες καὶ λίνα εἰς τὸ ἀκρεῖες διεφύλασσε, μή τινα παρέσαι ἢ ἴππων λυμήνηται. τῶν δὲ ὠρεῶν ἐν τοῖς δένδρευσ ὄντων ἀψαδὸς αὐτῶν ἔδεν ὑπερέπαινον ἐξελῶ: *Agricolis autem ita parcebat, ita consultum volebat, ut nunquam Belisario exercitum ducente, vis ulla eis illata fuerit. Nam res venales ex animi sententia distrahebant: & adulto frumento ne ullus equus noceret, diligentissimè cauebat. Fructus porro arborum attingere licebat nemini. Imò, fit mihi admodum credibile illud Frontini lib. IV. cap. III: Vniuersi quoq; exercitus notabilis sæpe fuit continentia, sicuti eius, qui sub Marco Scauro meruit: namq; memoria tradidit Scaurus, pomiferam arborem, quam in pede castrorum fuerat complexa metatio, postero die abeunte exercitu intactis fructibus relictam.*

Interim, absit negem coniunctum istud cum aliquâ difficultate; præsertim sub ducibus aut vitæ solutioris, aut prudentiæ minus considera-
ta. In-

tae. Inde namque est quod habemus in Polybio libro quarto: ὅτι περὶ μὲν, βέλεσθαι μηδὲν ἀδίκημα ποιῆν εἰς τὰς ἀχαιῶν. ἔδωκε δὲ τὴν πλὴν ἀπέχεσθαι τῆς χώρας ἀλλὰ τὴν πρὸς τὰς ὠφελείας ἀκροασίαν, κακοποιού-
 τεσ αὐτὰς καὶ λυμηνόμενοι διήεσαν, μέχρι ὅτε φθνήθησαν εἰς τὴν Φυγαλέαν. ποιησά-
 μενοι δὲ τὴν ὁρμὴν, ἐντεῦθεν αἰφνιδίως καὶ θρασέως ἐνέβαλον εἰς τὴν τῶν μεση-
 νίων χώραν, ἔτε τῆς ὑπαρχούσης αὐτῆς ἐκ παλαιῶν χρόνων πρὸς τὰς μεσσηνί-
 ας Φιλίας καὶ συμμαχίας ἐστὶ λυπνοῦ ποιησόμενοι πόνοιαι, ἔτε τὸ καὶ κτείνον ὠρσμέ-
 νων δικαίων παρ' ἀνθρώποις. ἅπαντα δὲ ἐν ἐλάτῳ θέμενοι τῆς ἑτεροῦς πλεονεξίας,
 ἀδελφῶς ἐπὶ πόσει, ἔπολεμον ἐπεξίεναι καθόλου τῶν μεσσηνίων: *Edictum erat, ne
 qua inter eundem Achaëis iniuria inferretur. Sed quis multitudini statuat
 modum? Vastant, diripiuntq; omnia, tandem Phigaleam perueniunt. Hinc fa-
 cto in Messenios impetu, nullâ ratione veteris amicitia habitâ, neglectoq; di-
 uino & humano iure, populabundi per agrum discurrunt, omnia ferro igniq;
 vastantes; Messenijs, quod impares viribus essent, sese intra mœnia continen-
 titus. In Dione Cassio de Augusti militibus lib. XLVI: Τοιαύτη μὲν οὖν
 γνώμη ὡς καὶ ἀλλὰ Φιλίας τῆς χώρας ἦσαν. ἐκακουργεῖτο δὲ ὑπὸ τῆς πλὴν ἀχαιῶν,
 τῆς θρασυτείας αὐτῶν, ἔδενος πολέμου βραχυτέρα: Eo animo per provinciam tam-
 quam amicam sibi, profecti sunt: quamquam ob multitudinem ac ferociam mi-
 litum ei non minus quàm in bello damni iniunctum fuit. Eademque causâ
 apud Ammianum lib. XVIII: Omnes venere Moguntiacum. ubi Florentino &
 Lupicino Severi successore destinatè certantibus, per pontem illic constitutum
 transiri debere; retinebatur firmissimè Cæsar: asserens pacatorum terras non
 debere calcari; ne, ut sæpe contigit, per incivilitatem militis occurrentia va-
 stantis, abruptè fœdera frangerentur. Ad quæ item commodè adplicemus
 ista Cassiodori lib. IV. Epist. XXXVI: Atque ideo illustris magnificentia
 tua provincialibus Alpium Cottiarum assensum publicum per tertiam indictionem
 nos relaxasse cognoscat: quos transiens noster exercitus more fluminis, dum ir-
 rigat, oppressit. Nam licet pro generali securitate frementi adunatione pro-
 ruperit, præteriens tamen istorum culta vastavit. Radit enim semper fluvius
 alveum suum, & licet molliter egrediens vicina fecundet, illud tamen reddit
 sterile, quo collectus influxerit. Vnde necesse fuit, ciuica vastatione deiectis
 porrigere dextram salutarem. Remedium autem aliquod huic rei si du-
 cantur raptim; ut canes, qui Nilum bibunt. Ante oculos Annibal sit, de
 quo Polybius: Τῷ γὰρ εἰς ἀλλοτρίαν κατέντι χώραν στρατόπεδα, καὶ ὁρμῆς
 ἐγχειροῦντι πρᾶγμασιν, εἰς τὸ πᾶν ἐστὶν ἔτι ἡρωϊκῶς, τὸ συνεχῶς κακοποιεῖν αἰ-
 τῶν συμμαχῶν ἐλπίδας: Nam ducenti per alienam patriam exercitum, & ma-
 gnas res molienti, unus modus salutis erat, socios in fide retinere. Cui meri-
 ritò certent isti Neroniani, Liuij libro XXVII: Modestiam certare mili-
 tes, ne quid ultra usum necessarium sumerent, nihil morari, nec ab signis ab-*

sistere. cibum capientes diem ac noctem ire, vix quod satis ad naturale desiderium corporum esset, quies dare. Longe alij qui à Vitellio sub Fabio Valente in Italiam mittebantur; Taciti libro i. Histor: Lento deinde agmine, per fines Allobrogum & Vocontiorum ductus exercitus: ipsa itinerum spatia, & statiuorum mutationes venditante duce, fædis pactionibus aduersus possessores agrorum, & magistratus ciuitatum: adeo minaciter, ut Luco (municipium id Vocontiorum est) faces admouerit, donec pecunia mitigaretur, quoties pecunie materia deesset, & stupris & adulterijs exorabatur. Sic ad alpes perueniunt. Benè itaque Onosander cap. vi: Τῶν δὲ διωάμεων ἐκπιπληρωμένων, μήτ' ἰππὶ τῆς συμμαχίας καθεζόμενοι ἐγχεονίζετω χώρας τὸς γὰρ ἰδίους ἀναλώσει καρπὸς, καὶ ζημιώσει πλέον τῆς φίλης, ἢ τοὺς πολέμους. μεταγέτω δὲ ὡς θάττον, εἰάν ἐκινδύνειν ἢ εἰκοι τὰς διωάμεις: Collectis contractisq; omnibus copijs, in fæderatis socijsq; regionibus, diu cunctando, feriatu ne desideat, nam amicos maiore quàm hostes multaret detrimento. Inde igitur armatam manum, si commodum est & licet, confestim abducatur. Sed enim caue quis heic rem putet habere factam, in quem competat clausula eiusdem Onosandri: Φροντίζετω δὲ περὶ τῆς ἀγορᾶς, καὶ τῆς τῶν ἐμπορῶν, καὶ κατὰ γλῶσσαν καὶ κατὰ θύλακας, ὡς ἀπὸ μὲν ἵνα ἀκινδύνως τῆς παρρησίας (φίσειν ἔτως ἀσκήσις ὡς ἀποκρίνεται τὸν εἰς τὴν ἰππιδεῖα φόρον: Erit etiam boni Imperatoris, curare ut mercatoribus liber & securus terra mariq; annona conuehenda pateat aditus; ut plena securitate, impigri, necessarias merces commodius apportent. Optimè. nam etiam si asseueratè enuntiet de Anthemij exercitu Sidonius versu 278:

Cui deesset cum sæpè Ceres, semperq; Lyæus:

Disciplina tamen non defuit;

Agnoscas tamen poëtam magis quàm historicum: Planè quidam λοχαγῶν apud Xenoph. lib. vi. Hist. Græc. ingerunt duci suo Mnasippo: Ὅτι καὶ ῥάδιον εἴη μὴ διδόναι τὰ ἰππιδεῖα πειθομένους παρέχειν: Non facile contineri posse in officio militem ab eo qui necessaria non subministrat. Ideoque de Herode prouidè Iosephus lib. xv. Antiq. cap. xii: Πάντων δὲ αὐτῷ περικωρηκῶν εἰς δέειν ὧν ἠλπίκει, τὰς μὲν ἐν αὐτῇ τῇ βασιλείᾳ παραχρᾶς ἐστὶ ὅπου αὐτῷ δὲ ὑποψίας εἶχεν, ἐκατέρωθεν ὑποκῆρας ὡς ἀποκτασάμενοι, φόβῳ μὲν ὧν ἀπαραίτητοι εἰς τὰς τιμωρίας, τῷ ἰππιδεῖαν δὲ μεγαλόψυχον ἐν τῇς πετείας ἐξέσκειν: Ita omnibus ordinatis ex sententia, nullos amplius in regno suo motus timuit, duobus potissimum modis subditos in officio continens, timore suppliciorum quæ nemini remittebat; & liberalitate quâ prouidebat publicis necessitatibus. Pensiculatè Cassiodorus lib. iv. Epist. xiii: Disciplinam siquidem non potest seruare ieiunus exercitus, dum quod deest, semper præsumit armatus. Habeat quod emat, ne cogatur cogitare, quod auferat. Nec cessitas moderamen non diligit: nec potest imperari multis, quod nequeant custodire.

stodire paucissimi. Nec incircumspectè Æschines πεισθεὶς ὁ δὲ Τερτίονος αὐτὸς καθέλειν οἷς ἀπορρομένοις στρατοπέδοις σωήθως ἀνακαταβῆσαι εἰσὶν: Tertiio loco eos euertit seditio, qua exercitus penuriâ laborantes familiariter comminari solet. Valet enim isto casu dictum Menandri:

Πολλὰς δ' ἀνάγκη γαῖρ' ὀνηρὸς οἶδ' ἐγὼ,

ὅταν ἀτυχῆσιν γεγονότας, ἢ φύσιν.

ὄντας τοιγάρ. —

Ego multos noui malos propter necessitatem

Factos in aduersâ fortunâ, cum non naturâ.

Huiusmodi essent. —

Exempla reperire non difficile. Tale est quod narrat de Demetrio in uita eius Plutarchus: Καὶ καταβὰς εἰς Ταρσὸν, ἐβόλετο μὲν ἀπέχεσθαι τῆς χώρας, ὅσης ὑπὸ Σελεύκῳ τότε καὶ περὶ φασιν ἐκείνῳ μηδεμίαν ἀνδραγαθίαν. ὡς δὲ ἐν ἀμνηχανόν, ἐν τῇ ἐσχάτῃ ὄντων ἀπορροαίς τῶν στρατιωτῶν; Vt Tharsum descendit, cupiuit quidem abstinere à prædando, quia ea regio tunc in ditione erat Seleuci, neq; ansam illi præbere ullam: verum quod fieri id non posset in ultimâ militum inopiâ, &c. De Philippo Liuius lib. XL: Socij erant; sed propter inopiam haud secus quam hostium fines Macedones populati sunt: rapiendo enim passim villas primùm, deinde quosdam vicos etiam euastarunt, non sine magno pudore regis, cum sociorum voces nequicquam Deos sociales nomenque suum implorantes audiret.

Addideratq; consilium coercendi intra terminos

Imperij. Lib. I. Annal.

Robè subigebatur in cote Prudentiæ Augustus, ubi Ἀλέξανδρος ὁ ὅτι Ἀλέξανδρος δύο καὶ τριάκοντα γεγονώς ἔτη καταπραμμένῳ τὰ πλεῖστα, διηπόρῃ τί ποιήσῃ τὸν λοιπὸν χρόνον, ἐθαύμαζεν εἰ μὴ μείζον Ἀλέξανδρος ἔργον ἡγεῖτο τῇ κτήσασθαι μεγάλῃ ἡγεμονίᾳ, τὸ ἀνατάξαι τὴν ὑπάρχουσαν. *Audito Alexandrum, cum annos natus XXXII. pleraque subegisset, anxium fuisse de materiâ agendi ad reliquum tempus: Miror, inquit, Alexandrum non existimasse maioris esse operæ imperium partum bene constituere, quam parare; Plutarch. in Apophth. Ultimum enim istud tam verum est, ut obtineat vicem prouerbij. Certe sine ullâ circuitione effert Florus lib. II. cap. XVII: Plus est Prouinciâ retinere quàm facere. Cui adsonat Pannegyr. II. in Stilicon: Claudianus:*

Plus est seruasse reperiunt,

Quàm quæsisse nouum.

Nec aliud sibi vult Iambus P. Syri:

Fortunam citius reperias quàm retineas.

Causam huius rei, expressit Ovidius lib. 11. de arte amandi vers. 21:

Nec minor est virtus quàm querere, parta tueri:

Casus inest illic: hic erit artis opus.

Et sic est. Velut in rebus omnibus, sic in imperijs, suus est modus: quem si excedis; ruet aut manibus alienis, aut tuis aut etiam nullis. Planè iuxta Pindarum Olymp. Oda. XIIII:

Ε'πεταυ δ' εν εκάστῳ μέτρον. νοῦ-

σαι δ'ε, καὶ τοῦ ἀεὶ.

Consentaneus est in quag, re modus,

Quem intelligere opportunitas optima est.

Pièque Albutius apud Senecam Suasoria 1: *Aliquis etiam magnitudinì modus est. Non procedit ultra spatia sua calum. Maria intra terminos suos agitantur. Quicquid ad summum venit, incremento non reliquit locum. Et pensiculatè Aristoteles VII. Polit. capite IV: Ε'στὶ πὶ καὶ πόλεσι μέγεθός μέτρον, ὥσπερ καὶ τῶν ἄλλων πάντων. ζώων, φυτῶν, ὀργάνων. καὶ γὰρ τῶν ἑκαστον, ἔτε λῖαν μικρόν, ἔτε κατὰ μέγεθόν. ὑπερβάλλον ἔχει τὴν αὐτὴν δυνάμιν. ἀλλ' ὅτε μὲν, ὅλως ἐσθημένον ἔσται τῆς φύσεως, ὅτε δέ, φάλλως ἔχον. οἶον, πολλοῖον σπιθαμιαῖον μὲν, ὅκ' ἔσται πολλοῖον ὅλως, οὐδὲ δυνάμιν σπυδαῖον. εἰς δ'ε πὶ μέγεθόν ἐλθόν, ὅτε μὲν διὰ τὴν μικρότητα φάλλω ποιήσῃ τὴν ναυπλῖαν, ὅτε δ'ε, διὰ τὴν ὑπερβολὴν. Aliquis est etiam civitatibus magnitudinis modus, quemadmodum & aliarum rerum omnium; animantium, plantarum seu arborum, instrumentorum iusta magnitudo est. etenim unumquicque horum neque si nimis pusillum sit, neq, si magnitudine modum superet, potestatem aut vim suam incolumem conservabit: sed interdum naturâ suâ prorsus orbatum erit, alias nullam utilitatem afferet. exempli causa navigium palmi quidem unius longitudinem non superans, aut usque ad duorum stadiorum longitudinem porrectum, non erit omnino navigium: ad quandam verò magnitudinem progressum, modò propter parvitatem, navigationem incommodam reddet, modò propter magnitudinem immoderatam atque immensam. Ita ille. Quod ipsum commodè extendamus ad omnem Remp. ad omne regnum. Expòsitè Darii regis Legati Alexandro; Respice quantum post te reliqueris, intuerè quantum petas. Periculosum est pręgrave imperium, difficile est continere quod capere non possis. Vides ne ut navigia quę modum excedunt, regi nequeant? nescio an Darius ideò tam multa amiserit, quia nimie opes magnę iacturę locum faciunt. Facilius est quedam vincere, quam tueri. Quam herculè expeditius manus nostrę rapiunt, quàm continent? Curtius lib. IV: Eandem similitudinẽ haud absurdè ad exercitus maiores trahit Seneca, quã*

Princi-

Principibus inculcare nihil vetat, quamvis alioqui extet libro VI. de Beneficiis cap. XXXI; Cùm bellum Gracia indiceret Xerxes, animum tumens, oblitumque quàm caducis confideret, nemo non impulit. Alius aiebat, non laturos nuntium belli, & ad primam adventus famam, terga versuros. Alius nihil esse dubij, quin illà mole non vinci solum Gracia, sed obrui posset: magis verendum, ne vacuas desertasque urbes invenirent, & profugis hostibus vastæ solitudines relinquerentur; non habituris, ubi tantas vires exercere possent. Alius, illi vix rerum naturam sufficere, angusta esse classibus maria, militi castra, explicandis equestribus copiis campestria; vix patere cælum satis ad emittenda omni manu tela. Cùm in hunc modum multa undique iactarentur, quæ hominem nimia aestimatione sui furentem concitarent, Demaratus Lacedæmonius solus dixit, ipsam illam quæ sibi placeret multitudinem indigestam & gravem, metuendam esse ducenti: non enim vires habere, sed pondus: immodica nunquam regi posse: nec diu durare, quicquid regi non potest. In primo, inquit, statim monte Lacones obiecti, dabunt tibi sui experimentum. Tot ista gentium milia trecenti morabuntur; hærebunt in vestigio fixi, & commissas sibi angustias tuebuntur, & corporibus & penè totius generis humani ruentis impetum, paucissimi sustinebunt. Cùm te mutatis legibus suis natura transmiserit, in semitâ hærebis, & aestimabis futura damna, cùm computaveris quanti Thermopylarum angusta constiterint. Scies te fugari posse, cùm scieris posse retineri. Cedent quidem tibi pluribus locis velut torrentis more ablati, cuius cum magno terrore prima vis defluit: deinde hinc atque illinc coorientur, & tuus te viribus prement. Verum est quod dicitur; maiorem belli apparatus esse, quàm qui recipi ab his regionibus possit, quas oppugnare constituis. Sed hac res contra nos est. Ob hoc ipsum te Gracia vincet, quia non capit. Vix toto te non potes. Præterea, quæ una rebus salus est; occurrere ad primos rerum impetus, & inclinatis opem ferre non poteris, nec fulcire ac firmare labantia. Multo ante vinceris, quàm victum esse te sentias. Ceterum non est, quod exercitum tuum ob hoc sustineri putes non posse, quia numerus eius duci quoque ignotus est. Nihil tam magnum est, quod perire non possit: cui nascitur in perniciem, ut alia quiescant, ex ipsâ magnitudine suâ causa. Acciderunt quæ Demaratus prædixerat. Divina atque humana impellentem, & mutantem quicquid obstiterat, trecenti stare iusserunt: stratusque per totam passim Graciam Xerxes intellexit, quantum ab exercitu turba distaret. Itaque Xerxes pudore quàm damno miserior, Demarato gratias egit, quod solus sibi verum dixisset. Pie igitur ac prudenter Artabanus eidem Xerxi lib. VII. Herod: ὅς τις ὡς τὰ ὑπερέχοντα ζωὰ κεραυνῶι ὁ θεός, & ὁ δὲ εἰς φαντασίαν, τὰ δὲ μικρὰ, ἐδὲ μιν κνίσει; ὅς τις δὲ ὡς εἰς εἰκήματα τὰ μέγιστα αἰεὶ καὶ δὲ ὄρεα, τὰ τοιαῦτ' ὑπισκίπτει βέλεα; φιλέει γάρ ὁ θεός τὰ ὑπερέχοντα